

C.4.

C.7.

n.75

PRACTICA

OCTAVIANI
VESTRII I. C.

Forocorneliensis,

1130

IN ROMANAE AVLAE ACTIONEM
& iudiciorum mores, introductio-
nem continens.HVIC. POSTREMAE EDITIONI
*accesserunt analyticae Annotationes Nicolai
Antonij Grauatij Briaticensis I. C.*IN QVIBVS PRÆTER ALIA CLXX;
Communes opiniones ad praxim perti-
nentes continentur.*Cum Summarys, & Indice locupletissima.*

ROMAE, Apud Guglielmum Facciottum. MDCIX.

Superiorum Permissu.

R. 35011

281541
85960213

IN ROMANA AVLA ACTIONEM
et iudicium interducat
nominatim.

IN QVIBVS PRATER ALIA CLXX.
Comunes opiniones ad praxim perti-
nentes continentur.
Cum Zambartini, et Loderi scriptis.

ROMAE, Apud Goullum Pictorem, MDCIX.

Illustriss. & Reuerendiss. D.
D. IOANNI GRIMANDO
AQVILEIAE PATRIARCHAE
AMPLISSIMO.

NICOLAUS ANTONIVS GRAVATIVS
S. P. D.

*V*periore anno cum Venetijs agerem, Ioannes Grimane Pontifex dignissimè, ubi hospes urbem, lucem Orbis terrarum atque arcem omnium gentium, rerumque publicarum immensam magnitudinem, priuatarumq. etiam, non absque admiratione perlustrassem (qua re nihil mihi antiquius fuerat) satisque conspexissem, vulgare, deinde otio detineri, à studijsque seriatum esse, indecens mecum ipse cogitavi. Quapropter quibusdam commodato acceptis libris, omnem meam curam, atque operam ad consuetum iuris studium applicavi, sic ut amissi etiam temporis usuram resarcirem. Et cum inter ceteros, Octauiani Vestri omnium concessu iurisperiti eruditissimi libri, quorum inscriptio est: In actionem & iudiciorum

† 2 mores

mores hisagogi, hoc est, Introductio, in manus
 incidissent, eos peruoluere cepi, quos doctè affa-
 brèque postquam compositos animaduerti, regu-
 landos decreui, illique adeo placuere, ut & si mul-
 tos fatear in hoc scribendi genere scriptores vidisse,
 verum qui eruditissimo Vestrio comparari possit,
 (pace omnium dixerim) vidisse, & legisse nemi-
 nem. Is certè vnus mihi visus est (ut quemadmo-
 dum sentio, loquar) qui non singulos tantum, sed
 vniuersos simul ordine, prudentia, iudicio, atque do-
 ctrina superare videtur. Et inter legendum, cum
 non paucas ad eos libros analyticas annotationes,
 & præsertim receptas communibus interpretum,
 suffragiis opiniones ad centum septuaginta, in iu-
 dicijsque vsu frequentiores contexuisssem, (quas
 planè non alijs, sed mihi vsui esse existimabam)
 fato nescio quo accidit, illas ad præstantissimorum
 Francisci Mascosle, & Ioannis Dominici Brigan-
 di Siculi Iurisperitorum manus peruenisse, om-
 nium confessione nedum in iuris ciuilibus peritia, sed
 in omni litterarum genere eruditorum, qui eas cū
 legissent, in communem omnium utilitatem prelo
 committendas, & hortari, & persuadere, non de-
 stiterunt. Quod ipse animo altius repetens, post-
 quam sensu prudentibus acerrimique iudicijs viris
 id faciendum videri, tandem illas exhibendas esse
 foras constitui: sicque ieci aleam fortasse feliciter
 casuram. Quæ res si mihi (ut spero) iuuante Deo,

ex

ex animi sententia succedet, nostra, & aliis lucubra-
tiones in publicum prodibunt, haque intra explo-
ratoris officio fungantur, verum si alius tueniet,
cum Epimenide illas obdormire, & tinea blattas-
que pascere, in arcaque putrescere sinam. Caterum
auguror fore plerosque, qui dicent me agor, & A-
thenas (ut adagio fertur) noctuas ferre. Sed certè
si mihi disertissimus Vestrius ansam non praestitis-
set, manum huic tabulae nunquam admississem. Ip-
se enim ad suum Pellaum scribens, ait, cum ad pa-
triam teneret iter, modicamque librariam haberet
supellestem, quos prae manibus habemus libellos
conscripsisse; ac si diceret, incommoda fuisse in-
causa, ne multo plura exarasset. Sed quid hoc?
nonne aperta res est, & natura ita comparatum,
ut messor quantumvis diligens efficere non valeat,
quin spicilegium relinquatur? Unde nimirum, si
superstites spicas collecturus accessi, ne pereant.
Nec quisquam est, qui noua, & nunquam dicta,
proferat, namque nullus scribendi locus in quouis
scientiarum genere nostris à maioribus pratermis-
sus est, nec quicquam intactum ad hoc usque aevum
perseuerat. Hinc scitè Terentius memoriae prodi-
dit: Nullum esse iam dictum, quod non dictum sit
prius. Et quoniam sic plerique omnes ad maledi-
cendum sunt proni, ut ne quidem diuini scripturis
parcant, ne oblatrent, obstrepant, blaterent calum-
niamque inferant: more introductum est, Illustris-

*simè , & Reuerendissimè Grimanè , ut qui libros
edunt , alicui Principi , vel prestantissimi ingenij
viro illos nuncupent , ut eorum potentia , & magni-
tudine ab inuidis munimen atque tutelam inue-
niant ; quod quidem à me fieri precium opera vi-
sime est , nedum , ut labores nostri tutum fidumq.
patrocinium habeant , sed quòd apud omnes aucto-
ritatem etiam dum optimo viro consecrantur ac-
quirant . Dum autem hac mente voluerem , tu
Princeps optimè inter omnes primus occurristi , cui
has nostras dicarem lucubratiunculas , & quasi pri-
mitias gustandas exhiberem : & iure quidem , nam
cunctis tua virtus , gloria clari natales , gloriosaque
seminata satis explorata sunt atque elucescunt .
Tu certè talem te iam inde à puero semper prabui-
sti , talisq. tua innocentissima vita ratio fuit , ut
verè possimus dubitare , an tibi dignitas , an potius
tu dignitati plus ornamenti conferas . Tu ille in-
quam es , quem omnes ubique predicant , hominem
esse omnium bonorum vsui natum , & si liuor atque
insania fortuna frustra tamen oppugnare tentaue-
rint , quos firmissimis conscientia praesidijs muni-
tus , praeclare nedum contempsisti , sed contriunxisti
etiam , & conculcasti . Enimvero sic omnia sali-
citer his succedunt , qui sua consilia piè , ac religio-
sè ad Deum referunt . Quamobrem ob incredibiles
virtutes tuas extat admirabilis gloria tua , & fre-
quens in sempiternum erit fama cum laude , ut de
maio-*

maioribus , etiam tuis clarissimis Heroibus super-
est, quorum gesta domi forisque memorabilia & pe-
nè caelestia ubique laudibus efferuntur , à quibus ob
eorum fortitudinem, consilium, atque prudentiam,
maltarum regionum ac cessionem factam fuisse ad
Venetum imperium, nemo nescius est ; quorum no-
mina egregiaque facinora, ne historiam ordiri vi-
dear, & si pratermittenda existimauerim, non ta-
men Antonij Clarissimi viri patris tui immorta-
le nomen silentio involuere visum fuit, qui uno Se-
natorum omnium consensu ob eius prudentiam ,
que non vulgarem apud sapientes obtinebat locum
titulo Principis summa Veneta Reipublica auctus
fuit, atque insignitus; in qua gubernanda, dum bu-
ius lucis usura frui permissum est, id solum semper
spectauit, quod consentientia proponebat, quodq. iusti-
tia ac rationi consentaneum videbatur atque con-
gruum; & sic ille omnes Reipublice partes, (ut uno
omnia claudam verbo) optimè tenuit, ac animum
ad res præclaras adiecit, ut hominum beneuolen-
tia, quam sibi adiunxerat, ita ad summum perue-
nit, ut nunquam discedere ex animo civium, illius
singularis atque inuictissimi viri memoriam pos-
sit. Ego quidem Grimæ vir clarissimè, illius ac
tuas laudarem virtutes, & latissimo in bene di-
cendi campo vagarer; sed animaduertens supra,
ingenioli mei vires munus esse, atque etiam quod
tu ad omnem natus summiu bonorem, dignita-

† + rem

tem, & gloriam talis es, ut celebranda facere,
quàm celebrari malis, eas tacitus omisi, & ceteris
ingenio præclarissimis in laudes tuas encomia de-
cantandi, panegyricosq. recitandi, hanc reliqui pro-
vinciam, præsertim ne quis suspicari queat, me
gratiam tuam aucupari voluisse. Hilari ergo ani-
mo has nostras suscipe vigilias, quas si tuo calculo
comprobaueris, spes est ceteros doctos libenter tuo
iudicio accessuros. Nec munusculum hoc ipelles ob-
secro, sed promptum alacremque animum intuea-
ris, hominis inquam, qui nullum erga te officium
amantissimi prætermittet. Vale, Patavij quarto
Kalendas Februarias, à Christo nato 1364.

Oris fuit apud veteres, mi Pellee, vt
 qui iudicio vellet aduersus quem-
 quam experiri certam actionis for-
 mulam, qua ageret, sibi a Pontifi-
 cum collegio impetrare: eamque
 adeò obseruare teneret, vt si contingeret eum,
 cadere a syllaba, a causa quoque cadere intelli-
 geretur. Hæc posteris intolerabilis sœuitia visa
 est, ideoq. sublata formularum impetratione,
 in laxiores iueramus habenas, in tot nouis iudi-
 ciorum legibus litigatores, & iudices ad iusti-
 tiam ipsam in compedibus ex integro posuisse-
 mus: vt iam difficilè sit iudicio quemquam ho-
 diè experiri, quin ex tot laqueis vnum aliquem
 incurrat, pedesque ac totam plerumque caus-
 sam implicet atque inuoluat. Præbetq. interim
 hæc occasiores tantâ cauilli ansam, vt nihil aliud
 hæc fuisse videatur, quam currenti equo (quod
 dici solet) calcaria addidisse. Nulla enim est ho-
 diè maior defensio reorum, quàm vt veluti au-
 cupes actores ipsos, modò ea, quam nullitatis,
 modò alia, quam attentatorum causas vocant,
 assiduè veluti quibusdam retibus captare & fal-
 lere studeant præsertim apud Romanæ Aulæ iu-
 dices, qui adeò timoratz sunt conscientiz, &
 religionis, vt plerumque etiam; tamen si maxi-
 mè

mè de calumnia liqueat, vereantur tamen, ne
si tergiuersationis, & frustrationis causa exci-
pietem reum minus æquis auribus auscultarint,
Deum & iustitiam, atque adeò suam ipsorum,
religionem deserere ac prodere videantur, in-
ualuitque adeò communis hæc reorum & iudi-
cum corruptela, vt vbique apud iudices, aut nul-
litatem, aut attentatorum dumtaxat simplega-
das audiamus: hinc ex litibus lites, hinc tanta
actorum congeries, hinc scribarum dinundina-
tiones, & diuitiæ malè partæ; hinc noua hæc no-
stra dicendarum, vel potius ducendarum caus-
arum ars inuidiæ tam obnoxia. Nam cū apud
veteres oratoris dumtaxat opera, qui causam,
suam apud iudices ageret, litigatores vterentur
nunc apud nos in hac iudiciorum specie, ducere
potius, quàm oratore indigent, sed etsi hæc fa-
cilis est ars, in qua plerique etiam nulla littera-
rum eruditione floruerunt, & florent, ea tamen,
apud nos Romanos vsque adeò tetrica, atque
inuisa videtur esse, vt tyrones omnes hætenus
quidem quasi per varia viarum pericula deuij,
& errantes, amnem (vt Plautus inquit) ad mare
ducem sequuti fuerint. Fuitque tanta seniorū
asperitas atque inhumanitas, vt methodum hu-
iusce artis non solum numquam ediderint, verū
planè tanquam thesauris absconderint, atque
ab iuniorum vsu remotum esse voluerint. Quo
qui-

quidem factum est, ut cum proximo anno Romæ assidue mecum esses, verecondè à me, ut soles omnia, non semel tantum, sed pluries efflagitasti, ut ego; qui Romæ aliquot iam annos in foro nemine Romanæ praxis (ut iam dixerim) praxiarchi duce versatus essem, viam à me exploratam, qua tu quoque contenderes, quanto maiore posse compendio tibi monstrarem, quò illam quasi recta facilius ingredi atque incedere certior posses, aliquod vero interim huiusce artis specimem & significationem agnosceres. Quamobrem diu mecum contendendi, vtrum difficilius, ac maius esse videretur, negare ne tibi sæpius hoc roganti, cui maiora debeo, an efficere quod rogares. Et quidem negare ei, quem vnice diligerem, præsertim iusta petenti, durum admodum videbatur, suscipere verò tantam rem, quam nemo hætenus aggredi ausus esset, non nisi temerè posse videbar, mihi præsertim, qui non ex professo sed obiter ac quasi aliud agens huic rei operam dederim: cum tamen nouissem te non sine magna causa precibus hoc à me tantopere contendisse, futurumque, ut quicquid esset siue, id laudem, siue culpam mereretur, nostrum omnino id totum foret, neque vnquam è manibus exigeret tuis, non potui tibi sæpius roganti diutius hoc debere, veritusque nedum Romæ tecum sum, vbi quàm sim occupatus

tus, tu optimus es testis, nunquam tantum ocij
nanciscerer, vt possem æs hoc alienum veluti re
promissum dissoluere, vbi primùm abs te in pa
tria profiscens digressus sum, cum hisce æstiuis
ferijs ociosus essem, neque opera mea aut
Respu. aut amici vterentur manum huic tabule
admoui, cumque libros haberem paucos, memo
ria in ipsa profectione repetita, pleraque om
nia conscripsi, tibi que ex itinere statim misi,
non spe quæstus, aut gloriæ, aut commodi (que
madmodum quidam solent) sed vt industria no
stra tuæ morem geramus voluntati, qui quidem
nobis amicorum charissimus, & suauissimus es,
& fuisti semper. Vale.

AD ROMANAE PRAXIS

Tyrones

IACOBVS PELLAEVS.

Rogaueram sepius Octauium Vestrium virum doctissimum, ac iam diu vobis notum, quem ego sectari in Romana praxi constitueram, quemque unum mihi ex ingenti aliorum numero delegeram, nec seniores Praxiarchas, qui methodum huius artis non secus, ac thesauros hactenus occultauerunt, vellet ipse, qui quidem ad graviora contenderet, imitari: quin potius quae facile suopte ingenio consequutus sit, eadem nobis tyronibus, ac mihi praesertim, qui eum iampridem colorem atque admirarer, monstrare ne grauaretur, quo faciliorem aliquando atque exploratiorem viam haberemus in tetrica hac arte, quae mihi plerumque inextricabili cuidam labyrintho ab senioribus comparari visa est, ut interdum quidem, etiam veritus fuerim, me huiusce artis desertorem aliquando factum iri. Ille verò, cui omnia ceteris difficilia, caelesti quodam dono facilia semper se praebuerunt, ingenium meum quandoque deterritum sepius ad vires suas reuocauit, ac mihi planè persuasit artis huiusce praecepta omnia viro aliqui erudito per se ultro concurrere, ac sciens quan-

to maiore compendio quò vult, pergat, qui recta,
via incedit, quàm qui amnem deuium (vt Plautus
inquit) ad mare ducem sequatur, ubi proximis a-
stinis mensibus, quibus propter nimios calores à fo-
ro abstinemus, ex Vrbe discessisset in patriam, no-
luit mihi eo in itinere otiosus esse, & quem hic vi-
detis libellum, qualem sibi & temporis angustia,
& memorie facilitas, nulla penè librorum copia,
ad me scripsit, atque ex ipso itinere statim misit.
Quem ego cum iterum atque iterum perlegissem,
visus sum mihi rem iudicio quidem meo comperis-
se non vulgarem, nec vni tantum mihi, verum
etiam atatis nostræ ac posterioris quoque tyronibus
omnibus utilem, & necessariam. Verebar tamen,
ne, si illud ederem, auctoris ipsius animum offen-
derem, qui si hac, quæ mihi tam familiariter ex-
hibuit, in lucem exitura cogitasset, vberiora pro-
fectò ornatioraque reddidisset. Quòd si ego mihi
ipsi totam rem occuparem, verebar ne in vos, ac po-
steros denique huiusce artis candidatos committere
& peccare viderer, quamobrem cum longè gra-
uius existimarem vniuersos, quam vnum dum-
taxat, quamuis mihi amicissimum, & de me be-
nè meritum in re præsertim, quauis ego quidem
ad honorem eius pertinere arbitrarer, offendere,
non potui diutius hunc ipsum libellum apud me
supprimere, quin in manus vestras veniret, ne
quandoque viderer maximum illum ganeonem
gna-

gnathonem Erexiū amulari, qui, cum afferentur
in mensam fercula lautiora, in ea despuere solebat,
quò cæteris abstinentibus solus ipse his frueretur.
Maluitque hunc librum in omnium usum exire,
quàm mibi soli apud me prodesse, utpotè, qui bonū
tanto melius esse, quanto communis est, non igno-
rem, neque vos libelli utilitatem ex eius paruita-
te expendetis, cognoscetis quippe parem magno, si-
milemque gemmæ, quæ sub exiguo corpusculo pre-
cij amplitudinem ingentis celant. Legite igitur
omnes, quotquot estis, ac viam, quam nobis omni-
bus stravit tantus vir, suisq. calcatam vestigijs è
salebrosa atque aspera, commodam leuimque red-
didit, ite, pergite, ac veterum inhumanitatem
damnate, qui grauius in hanc viam ingressi nobis
iter nunquam monstrare voluerint, ut diutius ob-
erramus, ac secum nunquam nostri iuris, atque om-
nium semper incerti senesceremus.

Imprimatur si videbitur R.P. M. S. P.
Cæsar Fidelis Vicefg.

Imprimatur

Fr. Io. Maria Brasichellen. sac. Palatij Apo-
stolici Mag.

LIBER PRIMVS

DE SVMMO

PONTIFICE

ET SACRO SENATV.

CAP. I.

SVMMARIVM.

- 1 *ARDINALIVM* numerus no-
stra aetate non est constitutus,
& quando apud Pontificem bi
conueniant, & nume. 10.
- 2 *Consistorium* quare dicatur, &
quid in eo tractetur.
- 3 *Reipub. regulariū* ſodalitia, & *Principes* apud
Pontificem ſuos habent oratores, & quid ſit eo-
rum munus.
- 4 *Diplomata* e vulgò *bullæ*, quomodo conficiantur.
- 5 *Pontificis poteſtas* breuibus deſcribitur, & nu-
mero ſequenti.
- 7 *Cardinaliū dignitas* prima eſt apud Pontificē.
- 8 *Cardinales* aequiparantur *Senatoribus*.
- 9 *Cardinales* cur ſic appellentur.

A AD

DREM quidem pertinet statum prius loci, & ipsius Rom. Cur. ac singula eius à capite membra describere. Auctoritas enim pontificia à suo stipite in tot membra dispartitur, vt soleant senescere curiales, antequam rem ipsam intelligant, tibi omnia vnicuique lectione liquebunt. Vides hic primum

- a sacrosanctum & apostolicum senatum, cuius Pont. ipse caput est, (quem proinde maximum vocant) & Praefecti & Cardinales membra sunt, quorum certus * nostra aetate non est constitutus numerus, tamen fortè legatur alias fuisse apostolorum exemplo & duodenarium. Hi sancti patres alias his in hebdomada apud Pont. conueniebant, nostra verò aetate decrecentibus negotiis semel tantum, quorum consuetum vulgò consistant, appellamus. Apud sacrum hunc senatum electi ad episcopales archiepiscopales metropolitanas, patriarchales ecclesias praeposuntur, instituunturque, ubi ecclesia vacet, cuius electio ad Capitulum, Cuiatatem, Provinciam, Regem, vel alios spectet, alias à Pont. sacroque hoc senatu eliguntur, ad quos munus hoc ex solita omnium Pont. reservatione spectare dignoscitur, quae reservatio ad certa quoque monasteria extendi solet, quae in libris Camerae taxata reperiantur, & in sacro hoc senatu idoneis personis conceduntur, vel commendantur; quare & eadem consistorialia vocamus monasteria, quod consistorialiter de eis disponi consueverit. Hic denique cuncta, quae ad cultum, ad fidem, ad ipsam religionem, ad pacem Christiani gregis, ad conseruationem denique temporalis patrimonii Romae Ecclesiae pertinent, tractantur. Intra sacrum hunc senatum (ceu vniuerso orbi supremum) vnaqueque * Provincia, singulaq. regularium sodalitia ac Reges omnes suos habent patres tutelares, quos protectores vocant, horum munus est. electiones, & alias provinciae sibi addictae, causas in sacro senatu proponere: solet autem is, qui proponit, in electionibus opposit

res

res, si qui adsint, audire ac de pluribus inquirere, quæ ad personam eligendam, vel instituendam, ad locum vacantis Ecclesiæ, ipsamq. Ecclesiā spectare, dignoscuntur, etiam per testes, (quam inquisitionem vulgo processum vocamus,) quæ omnia scripturæ commendantur, ac in sacro senatu, præiis certa propositionis formula, recensentur ab ipso proponente: is denique sacra senatus responsa expectantibus profert, etiam per apostolicam suam subscriptionem, & sigillo suis munitam hanc expectantes Reuerendissimo Vicecancellario adferunt, qui aliam edit suo nomine contra apocham, quæ de facto in ea narrato, ubique apud officiales expeditores fidem facit. * Relatione habita supplices curant diploma ta relationi conformia, apud Abbreviatores primum dictari, dictata apud scriptores conscribi, scriptas apud alios expeditores per Cancellariam, vel Cameram Apostolicam, quandoque etiam extra ordinem per Secretariam, de quibus officiis suis dicemus locis, expediri, ac demum plumbo obsignari, estque hæc posterior expeditionis pars cum officialibus agenda. Cæterum * hic nō nulla de summi Pontif. potestate ad te scripsissem, nisi extra fines nostri negotii visa mihi fuissent, in qua specie satis tibi scire pronunc erit, pontificiam potestatem crebriori omnium, orthodoxorum sententia univ ersæ catholicæ ecclesiæ præesse, cui hodiè præest divus Paulus eius nominis tertius, patria Romanus, gente Farnesia, vir etiam apud veteres incomparabilis prudentiæ, quem puto divina certè providentia hæc temporibus nobis datum, quibus tot calamitatibus in dies Ro. Ecclesiæ affligitur, ut postquam Dei ira paulisper conquieverit, tot urgentibus malis occurrat.

ANNOTATIONES.

2 **C** Vius Pontifex] Pontificem * Maximum Christiana Rei-
6 pub. caput esse, Oribodaxi omnes quoque de religione
 scripsere, monumentis tradiderunt. Cum ipse vicem Dei ge-
 rat in terris cap. 2. de transitu episc. Et Petri successor exi-
 stat. Cui quanta super omnes etiam apostolos fuerit tributa
 potestas, ex illa Salvatoris nostri sententia apud Iohannē cā-
 pite postremo, perspicuē deprehenditur soli Petro dicens,
 Pascis oves meas. In quarum numero Apostolos fuisse ne-
 mo inficias ibit. Quod diui quoque Chrysostomi graui testi-
 monio non obscurē eo loci comprobatur, qui in persona Chri-
 sti ad Petrum loquitur in hac verba: Loco mei prapellus esse
 & caput scutum tuorum. Peram hac de re verba facere, es-
 set planē extra cancellor quibus me circumscripti, profiteri:
 Nāque illud nostri est instituti, iudiciales causas breuiter
 tractare: quæ à tertio libro exordiū sumunt. Vnde supremis
 (ut dicitur) labris, quæ propriam extra materiam sunt, ali-
 quid attingere, satis mihi esse existimui. Præsertim hac de
 Pontificis potestate quæ cum iudiciarijs, tumularijsq; caus-
 is nullam habere videtur affinitatē, & ne miscamus sacra
 profanis. Nicolaus Antonius Granatius.

b Cardinales] Summa quædam sit dignitatis atque excellentiæ
 amplissimas Cardinalium ordo, nemo est certē, qui nesciat.
 Etsi crescentis Ecclesiæ primordiis haud quaquam in tanta

7 fuerit præstantia Cardinales* ergo apud Pontificem princio-
 palem locum obtinent, veluti Felinus scribit in rubri. de ma-
 ioritate, & obedientia, eorumque est manus mortuus Pontifi-
 ce aliquem ex sacrosancto ipsorum collegio, sanctimoniam, sin-
 gularique sapientia præclarum cooptare atque eligere sit, ut
 in demorui Pontificis locum ille sufficiatur, quemadmodum
 exemplis in concilijs alijsque Pontificum sanctionibus non
 vix in loco statutum legimus, ut in capitu. in nomine Domi-
 ni. 33. disti. in ca. licet. de elect. cap. ubi periculum. eodem
 tituli. in 6 & in Cle. ne Romani. eodem similiter titulo. In
 qua quidem summi sacerdotis electione, nec vniuersalis eccle-
 siæ vicem gerere prodiit Card. Alexan. citato cap. in nomi-

8 ne Domini. Sed Cardinales * cui Romanorum veteri magi-
 stratus

fratru comparari debent, (& si mihi haud satis aperta sit
deliberatio) contendunt nostrates. Nā Accursius, Baribolusque
in l. i. ff. de off. prae. prae. Noton Alber. Rosa. in rubric. de
statu homin. & Ioan. Plat. in l. curialibus, C. de decur.
lib. 10. censuerunt Praefecti praetoris equiparandos cum qui-
bus Alciacus conueniens videtur libris Praetormissarum pri-
mo, ubi Cardinales dictis spinatur exemplo civilium magi-
stratum, cum in libro officiorum Theodosii praefecti Cardi-
nales appellantur praefecti Praetoris Aethiopiae diacones, &
Praefectus Africae. quid maiores ceteris essent. Ioannes verò
Imolenfis in l. si queramus ff. de testam. cui se subscribit Cap-
pic. decif. 114. eos Senatoribus aequandos arbitrat. cuius
opinionem illa Accursii ac consiliatorum probabiliorem es-
se mihi persuades, ea in primis ratione quod Praefectus pra-
etoris generalem causarum cognitionem cum summo (pro
Caesare) imperio ac gloriâ potestate exercebat, ut in Pan-
dectis, Iustinianoque Codice peculiari titulo legitur.
Nec quippe alius Praefectus praetoris erat, quàm Praefectus
auditoris Caesaris, veluti Aemilius ille Papinianus fuit,
quem iuris asylum ob immensam iuris sapientissimam appel-
labant, praetorium enim locus in quo ius dicitur, est, ut in
Euangelis apud Dium Marcum legitur capite decimoquin-
to. At Cardinales horum nihil habent, nullique praesunt tri-
bunali, si Marco Salomonio viro erudito, & aduocato consi-
stentiali credimus in iusta. l. i. Et si me non lateat, praetoriū
quoque esse eam velle parum, quam paterfamilias habitan-
dam sibi referuauit, ut Palladius libro primo, capite octa-
uo, & Iuriconsultus in l. i. ff. de seruis, rust. praed scriptum
reliquit. Et Praefectum praetoriū etiam dictum à ceteris pra-
etoria. Apud antiquos cum ceteris quaedam erat quae praeto-
ria vocabatur, quae Caesari aut praetori in proximita praefecti
semper erat, quasiq. laeus eius cingebat, ut ex Ciceronis ver-
bis coniectari licet ad Quintum fratrem Asiae praefectum,
lib. 1. Aelianus autem Pedianus hac de re verba faciens, sic
inquit: Veteres enim omnem magistratum, cui paretes exerci-
tus, Praetorem appellauerunt, unde praetorium tabernaculū
eius, & in castris porta praetoria, & hodie quoque praefectus
praetoris, Haesent illi, sed deinde cum Imperium Romanū

LIBER

ad monarchiam devenit, Principes Romani equitem tantum Romanum pratorio cohereri praeferunt, & prator e suo, id est, aula. Qui praefectus pratorio hodie ille dici potest, qui magis magister hospitum appellatur, multum tamen ab antiquo differens, ut doctissimus Budaeus censet in annotat. in Pádelas. Nam antiqui Principes potentia militari Praefectum Pratorio secundum sibi esse voluerunt, ut Burrus Nerani fuit, audire Tacito libro octavo. Quod Plinius quoque Iunior in Panegyri Traiani verbis loquens, in hanc praefecti memorabilem sententiam demonstrat Ego quidem in me hominem utilitas ita posceret, etiam Praefecti manum armavi. Quam sententiam à Dione Luculentioribus verbis tradidit legimus. Nam cum ille numquam satis laudatus princeps Traianus Praefectum pratorio in signi cingulo adornare voluisset, sic ad eum dixisse, fertur. Accipe hunc censem, & si quidem recte atque à Repub. imperavero pro me, si secus, ut me vitare. Vnde ergo ad quantum salignum hoc munus praefecti pratorio eundem fuerit, quod, & Plinius quoque in praefatione Naturalis historiae indicat ad Titum scribens in haec verba. Et quod nobiliter fecisset, illud parvi pariter & ordinis equitri praefectus Praefectus pratorii eius. Hostilem Plinius. Cuius quidem Praefecti pratorio instar, illum hodie arbitror esse quem Viceragem appellamus, puta in Polonia, & in Francia magnum Cancellarium, ut Budaeus placet. Vnde, est praecipuum antiquitus sacris Praefecti pratorio officium non tamen Cardinalibus convenire videtur, quod comprobari etiam potest. Nam Praefectus pratorio legem condendi potestatem habet. l. Normann. C. de offic. Praef. prae. Cardinales autem legem ferre usuripare possunt. Sed hoc potius Senatorum instar esse crediderim, & huic opinioni simpliciter commemorato loco Salomonius asharot. Quae res, & si multis comprobari possit argumentis, pauca tamen in medium afferat Et in primis non imbecillia quidem conjectura, si probari posse existimo Nam Romulo humanis iam rebus subdulo, interreges erant Senatores, ipsique Rempub. gubernabant, donec alius institueretur regis locum sufficiens esset. ut apud Dion. legimus, Lilius atque Plutarchum in vita Numa, sic eum interregnum ep. Sacrosanctum

*Sum Cardinalium collegium Rempub. Christianam regit
difficultatiq. rerum consulit, donec alias ab eis Pontifex
erigatur. Accedat, quod apud historicos præsertim Zena-
ram, Liviumque scriptum invenitur: Senatores dignitate,
auctoritate, rerumque amplitudine omnibus superiores fuisse,
apud Senatum enim totius erat Reipub. Summa iurica,
ut Senatores primas in consilijs Imperatorum partes obtine-
rent, sicuti significare videtur Sallustius, cum ait: Metellus
propter cunctos Senatorii ordinis archibuit accersiri iuberi
eum, & aliorum, quos idemcor ducebat, consiliū habet. Cum igitur
Cardinales apud Pontificem omnes antecellant, ac ar-
dua quæque cum illo pertrahant, instat Senatorum esse ar-
bitror. Et hanc in partem plerique inclinant, fulti tantum
tex. in capit. Constantinus 96. distin. iant quas nostra aca-
dæ iuriconsultorum facili princeps præcipit. mens. D. Ioa.
Bologninus in Lomnes populi. no. 64. de iust. & iur. Et Car-
dinales * appellatur esse rer. idest, principales vel a
9 Kardia, verbo græco, quod latine car denotat, quasi Pon-
tificis cor. Nam ipsi ecclesie sunt cardines atque columnæ
cap. ministerium. de offi. archiep. Et veluti animantia à
corde motum suscipiunt, & ita à cordinibus moventur:
fit à Cardinalibus cum morum, cum vite sanctitate, cuncti
ad Christiana opera voueri debent mortales. Accedat ad
hæc Andreas Barbas. in eo. quem edidit tractatu Cardinali-
um, col. 14. ubi Cardinales partem corporis Pape appellat,
per tex. in capit. Felicitas. de penit. in 6 qui quidem optima
probat, si ei legem quisquis, C. ad leg. fal. Maior quæ affi-
nis est, coniungemus, & est tex. in cap. rerum. 6. quæst. 1. &
c. per venerabilem qui filii sint legit. Ricc. Ant. Grauatius.*

- c Duodenarium] Cardinalium numerum duodenarium,
aliàs fuisse ad instar Apostolorum sunt, qui (subinde tamen)
dixere. Nonnulli autem literis prodiderunt. Cardinales nu-
mero 70, exemplo discipulorum Christi esse debere, veluti Al-
ber. Res in rub. ff. de sta. hom. & alii quidam, ut Card. refert
in clem. de Romani. de electione. Verum, cum iura canonica
hæc non reperiatur, arbitrio Summi Pontificis (perspecta Ec-
clesie necessitate atque indigentia) Cardinalium numerus va-
riet, velut ipsa ita receptum esse videmus, et tradidit Bar-

LIBER

hæc in d. elem. Et tres clerici in ordine Cardinalium sibi cognomen assumpserunt. Nam primus presbyteri, max. Diaconi. & longo tempore post Episcopi Cardinales appellari ceperunt, si Onuphrio Panuino credimus, in libello, cui titulus est, de Episcopis, Titulus & Diaconis Cardinalium. Et Cardinales episcopi sunt septem, Presbyteri autem vigintiocto: Et Diaconi Cardinales sedecim. Quorum titulus ordinationis describitur Specu. de legum. s. sequitur Aluar. & Præpos. in cap. 1. Episcopum vel Abbatem. & Cassander in cathalogo glorie mundi, in 4. part. consil. 12. & si numero plures arbitratu (ut diximus) Pontificis esse possunt, qui supernumerarij appellarentur, nisi aliter Pontifici placuerit, veluti ciuitati Doctores, & qui peculiarem libellum de Cardinalibus scripserunt, explicitum reliquero: ad quos hac in re oportet recurrere. Namque hac in loco Speciationem hac referre, non quadras. Nic. Ant. Granatius.

De summo Pœnitentiario, ac Sacro Pœnitentiarie officio. CAP. II.

SYMMARIVM.

- 1 Pontifex, ligandi, & soluendi, in terris quemcunque vellet potestatem habet.
- 2 Pœnitentiarij summi munitus, & quomodo per maiores ecclesias urbis, Pœnitentiarij siue vicarij ab eo substituti sint, & nu. 6.
- 3 Pœnitentiarie (quem summis appellamus) quando credatur, & de eius formula in rescribendo.
- 4 Pœnitentiarie officium, viginti quatuor patronos habet.
- 5 Pœnitentiarius quibus in causis rescribat, & de eo multa.
- 6 Dignitates principales in Vrbe, quæ sibi.

Vides

- 1 **V**ides * quoque i Rom. Pont. vniuersum orbem supplicem quotidie rescripta postulare, de his primum, quæ Saluator vester Iesus Christus Petro delegauit, nempe ligandi, vel soluendi in terris quæcunque veller, quibus verbis ego quatenus ad meum thema attinet, intelligo pro nunc triburam Petro potestatem ligandi, suis legibus & eisdem soluendi, quos veller: soluendi inquam, quasi via dispensationis à suæ humanæ legis obligatione. Amplius absoluendi quoque à commissis in diuinam legem poenitentes, quam facultatem ad omnes Petri successores tractatam credimus, eam tamen soluendi scilicet: solet Pont. vni ex Cardinalibus subdelegare, quem * summum vocamus Poenitentiarium *, non tamen ita, vt non quandoque ipse manum apponat in hac specie, in qua summus poenitentiarus, quatenus ad commissis in diuinam legem attinet, & eorum solutionē, subdelegat iurisdictionē per plures vicarios & substitutos suos exercet, quos poenitentiarios vocamus, quique per maiores ecclesias vrbs diuisi sunt, nempe in ecclesiis diui Petri in Vaticano, diui Ioannis in Laterano, ac diuæ Mariæ Maioris, dispensationes verò ab humanæ legis obseruatione non nisi ex causa, & per seipsum concedit, & ex generali Pōt. sublegatione, huiusmodi supplices audit, ac vbi eorum postulata viderit, si adsit causa, quæ petite concessioni satis sit, & sit de reb. solitis per ipsum concedi, rescribit ipse auctoritate apostolica, & sui officii, nō aliās habito tunc à Pont. oraculo, sed ex generali illa subdelegatione asserit suis litteris, se de mandato Pont. oraculo tunc habito rescribere: crediturque * in hoc suæ assertioni, veluti de re ad officium suum spectante. Rescribit autem semper ad supplicationem patris Pont. directam, & sub altera istarum formularum. Fiat in forma. Fiat de speciali. fiat de expresse: quarum mutatione indicat rescribenstaxatoribus postulanti gratuitatē, & per poenitentiarum formula rescripti variatur. summus autem poenitentiarus, vbi supplicis libellum manu sua signauerit, desuper diplomata sub nomine ac sigillo

gillo ipſus expediuntur. Et quia plerunque non alias præſcripte reſcribit, ſed conſtituta de aliqua ſupplicis aſſertione, tunc dat ſuo reſcripto iudices, qui cauſa cognita actum abſolvant, & vices ſuas in hoc ſubdelegat, habetque * hoc ſacrum poenitentiarie officium pro commodiori omnium conſuientium expeditione, vigintiſiquatuor patronos ſupplicum, quos eiſdem ſacrae poenitentiarie procuratores vocamus. hi veluti cauſarum patroni libellum tuarum precum diſtillant, ac quaſi cauſam orant apud ipſam ſummum Poenitentiarum, à quo poſtulara concedi, & exinde diplomata expediri curat. Solet * etiam de pluribus, quæ iuſtitiam concernunt reſcribere, ac ſere ſemper in utraque ſpecie inferior notata concedere, utpote: Diſpenſationes matrimoniales in gradibus humana lege prohibitis, legitimaciones prolis, diſpenſationes quoque ob ætatis, vel alicuius membri defectum ad ordines, & ad beneficia, item ab incompatibilitate plurium beneficiorum, abſolutiones quoque ab homicidio in foro conſcientiæ, & pro clericis in utroque foro cum retentione beneficiorum, ac diſpenſatione ad alia ſimiles à ſimonis, ab exilio. Item à iuramento ad effectum agendi, ac etiam à periurio, commutationes votorum, licèntias quoque ab aliqua humane legis obſervatione, præſertim regularibus ab aliquo ſux regularis legis capite. Indulgentias etiam cum locis, cum etiam perſonis. Cæterum & commiſſiones etiam plures in forma iuris, utpote ſuper declaratione nullitatis, vel validitatis matrimonii, quas declaratorias nuncupant, ſuper confirmatione alienationis alicuius eccleſiaſtica rei, quas, ſi in evidentem, ac denique ſuper ceſſione bonorum pro pauperibus, qui citra eorum culpam in egeſtatis perniciem inciderint, quas alternativas vocant pro laicis in terris Eccleſiæ, & extra, ſi tamen contra clericos petantur, vel ſi inter meros laicos, & extra ſtatū temporalem Eccleſiæ, impetrans iurcindo obligatus eſſet, in qua ſpecie etiam inter laicos iudicat ſemper Eccleſia, & pro clericis ſuper admiſſione ad beneficium canonum, utpote

pote capituli Odoardus. vel Bernenit. in qua specie, si-
ne pro clericis, sine pro laicis, semper rescribit, prout
de iure, & in omnibus aliis sunt rescripta huius officii
admodum iusta, imò sancta, obstreperet crabrones, quan-
tum velint, fateor tamen defectum illorum exequutio-
nes apud ordinarios in partibus, vel si pro regulari re-
scribat officium, apud ipsos prælatos, qui ubi nouerint,
quem à summo poenitentiario rescriptum reportasse eo-
rum inertia, & plerumque etiam inscitia, non querunt
quid, & quomodo poenitentiaria rescribat, & absq. alio
processu permittunt imprecantes gaudere petitis, po-
tius quam impetratis, quòd si in præmissis ipsi non defi-
cerent, cum sacra poenitentiaria non consueverit re-
scribere, nisi sacris canonibus conformia, vel si præter
ea, non nisi ex iusta causa per impetrantem narrata, &
cum deputatione iudicum, & exequutorum in partibus
apud quos tenentur impetrantes illam legitimis proba-
tionibus verificare, plures ex impetrantibus à possi-
latis repellerentur, & nemo illorum commodo, & effe-
ctu, nisi vel iuxta formam iuris & canonum, vel si præter
non nisi ex iusta causa gaudere posset, pauciores que-
essent impetrantes, & omnis querelarum occasio cessa-
ret, quam opinor ab ipsis conquerentibus potius, quam
à summo poenitentiario, cuiusque officio accepto feren-
dam esse. Quòd si quam retroactis temporibus ab ipso
summo poenitentiario acceptam ferre potuissemus, D.
Paulus nostra ætate Pont. Max. omnes, si qui forte erant
lapsi, vel certius, ut alios ad emendationem promocaret,
cortexit, & summæ poenitentiariæ officium pluribus op-
timis rescribendi formulis, & antiquarum reformatio-
nibus instaurante, & summo poenitentiario viros à con-
silio & de signatura suis grauissimos assessores dedit, ita
ut officium hoc Rinokarnotis linguam euaserit.

ANNOTATIONES.

- a** Poenitentiarium. *3 In Verbo post summam sacerdotiū*
6 tres esse præcipuos dignitatem gradus, in confesse est, Vi-
 cecanallarij scilicet, Camerarij, & maioris Poenitentiarij, de
 quo hic est sermo. Curas dignitas sit, in quo credimus in prolo-

LIBER

in regularum Cancellaria) à Benedicte 2. in lucem prod-
 uctus, & Eugenij Sixti, deinde beneficij aucta. Ceterum,
 si plura ad sacra Penitentiaria munus spectantia deq. eius
 origine, quantumq. à veteri stylo diuersus sit hodiernus, sci-
 re tibi si cura Card. aliosq. consulas interpretes in clem.
 Ne Romani, de eisd. & Ganafum ceteris diligentius atque
 uberius astruunt in libello de Potestate, & stylo officij sacra
 Penitentiaria. Quorum dicta exscribere necessarium mini-
 mi duxi. Verum illud silentio non inuoluam, superiore etate
 in Ecclesia magna fuisse auctoritatis hoc penitentiariae offi-
 cium, summeq. in loco collocatum, veluti Cassiodorus, Socra-
 tes, & Sozomenus in historia ecclesiastica literis prodiderunt.
 Quod, & Damasus in vita Marcelli comprobare videtur
 dum ait; Marcellum Papam quindecim in Vrbe Cardinales
 constituisse, propter baptismum, & penitentiam multorum.
 Et hinc est, quid moris Pontificis hoc penitentiarii offi-
 cium nequaquam expirat. Nam aliis in animarum periculum,
 salutisq. discrimen verteretur, ut animaduertis etiam Za-
 bariel in allegata clem Nic. Antio. Grauius.

De vtraque signatura, ac earum rescribendi
 formulis. CAP. III.

S V M M A R I V M.

- 1 Signatura, duo sūt auditoria, in quorū vno, ea,
 qua gratiam, in altero, qua iustitiam concer-
 nunt, pertractantur.
- 2 Referendarij, qui, et eorū quid sit munus, et n. 10.
- 3 Signatura officiales, diē praestitutā in hebdoma-
 da habent, qua simul cōueniant, ut si qua postu-
 lata sint in auditorio proponantur.
- 4 Stylus est apud referendarios siue mos, ut qua re-
 iccerint postulata, amplius non proponantur.
- 5 Citationis formula in officio signaturae.
- 6 Pōtifex quomodo in literis iustitiae, & gratiae re-
 scribat, & sua manu subsignet.

Amplius

- ^a **A**mplius & rescripta quoque a Rom. Pont. quocidie postulantur, de his quæ à mera Pontif. liberalitate proueniunt, veluti beneficiorum concessiones, & alia si quæ sunt cuiusque generis gratiosa, etiam summo penitentiario generaliter, vt præmittitur commissa, necnon alia quæ iustitiam concernunt de rebus ecclesiasticis vniuersi orbis, ac etiam ex profanis, ex patrimonio S. R. E. temporali, & aliunde ex vniuerso orbe, si quas in sequelam ecclesiasticæ personæ, vel causæ, vel alias ex principum remissione, vel partium consensu deuolui ad Rom. Cur. contingat. His omnibus Pontif. Max. ipse pro commodiori supplicum expeditione, duo * constituit auditoria, in quorum vno, ea quæ gratiam, in altero, quæ iustitiam, concernunt, postulantur. Vnde & diuerso nomine ea vocamus, nempe signaturam gratiæ, vel iustitiæ. vtrique adiutorio viros quosdam Iurisperitos, & signaturæ gratiæ omnes quotquot sunt Iurisperitos Cardinales, alios verò rarò, nonnisi Iurisperitos prælatos posuit, quos * referendarios vocamus gratiæ, vel iustitiæ, & quandoque etiam vtriusque signaturæ ad exemplum antiqui Referendariorum ordinis, de quo tractatum in nostra iuris ciuilibus compilatione habemus; titulo de referend. lib. authent. quorum non est certus apud nos constitutus numerus. Horum ^b munus est, in sua specie supplicum postolata videre, & si postolata sint de his, quæ petentibus concedi solent, in capite supplicationis nomen suum apponere, quo solent Pont. vel Cardinali signatori, de quo inferius dicemus, rem esse concedendam significare. Quòd si simplex aliquod postulet, quod alteri possit præiudicium inferre, non solent aliquid sine partis vocatione concedere, & si res sit gravis, vel saltem rarò solita concedi, vel denique adeo dubia, vel referendarius ex se subsistat, illà in auditorio aliis confert, & nonnisi ex voto totius signaturæ simplex obtinet. Quam ob rem vtrique signaturæ præpouit pontifex Cardinalem, qui extra ordinem leuiora concedit, & grauia quoque, si quæ sint per ipsum concedi

concedi solita. Nostra ætate signatorem gratiæ habemus Nicolaum eius nominis Cardinalem Ardinghellum. Dni Pauli pont. maximi intimum; iustitiæ verò, Bartholomæum Cardinalem eius nominis Guidiccionũ Lucanum, virum pontificiæ legis peritissimum, & ad id puræ sinceræque mentis, vt facili cunctis summx probitatis simulacrum videatur. Ab hoc munere rescribendi de iure penitus reuocauit summus Pont. & Cardinali huic signatoræ præposito vices suas omnino delegauit, ita, vt rarò, vel nunquam ipse de iure rescribat. Solentque Referendarii signaturæ regulare supplicum libellos, qui iustitiæ concernant, quasi ægre ferat Pont. si in signatura sua proponantur. Quamobrem Paulus nostræ ætatis Pont. Max. constitutionem edidit, vt in his, quæ iustitiæ concernunt, rescripta Cardinalis signatoris eiusdẽ sint virtutis & auctoritatis in omnibus per omnia, & apud omnes. ac si manu sua signata essent, omnem si quæ hactenus fuisse summonèdo dissidentia: idque, vt opinor, ad tollendam litigatorum anxiã, qui plerumque rescripta manu Pont. in eorum causis adferebant, maxime apud indices in prouinciis. Habet quoque vtraque signatura suam diem in hebdomada, constitutam, qua simul conueniant, vt si quæ postulata sint, quæ aliorum votum desiderent, in auditorio proponantur. Qua in re solent litigatores die præuia signaturæ cum eorum aduocatis esse apud signaturæ præfectos atque referendarios & vtraque pars, rarò tamen, vel nunquam in contradictorio causam suam orare constituta autem die munus est eius referendarii, supplicũ postulata in adiutorio sub compendio referre, & in re inter patres disputata, solet is, qui præest, iuxta pluriũ voca ea, quæ proponuntur cõcedere, vel resellere. Estq.

3

4

5

* moris apud referendarios, non nouis, vt postulata semel reiecta, iteratò non proponantur. Solet etiam supplex, vbi contradictorem habeat, eum corã referendario proponente per cursores citare, sub * hac formula: Coram Reuerendo A. citetur N. ad dicendum causam, quare commissio, vel supplicatio signari nõ debeat, pro

prima

prima signatura Santissimi, vel Reuerendissimi, secundum postulari speciem, (quas si vocamus) quia signatura gratiæ coram Sanctissimo, ea verò iustitiæ coram Reuerendissimo præposito suo conuenire solet, in qua liberum est unicuique referendario velle proponere, quantum tempus concedat, ordine tamen antiquitatis seruato. Sed in signatura gratiæ coram ipso Pot. more introductum est, vt duo tantum locum habeant, qui omnibus contingit, quasi per turnum (vt vocant) raro tamen tempore diui Pauli tempus concedit locum secundo, ita, vt paulatim res ad vnicum proponentem restringitur, decrefcentibus maximè negotiis. Rescribit * autem Pont. ferè semper his verbis, nempe. PLACET. A. vel alijs iuxta literam sui præsei nominis, si res iustitiæ concernat, si verò gratiam, mutato PLACET consuevit dicere: FIAT VT PETITVR. A. Et si quandoque non ad preces alterius, sed proprio motu rescribat, non dicit, VT PETITVR, sed addit in fine MOTV PROPRIO, Cardinalis * verò signaturæ gratiæ præpositus, semper eadem formula rescribit, nempe, CONCESSVM IN PRÆSENTIA DOMINI NOSTRI PAPAE, & deinde subnectit nomen suum, IP. CARDINALIS PARISIVS. ET nihilominus plerumque non rescribit alijs in præsentia Papæ, sed id ex generali sua delegatione sibi conceditur. Eisdemmet verbis rescribit quoque alter prælatus de signatura gratiæ eiusdem Cardinalis, vt opinor vicarius, adiecto tamen loco nominis Cardinalis suo proprio nomine prout quotidie vides. C. EPISCOPVS CAESENNAS, quo exemplo tu scire potes Christophorum tuum episcopum Cænnensem hoc munus iam diu subisse, in cuius clientelam noui, cuique opera tua maximè addictus sum, vt rationis promissionis tuæ, quas de me secum habes non videar conturbare. Sed reliquum tantum est in hac specie, vt de formulis, quibus solet Cardinalis, qui signaturæ iustitiæ præest, rescribere, loquamur. Solet enim altera ex his semper rescribere, vt pote, si ad iudices Rom. Curie rescribat, PLACET DOMINO

MINO NOSTRO PAPAE, adiecto suo nomine. BARTHOLOMAEVS CARDINALIS GVIDICCIONVS. Si ad indices in prouinciis, CONCESSVM IN PRAESENTIA DOMINI NOSTRI PAPAE BARTHOLOMAEVS CARDINALIS GVIDICCIONVS, non tamen semper sic simpliciter, quandoque enim, PLACET PROVT DE IVRE, CONCESSVM PROVT DE IVRE PLACET ARBITRIO IVDICIS, CONCESSVM ARBITRIO, & alias, prout ex his, quae in discursu orationis meae, suis locis latius legere licebit, ac etiam pleraque alia, quae ad mores huius signaturae pertinent.

1. Quae * commissiones, quando ad indices Romanae Curiae rescribuntur, ubi signatae sint (non alias registratae) ad cancellariam transmittuntur, ubi is, quem Cancellariae Regentem vocamus, ad omnia capita libello concessa, vice ipsius Reuerendissimi sub compendio rescribit, utpote, DE MANDATO DOMINI NOSTRI PAPAE AVDIAT MAGISTER N. CLETET, INHIBEAT, ET IVSTITIAM FACIAT, & si quae alia libello concessa sint, ad singula responderet, cuius responsum, signaturae extensionem vocamus. Hoc munus hodie spectat ad Thomam Campegius Episcopum Feltrensem, nobilem Bononiensem, virum pontificiae legis peritum. Is quandoque etiam meo tempore, dum Laurentius frater bonae memoriae Cardinalis eius nominis Campegius, signaturae iustitiae praeslet, quasi eius vicarius vice sua rescribebat, etiam sub proprio nomine. Sed rescripta iustitiae quae ad indices in prouinciis rescribuntur, non alias ad regentis manus perueniunt, sed absque alia signaturae extensione remittuntur ad Datarium, veluti etiam, quae gratiam concernunt, qui omnibus diem datae adscribit, demum ad registrum, ubi de verbo ad verbum in libris publicis adnotatur, & exinde auscultata à supplicibus, vel eorum sollicitatoribus rescribuntur in forma literarum expedienda. Pro * quarum expeditione triplicem habemus viam, si res iustitiam concernat, per cancellariam

tiam, & eius officium contradictarū sub plumbo, vel per Secretariam in forma brevis sub annulo piscatoris, prout venit a rescribente concessum: si verò gratiam, per eandem Cancellariam, vel per Camerā, & quandoque etiam extra ordinem per Secretariam, de quibus officiis ac per cuiusque viam expeditionibus nun dicemus.

ANNOTATIONES.

Amplius.] De utraque signatura ac rescribendi formalie. Gomefius, vir quidem doctus, libellum conscripsit, cui titulus est, De compendio utriusque signaturæ. Multa ad rem etiam tradita leguntur vulgarem apud compilatorem illam, qui formulare variarum commissionum conscripsit, idcirco ab illis pendendum erit, cum hoc in re difficultatis aliquid fuerit enatum.

Horum.] Referendariorum manus, * quod prius confusum erat, in consonantiam ordinemque prudentia Alexandri 6. reductum fuisse, Gomefius, eo, quem citavimus, libello scriptum reliquit, ubi non minus copiose quàm eruditè de Referendarij locutionisq. officio atque dignitate, quibusq. etiam magistratibus præferatur. Quæ ab Iustiniano Imperatore primū constitutæ fuisse per autē. de referendarij, Gomefius ipse affirmat. Vnde admiratione dignum esse ait, illos Prætorios non referri, cum Notarius longe antea à Clemente creatus fuisse, legatur: qui post Petram 4. insedit Pontifex, quæ septem annos, esse Damascē, ad Martyrum actū diligenter conscribendū creaverat, veluti in dicti Clementis, & Fabiani historia legere est. Et Clemēs, ut in annalibus habetur, annis circiter 433. in

Iustinianum processit. Verū. * & altius si rem vepetamus, ab Iustiniano nequaquam Referendarij primū instituti fuisse censeo. Nam apud Senatum Romanum referendi consuetudinē fuisse, gravissimus est testis Cicerō in Epistolis, cum ad L. Iuliu sē scribit: Quæ quæ patrū ex relatione Cæs. censeret. Volentiū quoque nunciis, referente Lupo Tribuno Pl. Pompeium vs. Pilemæum reducat decernere, & in Oratione pro lege Manilia, cuius hæc sunt verba: quā fuisse Prætor, de quo legendi spero Consules ad Senatum relaturus. Constat enim Consules referendi potestatem habuisse, & uterque Consul referebat, & plerun

B que

queambo, ut ex Licio libro 16 sic scribente deprehenditur
 i. consilium de provinciis communis relatio fuit. Et si me non la-
 teat, ratiores, aliisque etiam referendi mihi habuisse, tamen Con-
 sulum erat: precipuus tenor, ut ex hystoris dignoscere possumus.
 Vnde patet Iustinianum in quodam viduam referendarie
 posse, quod non magistram creasse, mihi persuades, et
 antiquorum vestigium quasi quoddam monumentum amittamus
 fuisse. Et si referendarie sue renunciantes, locum magistrarum
 à libellis, sive ministrorum hodie tenent. Nam populares libellis
 supplicibus eorum postulata principibus exponere solebant, ut
 Tranquillus in Augusto sic inquit testatur. Promissis salu-
 tationibus admittenda. Et plebem tanta comitate adveniens de-
 sideria extirpare, ut quendam loco corripuerit quid sic libellum
 porripere dubitaret, quasi Elephanta stipem. Et ab istis libellis mi-
 nistri libellorum dicebantur, qui princeps in hoc negotio subser-
 uiebat, ut fuit Epaphroditus, quem capitali poena Augustus
 condemnauit. Et de referendarie latius loquitur Lampadius
 in Alexandro, cuius memorabile exemplum afferam. Alexan-
 der enim, ut idem Lampadius narrat, post meridianis horis subscri-
 ptum, et lecti omni epistolarum sententia dedit operam, ut ab
 epistolis à libellis, et à memoria semper affluerent, nonnun-
 quam etiam si stare per valetudinem ab possent, sedere in re-
 gibus cunctis librariis, et his, qui sententias gerebant, ut
 Alexander sua manu adderet, si quid esset addendum, sed eius
 sententia, quod desertior habebatur. Et magistrum à libellis me-
 minit etiam Iuriconsultus in l. Rescriptum. ff. de districtione
 pignorum cum dicitur, Rescriptum est ab Imperatore libellis
 agente Papiniano, id est libellis apud Imperatorem Profecto.
 Vnde antiquum est referendarie officium, quauis, et Na-
 tarum etiam, ut in anno. ad sequentis libri caput postre-
 mum dicemus. Nicolaus Auto. Gratianus.

De Vicecancellario, ac Cancellariis Apostolicis &
 literarum expeditione. CAP. IIII.

SVMMARIVM.

1. Vicecancellarius apostolici officii, dignitate, auctori-
 tate.

- ritate, & utilitate primarium est. & n. 11.
- 2 Abbreviatorum officium tam maioris, quam minoris parci, quale sit.
 - 3 Diplomatum siue bullarum expeditiones, quomodo fiant. & quis ordo seruetur.
 - 4 Annata quibus solvenda est.
 - 5 Bulla sit recognitio, si cum supplicatione cōcordet.
 - 6 Cancellaria ad regentem, quæ spectent, eiusque ad officium.
 - 7 Officium plumbatoris, atque custodis describitur.
 - 8 Iannizerorū siue sollicitatorū officium narratur.
 - 9 Notarij cancellaria in expeditione literarum seu bullarum quid agere debeant.
 - 10 Bullæ a registratoribus rescribuntur, eaque recognita in publicis libris reponuntur.
 - 11 Vicecancellarius cur sic dicatur.
 - 12 Bulla quare sic appelletur.

Officium cancellariæ habet Cardinalem prepositum, quem Vicecancellarium vocamus, cuius officium nostra ætate ex communi curialium reputatione in Romana Curia primarium est dignitate, auctoritate, & utilitate. is hodie est Alexander Cardinalis eius nominis Farnesius, divi Pauli nepos, cuius tyrocinium fuit nostræ ætatis rarissimum exemplum, cuiusque egregia iuventutis facta quasi per triennam inspecta iam conspexerunt omnes & admirantur univērsi. Is ratione proprii officii literarum expeditioni de rebus ecclesiasticis univērsi orbis, & eorum expeditoribus paret, quorum maxima est turba, nempe abbreviatorum maioris parci, (quorum manus est ex supplicis libello signato diplomata, seu literas dictare, cuius dictaturam, minutam vocant) scriptorum, abbreviatorum minoris parci sollicitatorum, (quos Iannizeros vocamus) plumbatorum registratorum. Horum omnium officium est in ipsa litera-

B 2 rum

rum expeditione alicuius negotij, alij verò sunt officiales quos in expeditionibus adire oportet, vbi subiecta materia solutionem annatz desiderat, qui octiosi sint, & meri annatarum ac aliarum solutionum participantes, vt pote, scriptum archiuui, cubiculariorum, scutiferorum, & ripariorum. Ordo * autem expeditionis talis est; vbi supplex signatam & registratam habet supplicationem, ipse vel sollicitator curat apud abbreviatores maioris parci, minutam litterarum dictari, dictatam apud scriptores in forma litterarum conscribi, scriptam in cancellaria ad bñcum scriptorum, per eum (quem rescribendarium vocant) taxari: & vbi taxata est, alter, quem dicunt (còputatorem) suam apponit manum, & ibidem soluitur scriptorib. taxa, & exinde alia similis apud abbreviatores minoris parci, apud quos solet semper aliquid de taxa, vt pote iulij quinque iuxta subiectam materiam sollicitatori remitti, & aliter ipsorù. nomen literis adscribit, iidem Abbreviatores minoris parci, receptis eorum pecuniis, bullam ad abbreviatores maioris parci remittunt, apud quorum bancum duo ipsorum adhuc deputati nomen suum paulò inferius subscriptione abbreviatoris minoris parci adscribere solent, hinc literæ ad officij sollicitatorum ipsarum litterarum apostolicarum (quos iannizeros appellant) portantur, quibus soluitur taxa certa ratione: quia si taxa sit summa triginta ducatorum, duo ducati ac totidem caroleni de cancellaria, si verò infra, vnus tantum ducatus & duo caroleni similes solui solent. Exinde ad alias sedes Abbreviatorum de minori parco, quas de prima visione vocant, afferuntur, vbi sollicitator soluit vnum carolenum alteri ex dictis abbreviatoribus, qui postmodum literis manum apponit, paulò inferius subscriptione scriptoris apostolici. Quòd si materia subiecta talis sit, pro qua veniat soluenda annata, solui solet omnibus participantibus in Cancellariam residentibus pro rata eis contingente, vt potè iannizeris seu sollicitatoribus apostolicis, scriptoribus archiuui, cubiculariis, scutiferis & ripalibus portionariis. Quibus solutionibus factis bulla vnà cum supplicatione eius ventre reposita ad abbreviatorem de parco maiori, qui minutam dictauit, reportatur. Is * collationem

fa-

- facit, an bulla cum supplicatione concordet, quam reperiat concordantem, indicat illam talem, & pro signo iudicii, bullæ nomen suum adscribit, & exinde illam cum supplicatione in ventre de banco suo proscit in terrâ: de terra colligit eam custos cancellariæ, saltim per famulum suum, is eandem bullam in omni eius parte respicit, an omnes officialium subscriptiones, quas subiecta materia desiderat, adsint, & eius data cum data supplicationis concordet. Demum illam ad regentem cancellariæ transmittit. Is * respicit à quo sit collationata seu indicata, & si videbitur sibi, eam alteri ex abbreviatoribus iterum collationandâ & inuocandâ, dare poterit pro suo arbitrio; deinde à supplicatione bullam separat, eandemq. ponit ad partem, & si bulla sit gratiosa, manu sua adposit in margine eius vnum A. maniculum à latere dextero, à sinistro verò vnum I. longum, & exinde certis lineis circuit scriptorū ac Abbreviatorum taxas in bulla descriptas: quo facto bullas ponit super certo banco, & finita cancellaria venit plumbator, * qui illas de manu regentis recipit, & asportat ad officium plumbi, vbi plumbantur & cordulis alligantur. Custos autem ex eadem cancellaria de manu regentis supplicationes recipit, partibus accepto à singulis iulio vno, restituendas. admoneo tamē, quòd siue pro subiecta bullæ materia annata soluenda sit, siue non, omni casu
- 3 Iannizeri * vbi bulla ad eorum bancum, vt supra peruenerit, siue eorum alter nomen suum ei adscribit paulò inferiori nomine scriptoris, & si annata solvatur, ne supplices absentes à priuatis sollicitatoribus decipiantur, hi Iannizeri tanquam publici sollicitatores pro fide sui publici officii solent adicere hæc verba, PRO ANNATA SOLVIT TOT. Quòd si materia non patiarur annatæ solutionem, tunc ab officio Iannizeratus non requiruntur vltiores manus, de quibus supra diximus, nisi fortè sit aliqua materia, quæ consensu alicuius desideret. Tunc enim antequam bulla ad abbreviatorem, qui illam d. trauit, reporteretur, & priusquam auscultetur & iudicetur, notarius
- 9 * cancellariæ solet a tergo consensum adscribere sed & bullis in officio plumbi plumbatis, taxa plumbatorum adnotatur prope illam scriptoris: & bullæ sic plumbatæ in ma-

ribus collectorum plumbi consignantur, qui taxam suam
 sollicitatoribus exigunt, ultra quam solent etiam certi
 carolens ipsi plumbatoribus & poenitentiaris diui Petri
 solui. Postmodum alter ex tannizeris ibi pro tempore exi-
 stens nomen suum intra bullam, & a latere dextro adscri-
 bit, & pro fide sui publici sollicitationis officii addit, N.
 sollicitavit, & tantum exposuit, calculando omnem impen-
 sam in expeditione factam, adeoque supolices absentes nō
 10 nisi difficulter, decipi possunt. Hinc bullæ per alterum ex
 scriptoribus, vel eorum famulum portantur ad registrum
 bullarum, ubi alia taxa similis solutz scriptoribus solui so-
 let in manibus alterius registratoribus ad id deputati, al-
 teri verò registratori ad hoc quoque deputato, solet etiā
 solui registratura ipsarum bullarum, plus vel minus, iuxta
 longam seu breuem bullarum seriem. Is recepta registra-
 tura bullam alteri registratori distribuit, qui illam in quin-
 ternis & libris publicis rescribit, & in registrum ponit, re-
 gistrata cum originali auscultatur, auscultatz verò bullæ
 magister officii a tergo eius suæ auscultationis fidem fa-
 cit per verbum. Auscultata, & exinde si bulla annatz solu-
 tionem non desideret, eadem parti sollicitanti consignari
 solet, quod si pro ea soluenda sit annata, nō alias consigna-
 tur parti, sed per registatorem, qui scripsit eam, vni ex no-
 tariis cameræ apostolicæ similium bullarum receptori de-
 putato præsentari solet, & per sollicitatorem eidem no-
 tario solui portio annatz, quæ ad Pont. spectat. Qua solu-
 ta idem notarius easdē bullas parti sollicitanti restituit,
 & hæc si materia sit graniola, & præsertim beneficalis.

ANNOTATIONES.

- 1 **V**icerancellarium.] In Urbe * Vicerancellararius primus
inter omnes, (Pontificem tamen semper exceptio) locum
obtinens, cum ipso sepe eum iustitia omnium virtutum regere so-
neat, quam Deus ad nos transulit, aut certe nobis ita commu-
nicauit, ut nouit in monte Syon testimonium illustrari. Et vult
in iustitia inter omnes virtutes summum gradum habere, sic de-
notat Vicerancellarium principem locum habere. Iure ergo mul-
to ob hoc retroactis annis ex amplissima Cardinalium ordina-
ali-

aliquis in apostolica cancellaria praefectus, qui Vicecancellarius appellatur, & si antea priuatus viras hoc munus exercens se legatur in actis Lugdunensis concilij sub Martino pont. sic 3. celebrati. Quid ad Bonifacij 8. usque tempora seruatum fuisse ex proemio Sexti decretalium liquet, & iam iam factus vice cancellarius illum ad Cardinalium ordinem adiuuauit, ut inibi 12 laos. And. scribit. Sed cur * penus Vicecancellarius quum Cancellarius vocaretur, causam reddere voluit Card. Zabar. cui ceteri adhaerant in clem. Ne Romani de eius fabulam quendam narrat, scilicet, nescio quid, certaminis inter Pontificem & Cardinalem Cancellaria praefectum superius saeculo fuisse qui Pontifici se parem esse contendebat, & abulstatum, ut vicecancellarius appellarentur, quod quidem summum est, ut eruditus Gomes in proemio reg. Cancell. animaduertit. Nam idem vicecancellarius appellatur, quia solus iudex in ecclesia Dei cancellarius est. Et sicut Moser in regno & synagoga in deorū pro Deo verus cancellarius fuit, sic in ecclesia Dei solus Papa, cuius, & Dei unum atque idem dicitur esse consistorium, ut tradit Hesiodus, in capite quanto, de transt. episcop. cui se subscribitur Guiliel. Bened. in capite. Royastus, in verba vocem nuncius Adalastiam, num. 205, de iur. & Cassianus in Cathalego Gloria mundi in 7. part. consid. ium? à quibus didicit Gomes, quos tamen silentio non prateri, siq. vicecancellarius vocetur, quia vice Cancellarius Dei, id est ipsius Pontificis gerit, veluti de Vicerege, & similibus discipulis. Quod quidem in Cancellaria Francia minime locum sibi vendicat, cum Rex ipse cancellarius non sit, unde non immerito si manus hoc ab initio vni demandatū fuerit, qui cancellarius appellaretur, Cuius praesentia primaria post regem est, ut prodiderunt Luc à Pen. in rubri. de pref. Praetorio, lib. 12. C. Budens in annot. in Pandectis, Purpur. in l. 1. colum. 11. de off. iur. & Bened. & Cassianus praedictis locis, qui superius de hoc officio loquuntur. Et Cancellarius scriba dicitur, quia distans usque est Elauus Vapostus scribens à Carino imperatore saltem esse praefectum vniuersum ex cancellariis suis. Quod scribarum manus praecipua apud praefecti auctoritatis fuit, ut ex vno maxime Leone lib. 2. de Gn. Mutis verba faciente dignoscere possumus, ubi Cōm militibus stipendium ferre daretur, & scriba cum rege sedens pari ferme ornatu multa ageret. Et paulo post, scribam

De officio Contradictorum, eiusque audientia, ac
literarum expeditione. C A P. V.

S V M M A R I V M.

- 1 *Officium contradictarum cur sic appellatur? & quod sit eius munus, & nu. 4. & 8.*
- 2 *Beneficiorum resignationes ubi publicari debeant, & expectantium acceptationes.*
- 3 *Citatio per edictum cum decernitur, in publica audientia legi solet, & quare?*
- 5 *Officium siue audientia contradictarum, quas litteras concedere soleat.*
- 6 *Officium contradictarum præter auditorem, duos habet lectores, & quatuordecim patronos; et quod eorum sit munus.*
- 7 *Officium signatura à certis annis, nedum in re-scriptis gratia, sed etiam iustitia passim dispensat.*

Quod si res iustitiam concernat, & ad iudices in provinciis rescribatur, consueverunt desuper litteræ etiam sub plumbo expediri. Quamobrem habet cancellaria alios expeditores illis rebus iustitiæ præpositos, quorum * officium contradictarum vocamus, ea, ut opinor, ratione, quod si inter impetrantes de persona iudicis, de loco agendi iudicii, aliâve re impetrationem, concernente, esset controuersia, is qui se expeditioni opponit, solet hac in audientia audiri. Qua de re habet hoc officium auditorem, qui contradictiones istas audire sode finire solet, & super similibus index est impetrantium in Rom. Cur ordinarius, saltem à Papa vero ordinario substitutus, prout inferius intelliges, cum de iudiciis Rom. Cur. dicemus: unde hanc Rom. audientiam, vocamus publicam, in * qua ubi res publicationem desideret, utpote

ac-

acceptationes expectantium, quæ infra tres menses iuxta regulam de publicandis acceptationibus fieri solent. Resignationes beneficiorum, ut aliæ regulæ de publicandis resignationibus satisfiat, liberæ rum iustitiarum, cum etiam mortæ & mortæ gratior, in quibus iudices, vel exequutores dentur cum clausula vocatis vocandis solet omnia hæc in audientia Pont. publica per certos lectores ad hoc deputatos, alta & intelligibili voce, quasi per præconem legi, quam audientia propterea Eugenius quantus vocem præconis vocat, certis literis suis de constitutionibus huius officii earumque observatione editis, unde si quæ in ea publicantur tanquam gesta, in publico Principis auditorio censentur omnib. nota. Quare * isolevit quoque iudiciorum mos, ut citationes, quæ per edictum publicum ob non tuti ad citandos accessum decernuntur, in ac prius audientia publica legantur, & exinde ut magis innotescant in valvis basilicæ diui Petri, & certis aliis vicinæ citandi ecclesiis assignantur: solentq. publicationes & affixiones huiusmodi sic citatum ad comparandum arctare, & nisi compareat pro contumace victo tamen reputari, unde si grauetur, quodcumque veniat à diæ habitæ notitiæ appellat. Amplius * ubi iudices Rom. Cur. quem absentem legitimè citatum reputent contumacem, solent alteri parti comparenti facultatem citandi contumacem, per istam audientiam concedere, ut videlicet singulæ citationes in processu causæ necessariæ contra similes contumaces per istos lectores hæc in audientia legantur, & quasi per præconem ad singulos actus citentur. Hanc facultatem, quam processum per audientiam contradictarum vocamus solent iudices pluribus casibus litigatoribus concedere utpote, si quis legitimè citatus non compareat, & pro contumace habeatur, reproduci citatione & illius executione, si quis semel comparuerit, & non dimisso procuratore acceptante recesserit, docto de eius recessu & absentia. dixi autem acceptante, quia si non acceptantem quis dimiserit, & recesserit non cogentur alias constitutum procuratorem monere, ut acceptet, vel recuset: neque cum vltimus per censuras, vel alias compellere, prout aliqui ex urbanitate, nonnulli etiam eorum inscientia, conuenere si

tamen expediat, vel alias placeat, poteris eadem et verba nitate. Ego confurui tantum constitutum procuratorem iudicialiter monere, non etiam vltterius compellere, nisi forte expediret contradictorem habere. Tertius casus est si is, qui semel comparuit, & nullo dimisso procuratore, quod si dimisso non tamen eo domino litis facto noctuus fuerit, docto extra iudicialiter de eius obitu contra inter esse putantes. Item si quis procuratorem dimiserit acceptantem, & mors eiusdem procuratoris contigerit, docto similiter de eius obitu, idq. si absens procuratorem dedit, si vero praesens & recesserit, docto etiam de eius absentia. Quo casu voluit quandoq. Rota amplius requirere, ut mors procuratoris principali intimaretur. Aegid. deci. 495. quae nostro tempore non servatur. Solet etiam Cancellaria, per hae contradictariu ad iudicis decretum literas iudiciales, quas vocant, maioris iustitiae litigatoribus sub Pont. nomine, ac plumbeo sedis sigillo dare, utpote remissorias, & questatorias, exequutoriales, interdictorias, & brachii saecularis invocatorias, reniso tamen per alterum ex procuratoribus audientiae toto iudicis processu eodemq. in audientia relato, & per eandem audientiam probato. Amplius ex generali delegatione Pont. pro commodiori impetrantium expeditione de pluribus per signaturam concedi solitis (ne pro illis cogrentur supplices die signaturae expectare) absque alia ipsius Pont. signatura concedere, habetque semper officium virum doctriam ac reru Cancellariae experientia gravem, qui expeditioni similium rescriptorum praest, & illa eiusdem cancellariae mores, ac dicendi formulas pro eius arbitrio similia rescripta postulantiis concedit, negat atque concedi solita corrigit, quem propterea officii contradictariu correctorem vocamus, qui que adhuc effectum habet locum in parco. Solet autem hae praesertim concedere, utpote commissiones causarum ad iudices in provinciis cum inhibitione sub censuris, cum facultate citandi per edictum aggravandi, reaggravandi, & brachium saeculare invocandi, cum derogatione etiam constitutionum Bonif. & concilii generalis, quae utique maioris vocantur iustitiae, prout iudiciales, de quibus supra diximus. Amplius & pleraque, quae dicuntur.

L I B E R

euntur minoris iustitiæ, & ordinariæ vocantur expeditiones, utpote simplices causarum commissiones informales, conquestus; commissiones etiam unius, vel plurium appellationum in forma, sua nobis, in quibus servatur constitutio Bonif. circa iudicis deputationem, quod videlicet, non dentur iudices extra locum rei, ultra duas dietas, confirmationes quoque libertatum & immunitatum alicuius familiaris vel loci, in forma, cum a nobis, sub qua solet etiam audientia rescribere, ubi aliquem locum sub protectione Domini Petri, & Apostolicæ sedis reciperet. Confirmationes etiam concordiarum & transactionum in forma communis, cum clausula, sicut ritè, & providè sine alterius præiudicio, & sine pravitare facta sunt, ac ab utraq. sponte receptæ, necnon confirmationes fundationes alicuius altaris sub testamento alicuius ecclesiæ, ac reservationis iurispatronatus. Confirmationis etiam beneficiorum exemplo novæ provisionis, cum clausula canonice adeptum, & sicut pacifice & iuste possides; translationes quoque alicuius professi regularis de uno ordine ad alium, non tamen laxioris, sed paræ vel arctioris observantiæ, & hæc in forma gratiosa. Dantur etiam literæ revocatoriæ eorum, quæ per usurariam pravitatem gestæ, præsertim pignorum, ut fructus in sortem computentur, necnon alienationum Ecclesiasticæ rei, quæ in evidens Ecclesiæ damnum factæ essent, non obstantibus literis, instrumentis, iuramento renunciationibus adiectis, penis & confirmationibus apostolicis in forma communis, ac etiam revocatoriæ literæ omnium, quæ contra aliquem ad sedem Apostolicam venientem, post arreptum iter, comperirentur gestæ. Dantur quoque literæ volentibus sanctum sepulchrum visitare, sed hodie sunt antiquatæ. Item aliquæ ad Episcopum ordinarium, ut promoto ad sacros ordines diocelano suo, de competenti provideat beneficio in forma, cum sicut, secundum Apostolum. Literæ quoque conservatoriæ privilegiorum, aliarum contra laicos molestantes clericos, super impositionibus laicis imponi solitis, contra prædones & inferentes extraiudiciales molestias, contra parochianos denique non solventes decimas parochio suo, & si quæ alia in hac audientia petantur, non discrepantia à sacris canonibus, concedi

fo-

6 solent. Habetque ista audientia ad hos usus præter auditorem duos lectores omnium præmissorum, quos nonnisi scriptores apostolicos eligit, quorum officium perpetuum est, & lectores audientie contradictarum vocantur, à qua supem singuli habent mensuam quatuor decarum. Habet etiam duos notarios, unum pro Vicecancellario, cuius munus est, omnes publicationes, & literarum ac citationum lectiones, quæ dictim in audientia fiunt, notare. Alterum pro auditore eiusdem audientie, qui actuarius est causarum, quæ coram auditore inter impetrantes contingebant, licet hodie ociosus. Item habet hæc audientia quatuordecim ipsorum impetrantium patronos seu procuratores, quorum munus est, omnes literas, quæ per hoc officium expediuntur, veluti abbreviatores solent literas gratiæ dictare, ipsasq. literas supplicibus vel litigatoribus (receptis iuxta taxationes officii debitis solutionibus) sub nomine Pont. ac plûbeo Sedis sigillo expeditas dare. Pro quarum expeditione, si iudiciales forent, utpote exequutoriales, sequestratorie, alique similes, solebant litigatorum regesta causarum afferre ad procuratores dictæ audientie, qui soli poterant in ea impetrare, impetrantiq. que causas agere vel defendere, ac alia munera prædicta exercere, etiam si principalis adesset. Is, quem sibi ex aliorum numero litigator elegisset, processum causæ videbat, totâ eius seriem in audientia recensebat, ac pro litterarû expeditione instabat, etsi audientia iudicis processum probasset, literas iudiciales petitas cû narratione totius processus sub nomine Pont. ac Plumbo concedebat. Quod si audientia non probasset iudicis processum, consuevit illâ & litigatorem ad iudices ut melius ageret, remittere. Sic raro vel nûquam literæ huiusmodi exequutorie, vel alie pro iustitia referribus à curia exhibant, nonnisi iustæ & ritè datæ, nonnisiq. sub candido ac uniformi semper stylo grauique ac veneranda forma, ac sacrosancto Pont. nomine, & adorandis Apostolorum imaginibus expeditæ. Nimirum, si ubiq. etiam apud exteras & finitimas regiones recipiebantur, obediabantur, & venerabantur veluti diuinæ iussiones. Verùm à certis annis consuevit Signatura in rescriptis iustitiæ mixtis, ac pluribus etiam me-
7

gra-

gratiosis, non tamen impetrationis beneficiorum omnes ab ista literarum expeditione passim dispensare, & per solitam clausulâ, per breve sanctitatis vestre, hac supplicatione introclusa facultatem concedere, omnibus potenti- bus expediendi per Secretariam sub annulo piscatoris, adeoque frequens est ob dispensationem huiusmodi im- petrantium ad ipsam secretariam aditus, ut raro fiant per audientiam similium literarum expeditiones, remaneatq. eius adiutor ociosus, & ferè antiquata sua iurisdic- tio, Quò fit ut quotidie disformi & obsceno cuiusq. indocti ac im- petiti viri dicendi stylo dicta; plerumque etiam ineptias continentia, utpote si magistratus laicos ecclesiastici sta- tus cum facultate declarandi, aggrauandi, reaggrauandi, & interdicens prout sæpius vidi referibatur. Varioque, & sæpius incompto, ac ferè illegibili charactere in humi- li etiam papyro scripta, plerumque etiam vndeunque de- lata exeunt ad partes rescripta. Amplius consequunt quo- que signatura litigatorum omnes potentes ab expeditione literarum apostolicarum super sequestrationibus fructuû remissionibus & exequutorialibus dispensare, ac dero- gando regulis, (quas non sine virgulti ratione ediderant antiqui patres, ut nonnisi ab hoc gravi collegio renitè, & non aliâs, quam sub plumbo expediri possent) passim con- cedere, ut auditor suo nomine suoque sub sigillo decer- nant. Qua propter expeditores contradictrarum fuerunt pluries apud Pont. de præmissis conquesti sed opinor pot- tius rem ab ipso non satis intellectam. Nam ubi sub Pont. sacrosanctiq. nomine exirent illæ iudiciales litteræ, nunc sub proorsus incognito apud regiones, vel plerumque ni- mis noto Auditoris nomine dantur. ubi forma erat gra- uis sub plumbeo Sedis sigillo, ac venerandis Apostolo- rû imaginibus, nunc sub simplicis auditoris signo seu sigil- lo. Vbi aderat & sermonis, & scripturæ candor à tot pru- dentissimis viris per multa tempora perpolitus, & a tanto collegio omnia renitè nonnisi iuste, & ritè obtemperantia exhibè nunc a quouis indocto (ut dicunt) Copista distantur ac scri- buntur, & innumere exoriuntur nullitatem simplegade, quibus si meo consilio æquipollens accederet auctoritas facile occurrerem, sed non desunt in scenâ interlocuto-

res, qui huic tabulæ manum admovent, & rem ipsam melius absoluant.

ANNOTATIONES.

Quamobrem.] Non modica * antiquitus erat Auditoris contradiſtorum dignitas. Nam poſt Cardinales, & Vicecancellarium primas obtinebat, in præſentia vero antiqua ab illa dignitate ſignis diſtinctionem enim oppreſſus dominatusque (ſi tempora conſideremus) ipſius Auditoris eſt gradus, nec non ab re conqueratur. Beo ſci. Viſalinius olim Rote præclariffimus auditor in cle. ne homani J. ſand, de electione, quæ de poſſeſſione quam olim Auditor contradiſtorum habebat, non nihil ſcribis quæ de re etiam Joſ. Goffr. atque Hoſt. in cle. Auditor. de reſcrip. Nic. Ant. Gratianus.

De literarum expeditione per Cameram Apoſtolicam. CAP. VI.

S V M M A R I V M.

- 1 *Literarum expeditiones, quæ per cameram apoſtolicam fiunt, expreſſum pontificis iuſſum requirunt.*
- 2 *Pontifex ſigno crucis iuſſum, & conſenſu præſtat literis per cameram apoſtolicam expeditis.*
- 3 *Annata ſolutionem qui recipiat.*

Solent quoque ſollicitatores etiam per Cameram apoſtolicam, licet cum maiori diſpendio literas expedire, quandoque voluntariè, ut porè, ſi in curia ſua conſenſum per notarium cameræ duntaxat recipi faciant. Quo caſu per cameram tantùm literæ expediri poſſunt, etiam ſi eſſet materia per Cancellariam concedi ſolita, quare conſequerunt ſollicitatores præctici, ubi res ſit per Cancellariam expediibilis, curare

ut vel à notario tantum eiusdem cancellariæ, vel ab utroque consensus recipiatur, nonnunquam etiam necessariò oportet eos per Cameram expedire, ut tunc non refert, per quem notarium etiam si per notarium Cancellariæ reciperetur consensus. Necessitates autem contingere solet si inhiecta bullæ materia non sit per Cancellariam concessibilis, & quandoque etiam si sit talis: indigeat tamen simplex aliqua narrationis specie, quam non consueverit Cancellaria recipere, vel si absens is, qui impetrat, & velit de beneficio provideri absque discussione habilitatis: Quandoquidem non solet Cancellaria pro absente rescribere, nisi cum deputatione iudicum, quibus hæc notio delegatur. Camera autem simpliciter confert beneficium absentis. Proinde ¹ expeditio per Cameram expressum desiderat Pont. iussu. Soletque alter ex plumbatoribus, ubi bullas plumbaverit, eas genuflexo ad pedes Pont. afferre, & iussu Pont. ad hoc necessarium eo signo postulare, ut infra dicemus. Huius autem cameralis expeditionis ordo erit, ubi simplex habuerit bullam de manu scriptorum & abbreviatorum, si subiecta bullæ materia annatæ solutionem desideret, potest per scriptum omnes adire participantes, & eorum subscriptiones, & ut vocant, manus, soluta cuique portione sibi contingente habere, prout supra in expeditione per Cancellariam diximus. Sin autem nolit, vel annata soluenda non sit, bullæ adferuntur ad Summissam, vel eum qui eius vices gerit. Huic dantur bullæ unæ cū supplicatione in vêtre, & pro suo honorario solui sibi simplex unū ducatū, & quādoq. duos vel tres, prout subiecta materia videtur sibi expostularentis bulla indicat, si cū supplicatione cōcordet, & corrigit, si opus sit. Is quoque Secretariorum nomine aliam recipit taxā, quantā receperūt scriptores, & exinde bullas ad officium plūbi trāsmittit, ubi à plumbatoribus plumbantur, plumbatas affert illas alter ipsorum ad pedes Pontif. genuflexo, eo actu iussu Pont. ut diximus, necessarium expostulans, quē Pont. signo crucis manu facto, cōcedere solet, quo habito, plumbator easdem bullas ad Summissam reportat, receptis tamen prius duabus taxis similibus taxæ scriptorū, amplius & certis iuliis, qui eisdem fratribus Plumbatoribus ac
etiam

eniam Poenitentiariis diui Petri applicantur. Idem Sum-
 missa ei dem plumbatori receptæ bullæ fidē manu suā fa-
 cit, & si bulla manum Iannizerorum non habeat, eā remit-
 tit ad alterum ipsorum ad hoc deputandum in palatio &
 camera ipsorum residentē, qui recepta ipsorum taxa iux-
 ta taxationem bullæ, prout supra in expeditione per can-
 cellariam diximus. Si materia subiecta aliquem partis cō-
 sensum desideret, eandem bullam ad notarium cancella-
 riæ vel cameræ, quem intelligit recepisse consensum re-
 mittit, & recuperata bulla cum consensu remittit: & recu-
 perata bulla cum consensu requisito a tergo mittit eā ad
 notarium cameræ, qui recepta bulla eam iuxta eorum tur-
 num vni ipsorum distribuunt registrandam, cui sollicita-
 tor mercedem soluit iuxta longam vel breuem ipsius bul-
 læ seriem, & is, cui fuit distributa bulla, ubi eam registra-
 uerit, a tergo fidē suæ registraturæ manu suā facit per hæc
 verba. Registrata in camera apostolica, & nomen suū ad-
 scribit, N. notarius. Quod * si bulla annatæ solutionem
 desideret, notarii cameræ remittunt supplicem ad depo-
 sitariū Pont. qui solet semper esse aliquis insignis Banca-
 rius, qui portionem annatæ ad Pont. spectantem recipit,
 & de receptione fidē facit soluenti, & si Summissa videat
 participantium manus bullæ appositas non esse, idem,
 summissa eandem ad collegia participantium mittit, &
 eorum residentias, quas in palatio habent, & in quibus so-
 lent certi cuiuslibet sodalitatū suæ collegii residere adhuc
 pro tempore deputati. Quibus omnibus eorum annatæ
 portiones soluit supplex, & singuli bullæ manum suā ap-
 ponunt, & hæc nisi materiæ annatarum sint euentuales,
 utpote regressus, & similes, vel si puræ, facit tamē supplex
 extra iudicalem fidem, quantum notario cameræ mensa-
 ribus deputato sufficere videatur, quod alius sit in beneficio
 intrusus, neutro enim casu tunc soluitur annata, nec Pa-
 pæ, nec participantibus contingens, sed utroque casu no-
 tarius cameræ pro integra annata nomine Pontif. & om-
 nium participantium recipit a supplice si sit præsens
 propriam obligationem, alias cautionem de soluendo
 annatam in suos euentus, si propter euentualē gra-
 tiam eius solutio retardetur: si vero propter intrusum in
 C euen-

eventum adeptæ possessionis, & notarius post registratam bullam soluta annata, vel recepta obligatione, vi supra scriptum suorum casus bullam registratam parti sollicitanti relaxare solet.

De Literarum ac breuium expeditione per Secretariam Apostolicam, & de cardinali breuium Signaturæ Præposito.

CAP. VII.

SYMMARIVM.

- 1 *Secretarij Apostolici de quibus rescribant.*
- 2 *Breuiamur sit appellentur, & nu. 7.*
- 3 *Officium Secretariæ Apostolicæ, à quo Pontifice institutum fuit, & quando, & quot in eo secretarij existant.*
- 4 *Breuiam triplici modo scribuntur, & quilibet declaratur.*
- 5 *Officium Summi quale sit.*
- 6 *Bulla et breuiter expediantur, formula, siue modus docetur.*

- 1 **N**onnumquam etiam litteræ Apostolicæ de rebus gratiæ, iustitiæ, vel tertii generis mixtæ, extra cancellariam & cameram Apostolicas per Secretariam expediri solent, præsertim ab Innocentio sexto citra, antequam tempora non erant in Secretaria, nisi certi secretarii domestici, quorum opera Summi Pontificis de rebus fidem ac reipubl. concernentibus tantum ad Reges, Principes, Respubl. Ciuitates, Cardinales, absentes, Episcopos, & alios vtræque via rescribebant, nempe bullatice, sub eisdem Apostolorum plumbeis imaginibus, sed politeri amplius, & alia sub annulo piscatoris sigillo breuiori

uiori tamē, & quasi epistolariis cera, & quādoque etiā in
 2 plumbo, & quas * literas vident breuiores, & quasi episto-
 3 lares in discrimen bullarum, breuia vltus vocauit, prout si
 literas eiusdem Innocentii, quas hodiernum secretario-
 rum sodalitiū libro constitutionum suarum compilatas
 habet, legeris, ex ibidem præsuppositis liquere poteris: de
 fuenit tamen similium breuium in plumbo vltus, & eis dis-
 3 taxat sub cera, nostra vtitur etas. Dixi * autem ab Innoc.
 6. citra, quod ipse egente tunc Ecclesia accepta à pluribus
 notabili, & ferē sexaginta mille ducatorum quantitate,
 collegium xxxi. secretariorum inuictis prioribus dome-
 sticis, qui alias collegium non habebant, instituit. Ea tamē
 lege, vt vbi contingeret aliqua vacare vsque ad octo extin-
 guerentur, & superstitibus collegiis venirentur, donec res
 ad numerum xxxi. tantum temporis tractu reduceretur
 & collegium exinde eodem numero ex additis & duob.
 insuper domesticis constaret, quos Pont. pro prioribus e-
 ius, ac S. R. E. secretis negotiis nulla interueniente solu-
 tione sibi semper delegit, quodque de omnibus prouenti-
 bus collegii cum aliis æquis portionibus voluit esse par-
 ticipes. Huic collegio, ac eorum pecunia in publica per-
 mutatione huiusmodi ociosa esset, plura designauit emolu-
 menta: & inter alia exercitum, & expeditionem omnium
 & singularium literarum in forma breuis tam sub cera,
 quam sub plumbo. Quarum literarum in forma breuis sub
 cera adeo à certis annis frequentissimos fuit vtus, vt sum-
 mi Pont. consueuerint aliquem ex Cardinalibus iurisperi-
 tum, & de rebus Rom. Cur. expertissimum deputare, qui
 pluribus ex obseruatione Rom. Cur. per breue concedi so-
 lita, concedit. Quorum aliqui apud Scraphil. suo libello de
 literis gra. & iust. in calce legere licebat, absq. alia Pont.
 signatura, habito tamen eiusdem Pont. viuz vocis oraculo
 per seipsum, vel per alium, & in expeditionibus huiusmo-
 di non alias supplicationes porriguntur: sed solæ breuium
 minutæ ab Abbreviatoribus, vel alio eius artis experto di-
 ctatæ, quas idem Reuerendiss. huic signaturæ præfatus.
 quo ad formam reuideret, addidit, vel minuit pro eius arbi-
 trio, & reuissam minutam ab ipso subscriptæ, supplicibus:
 vel eorum sollicitatoribus reuivuit, quæ postmodum apud

C a expedi-

expeditores fidem facit: & exinde literæ in eadem forma brevis in tenuiori pergamento conscribuntur, & scripæ sub annulo piscatoris nuncupato serè semper nostris temporibus sub cura expediuntur omnes apud Secretarios domesticos, quos supradiximus, & eorû scriptores, & expeditæ expectantib. acceptis earum taxa pro natura rei, necnon scriptura seu mercede, restituantur Quorum breuium Signaturæ meo tempore præpositos Cardinales nomen, primum Reuerendiss. Ro. Me. Cardinalem eius nominis Ghinuccium, virum naturæ prudentissimum, & denique rerum Rom. Cur. experientia consummatissimum, & modò Reuerendiss. eius nominis Crescentium, virum longè maioris eruditionis, & non minoris experientię. Apud hoc Secretariæ officium expediuntur etiam omnes supplicationes, Signaturæ per breue expediri solitæ, vel in quib⁹ signaturæ indulget, vt per breue expediri possint, etiam si concedatur, vt per breue supplicatione interclusa, & ista breuia, quæ vigore supplicationum expediuntur omnia apud collegium dominorum Secretariorû, ob quorum frequentem vsum consueverunt a certis annis domini secretarii deputare vnum ex scriptoribus breuium eorum receptorem, & vt vulgò dicitur substitutum, qui nomine collegii supplicationes expediendas a sollicitatoribus, recipit, & breuia desuper expediri curat, ac expedita acceptis solitis solutionibus pro taxa ac mercede scriptorum sollicitatoribus restituit. Quorum * breuium triplex consuevit esse rescribendi modus, nempe supplicatione introclusa, & ista semper clausa sollicitatoribus datur. Amplius & alia supplicatione non alias introclusa, sed extensa. Quarum aliqua aperta dantur, vt pote, si cõ ad singularem personam, nec ad certum vniuersitatis corpus, sed ad vniuersas & singulas personas, vel si ad particularem personam, certumque vniuersitatis corpus ad futuram tamen rei memoriam, vel omni casu ad Hebræum, vel eorum vniuersitates Pontifex rescribat: his enim casibus solet Secretaria per breue apertum, alioquin semper per breue clausum rescribere. Amplius vltra literas in forma brevis, registrantur quoque per secretariam plurimæ literæ in forma bullæ de his, quæ per cameram, vt

su-

ſupra dictum fuit , expediuntur. Suntque certæ præcipue
 materiæ , quæ ex antiqua obſervatione non alias ad no-
 tarios cameræ apoſtolicæ, ſed ad dominos Secretarios re-
 giſtrandæ remittuntur, utpote litteræ facultatum, indulto-
 rum, confirmationum, diſpenſationum, abſolutionum, con-
 ſervatoriz, indulgentiæ, exemptionis, donationis, infeu-
 dationis, legationis, vel gubernii, necnon gratiarum om-
 nium ad vacatura beneficia, non tamen ad vacantiæ, niſi
 eſſent litteræ ſecundæ, & accelloriæ ad præcedentes. utpo-
 tē in forma perinde valere, & aliæ, ſi quæ ſint litteræ, in
 quibus fructus non exprimantur, quas omnes apud tabel-
 lam in officio Summiſſæ retineri ſolitam legere licebit ,
 5 cuius * Summiſſæ munus eſt, iſtas materias ab alijs diſcer-
 nere, ac ad dominos Secretarios regiſtrandas remittere .
 Cæterum nonnullæ etiam litteræ de his, quæ per camerā
 expediuntur , in quibus fructus exprimantur , & quæ ad
 notarios eiſdem cameræ pertinere ſolent, per hoc ſecre-
 tariæ officium quandoq. expediuntur ac regiſtrantur, ſed
 rarò, & hoc quoque nonniſi ex Pontif. indulto, ex quo per
 eam ſupplex euitat manus officialium & ſolutiones, quæ
 tam per cancellariam, quàm per cameram apoſtolicas ſo-
 ri ſolent , in præiudicium officialium . Solet autem Pon-
 tif. hanc expeditionis viam concedere pro rebus fami-
 liarium ipſius Pontif. utpote affinium, & intimorum, pro
 Principibus , & eorum intimis familiaribus, vel denique
 pro alijs quoque popularibus , ſi quos Pontif. ſolutiones
 euitare velit intuitu vel Principis vel patriæ, prout vide-
 mus temporibus noſtris pluribus Germanis intente pa-
 triæ concedi, non quòd gratior ſit Pontifici, ſed quòd hi-
 ſce temporibus maior pars Germaniæ a Sedis obedientiæ
 defecerit , cupiatque Diuus Paulus nunc Pontif. ipſam
 6 ad ouile reducem facere , cuius * expeditionis via bre-
 uior eſt . Vbi enim ab abbreniatore habueris minutam
 bullæ dictitatam, eam dabis Datario , qui in fidem, quòd
 Pont. indulgeat huius expeditionis viam, ſcribit in calce
 minutæ ad ſecretarios, ut expediat . Hinc minutam &
 ſupplicationem ad ſecretarios offers , apud quos alter ex
 ſuis ſcriptoribus bullam conſcribit , recepta bullæ mer-
 cede, & alter ſecretariorū illam indicat cum ſupplicatio-

LIBER

ne concordantem, & corrigit ubi opus est, & concordatâ ad plumbatores, remittit plumbata ad secretarios repositatur, & apud ipsos registratur, & secretarius registraturâ fidem facit a tergo bullæ, per hæc verba. Registrata, & nomen suum adscribit: registratam parti sollicitanti restituit. Solet tamen Secretarii, & plumbatores ad omnibus suum honorarium recipere, nisi Pont. iubeat remitti: & cum iubet, audiui pluries meo tempore & secretarios, & fratres plumbatores de hoc conqueri, & apud ipsam Pont. & plerumque sunt adeo difficiles, & inexorabiles, ut supplex eligat potius soluere, quam contendere.

ANNOTATIONES.

Quas literas] Breue * apostolicum appellatur quia brevibus verbis res in eo scribatur, & potest dici brevis, & breve, cum utroque modo ab authoribus usurpetur. Lampridius in Alexandro. Milites suos sic ubiq. scripsit, ut in cubiculo haberet breves, & numerum, & tempora militantium. Et Imperator in l.ultima. de conveniendis fisci debitoribus, C. libro, 10. Inter chartulas confiscati brevis quidam aspernatur invenitur, qui nomina debitorum continent. & in l. excellentia, de erogatione militaris annona. lib. 11. Flavius in Aurelio: Brevis (inquit) neminem conscripsit. Possimus etiam brevium dicere, sic Tranquillus in Augusto. Fecit brevium totius imperij, quantum militum sub signis ubique esset, quantum pecunia in arvis, & fisci, & vestigalium residui, & Plinius lib. 18. Verum, ut pariter omnis cultura brevium paratur. De hac Brevis materia quæ quantum in Curia Romana versetur scripsit (ut dicitur) & conscribitur patet. Gemellus commentarius: tam satis curiose fecit, quam appellant tractatum brevium, ad eam ergo confugas. Nictolaus Antonius Graevius.

LIBER SECVNDVS

DE AVDIENTIA CAMERÆ

Apostolicæ, eiusq. ditione ac mem-
bris. CAP. I.

S V M M A R I V M.

- 1 Camera Apostolica audientia, quare sic vocetur.
& cur sex prelatos domesticos qui clerici came-
ra appellantur, Pontifex sibi adsciuit, &
quid in ipsa camera tractetur, & n. 3.
- 2 Secretarij domestici munus quale sit apud Ponti-
ficem.
- 3 Camerarius hodie succedit in locum procuratoris
Cæsaris.

V E R V M cum superius aliqua de Ca-
mera apostolica obiter discimus,
nunc locutus est, ut de ea uberius lo-
quamur. Vocatur * autem audientia
Camere apostolicæ, ea ut opinor ra-
tione, quod esset audientia Pont. do-
mestica, in qua Pont. plerique per
seipsum tractabat, & audiebat: pro-
quibus facilius gerendis adsciuerat sibi Pontifex Prelatos
domesticos, quos propterea camere apostolicæ clericos
vocamus, quasi ad cameram ipsius Pontif. electos. *apud*
enim apud Græcos sortem, siue sorte electum significat,
quo exemplo, & omnes, qui ad cultum diuinæ rei eligun-
tur, clericos quoque vocamus. Hi erant ipsius Pontif. con-
siliarij domestici, apud quos tractabat Pontif. omnia, quæ
ad dispositionem suam ipsorum à sacro Senatu spectant,
utpote regimen urbis ac totius status temporalijs rationes.

C 4 quo-

quoq. vniuersi Aerarii. Hic et Pont. viros magistratib. da-
bat, vel potius eorū vrbi, & Prouinciis præterquā Sedis
legatos, unde et hodiē quoque dantur, in manibus Reu.
Camerarii fidum exercitium iureiurando promittunt. Hic
si cum Pontif. de rebus publicis ad suam dispositionem
spectantibus contrahendum erat, & tractabantur, & co-
lebrantur contractus. Hic literæ beneficiales, veluti per
cancellariam expediri solent, si supplices hanc expedi-
tionis viam sibi elegerint vel propter subiectam mate-
riam, vel propter aliquā narrationis speciem gratia
non esset per cancellariam expeditibilis, & propter ea
expressam desideraret Pontif. iussione, prout supra,
vbi de hac expeditionis via loquuti fuimus, fusius scri-
psimus. Hic autem contra eos veroque seu altero Ec-
clesiæ gladio feriendos statuiebantur poenæ, tum profa-
næ, tum etiam ecclesiasticæ, prout, & qualitas personæ,
& natura facti exposculasset. Hic si de publicis functioni-
bus, & vestigalibus tum ecclesiasticis ex vniuerso orbe, tū
temporalibus ex statu Ecclesiæ, siue inter priuatos, seu vni-
uersitates, siue inter priuatum, & siueum esset controuersia
audiebantur causæ. Hic denique subditi omnes in parti-
bus grauati ex vniuerso statu Ecclesiæ temporalis, veluti ad
supremam, & propriam ipsius Pont. audienciam via appel-
lationis, vel alias conuolare solent, sed rebus Romanæ Ec-
clesiæ auctis, adeo multiplicabāt negotia, & causæ, vt Pōr.
paucatim ab his muneribus se renocans, raro in hac audiē-
tia conuenit, nisi vbi de grauioribus aerarii, aut annonæ
rebus, vel de mala diplomati expeditione agatur. Amplius
& nonnulla quoque ex præmissis cōsuevit hodiē per se ip-
sum seorsum a camerali hac audiētia expedire, utpote ele-
ctiones ad magistratus, alia, si quæ sūt grauiora. vel alias
videantur Pont. ad partem expedienda, in quorum exe-
cutionē viros adseiuit sibi alterius ordinis, nempe fami-
liares quosdam a secretis, quos * secretarios domesticos
vocat: Intra quem ordinē adseiuit sibi nostra ætate Di-
uus Paulus Hieronymus Dandinus Celsennatē virum adeo
obsequens, & agilis ingenii, vt nihil sit, quamuis ceteris
non teredū, quod omne nō sit sibi facta facillimū. Reliqua
munera, quæ supra diximus solet nostris temporibus au-
dien-

audientia ista cameralis sessorum i Pont. exercere, aliqua etiam per nonnullos ministros pro commodiori omnium exercitio dictæ camere instituta, quorum tamen vota sunt in ipsa audientia consultoria demtaxat, quorum aliqui habent audientiam sessorum a camera, quasi foraneam pro faciliiori forensium expeditione: de quibus eorumque proprijs muneribus nunc dicemus.

A N N O T A T I O N E S.

- 1 **V**erum] *Epist. Camera Apostolicæ officium lãge antea Cardinalibus, quã Vicetancellaria manus sacris commissum, veluti Comesus probat in praxi regularum Cancellaria, ut dici videatur, tam ararium Vicetancellaria anteferendũ tamen ea, quã superius demonstramus ratione quia Vicetancellaris iustitia sceptorum habet, eidem primus post Pontificem in Vrbe locus datur, Camerario vti secundus cuius quidẽ magna est potestas. Hic enim de Vrbi regimine studium habet, & curam, hic Ecclesia pauperum sicutus præst. cap. ad audientiã de præscrip. & in clem. no Romani de electione. De cuius potestate aq. dignitate Card. Zaba. & Benifacius Vitalianus eo loci nonnihil attingunt, ubi post glã, in verbo, Camerarium, illud inter cetera memoria prædiderunt, ad Camerarium pertinere Ecclesia redditus pauperibus erogare. Eod. diuinum Laurentium fecisse, legitur tyranno dicentem Thesauros, quos queris, manus pauperum deportauerunt. Eab. descendis, quid moris, Pontificis hoc Camerariis officium non finitur: ne interim pauperes, qui alendi sunt, fame perirent. 26. dist. cap. Pasce. Et ne etiam ecclesie redditus negligantur, sine quibus spiritualia dici esse non possunt. 1. q. 3. quis abiciat, & cap. cum secundo, de præbend. Quem sane Camerarium, dicitur Procuratorem Cesaris hodie vendicare, consueverunt Capic. dec. 97. & Iuriscensulissimus præcepit meus D. Ioannes Bolegnetus in rubri. ff. de officio eius, cui mand. est iurisd. num. 17. Qui quidem Camerarius, cum Apostolica camera caput suseptorq. præst, hac in re Præsello pegerio equiparari etiã potest, auth. de collatoribus. S. cor autem, & l. vlt. de exali. tribus. lib. x. quibus in locis Gomas sacrarum largitionum, qui thesauri custodiã habebat, Præsello prætoris rationes reddere iubebatur. Augur quoque Camerarius*
- 4

LIBER

merariū loco præfecti ararū successisse, cuius quædam olim fuerit
potestas satis patet. Quamquam Budæus, & Pyrrhus arbitren-
tur Ararū Præfectos hodie illos vocari posse, qui generales fi-
nanciarum in Francia appellantur. Nicolaus Ant. Granatius,

De Reuerendissimo Camerario, septem clericis, eorumque rescriptis CAP. II.

S Y M M A R I V M.

- 1 *Officium Camerarij, siue cameralis audientia, quæ
negotia complectatur.*
- 2 *Camerarius rescribit de mandato Pont. viue vo-
cis oraculo sibi dato, & hac in re ei creditur.*
- 3 *Rescriptorum formula in camerali audientia, epi-
stolaris est. Quorum duplex est expeditio.*

Hic Camerali audientiæ hodie præsunt Reueren-
dissimus Gui. Asc. Sfortia Cardinalis eius nominis
de sancta Flora dñi Pauli nepos, iuuenis castigatissimi
ingenti, cuius meo prognostico, maior erit exitus, quam
fuit expectatio, Ioannes a Casa Florentinus Archiepi-
scopus Beneuentanus, Hieronymus Saulus Archiepisco-
pus Barenfis, Iulius Gonzaga Regulus de Nouellaria, Pe-
trus Lippomanus Venetus Episcopus Veronensis, Alexan-
der Campeius episcopus Bononiensis. Hieronymus
Fulcharus Venerus, & Franciscus Soderinus Floren-
tinus. Solentque * Reuerendissim. Camerarius ex ho-
rum voto seu decreto, & quandoque etiam a seipso ad
iudices de iure rescribere, utpote de omnibus profanis
rebus ad magistratus in statu S. R. E. temporali: extra,
verò de solutionibus decimarum, de fructibus be-
neficiorum, de spoliis clericorum defunctorum, aliis-
que rebus Cameram apostolicam tangentibus. Re-
scribit

- 2 scribitur autem semper sub assertione, quoddam de mandato Pont. viuz vocis oraculo sibi dato: crediturq. in hoc suæ assertioni, tamquam sit de spectantibus ad officium suum.
- 3 Formula* descriptorum epistolariis est, & vulgò literæ cameræ vocantur. Quarum duplex est expeditio. Aliæ enim obfigurate, & clausæ. Aliæ vero patentes, & aperte sub sigillo Camerarii supplicibus dantur.

De Thesaurario, seu magistro sacri Aerari, eiusque officio. C A P. III.

S V M M A R I V M.

- 1 *Thesaurarius cur sic appelletur.*
- 2 *Aerarii, & fisci differunt, & quæ sit differentia.*
- 3 *Publica non sunt principis iuri proprietatis, sed administrationis.*
- 4 *Quætorum origo, deq. eorum officio.*
- 5 *Thesaurarius æquiparatur urbano Quæstori.*

Post Reuerendiss. Camerarium, primus est ratione officii, is, qui a Aerario præest, quem idè Thesaurarium vocamus, quod apud ipsum æs omne, quod in Camera apostolica intrat, recondatur, & reponatur: cuius munus tantum est, æs Cameræ apostolicæ recipere, custodire, & ubi opus est erogare. Con-
suevit tamen a certis annis deputati mercator aliquis insignis, qui de mandato Thesaurarii, æs recipit, & soluit.

A N N O T A T I O N E S.

- 2 **A**erario.] *Fiscum potius, quàm Aerarium hodiè Appel-
andum esse arbitror. cum pecunia non sit populi, sed Prin-
cipis. Differi enim aerarium à fisco. Nam aerarium dicitur
pecunia publica ab ære, quod condebatur in æde Iovis, ut
Macro-*

LIBER

Macrobius libro primo Saturnaliorum, cap. 4. meminit, quid Saturni tempore, nec auaritia, nec improbitas, nec ullum furtum commissum. Ars tunc maximo fuit antiquitas in pretio, aurumq. iacebat, ut cum Lucretio dicam at nunc versa vi de erat: ar, aurum summo successu honorare. Et primum ex arte una signata fuit, adeo, ut pecunia pro arte acciperetur. Ouidius in Fastis.

23 Aera dabant olim, melius nunc omen in auro est.

23 Visitaque concessit prisca moneta noua.

Fiscus vero appellatur pecunia Imperatoris aut Principis, quam domanum vulgo dicimus, quod verbum à fisco dictum est idest sportulis, ut Aelianus Padiamus aëlio. 2. in Verrem. his verbis docet, Fisci, fiscina, fiscella sportula sunt ut ensilia ad maiores summa pecuniarum capiendas. Vnde quia maior summa est pecunia publica, quam priuata, factum est, ut fiscus pro pecunia publica, et inde cōfiscare dicatur. Hæc ille, erant enim nummarum receptacula ut mantica, marsupia. Et est propria ipsius principis. Non aliter pecunia, ut Iulianus in l. 2. ne quid in loco publico, in hac verba scribit. Res enim fiscales quasi propriæ, & priuata Principis sunt, sicuti patrimonium de quo Africanus in l. apud Iulianum, in fine in libro iuris civilis primo delegatis. Et se aliquantulum differrebat. Nam aliæ Iustinianus deinde res patrimoniales fiscalibus non aquasset, ut in l. vlt. C. de quæd. præcip. Et quid inter fiscum, & ararium discrimen sit, id uicidius Plin iunior in Panegyrico ad Traianum sic demonstrat. At fortasse non eadem seueritate fiscum, quæ ararium cõhibet, immo tanto maiori, quanto plus tibi licere de tuo, quàm publico credit. Et cuius sententiæ illud adiutandum censet, quod " publica non sunt Principis iure proprietatis, sed administratiõis onere. Quæ in re ex nostris multis, & magni quidem nominis præcipue in consuetudinibus feudorum (si fallar) aberrasse, credo. Et quantum ab arare distet fiscus, Dion. etiam in vita Traiani commemorat. Nam ararium (ut diximus) populi, & Reip. est fiscus verò principis. Hinc Iuuenal. Satyra 4.

23 Quicquid conspicuum pulchrumq. est æquore toto.

23 Res fisci ubicunque natæ.

Et ararij administratiõ Quæstorum fuit, ut Pomponius in l. 2. ff. de origine iuris in hac verba scribit. Deinde cum ararium populi autem esse capisset, ut essent, qui illi præ essent, confisum

si sunt quaestores, dicti ab eo, quid inquirenda, & conservanda
 4 pecunie causa creati essent. Quaestorum autem origo vetustissi-
 ma fuit, & ante omnes peni magistratus. Nā ut Dionysius in
 annalibus ait, Regibus alius non fuit magistratus, quam tri-
 bunus celerum, qui rem militarem cum eo curaret. & Quaes-
 tores etiam, qui publicam pecuniam tradarent, ac congerent.
 Sic Varro, sic, & Padianus in iuriam Verrinam. Quan-
 vis à quo quaestora primū inventa fuerit, incerti hui au-
 ctiores, alij enim à conditore Urbis Romulo, alij à Numa,
 Pompilio, nonnulli verò, & plures à Tullio Hostilio auto-
 mant. Ceterum, quid quaestoris muneri conveniat interisse
 scripturibus traditum est ipse tamen brevibus, ac locis ex-
 plicitis, aliquid enarrabo. Cass. Praetoresque in provincias pro-
 fecturi singulis quaestores habebant, quarum cura singula erat
 accepta expensaq; rationibus inferre, captivam praedā, ac quic-
 quid auri argentiq; inde veniret appensum adnumeratumq; &
 sequare, vestigalia populi Romani in Provincia exigere. & de
 mun omnium illustres rationes dare, illasq; consulas atq; abse-
 lutas in ararium deponere, ut ex Gratiano in eo libro, quē de
 temporibus scripsit, Varro, & ceteris historiā scripturibus
 consulari licet. Hinc Aspinus in Dignationem. Hac erat (in-
 que) prima Senatoris administratio. Quaestorem fieri, & in
 Provincia curam gerere, publica pecunia in usus diversos ero-
 gāda. Et C. in Praetura urbana, Ne diutius tunc, pecunia ac
 tribus numerata est, prefectus est Quaestor in provinciam, ve-
 nit in Galliam expressatus ad exercitum consularem cum pecu-
 3 nia. Erant etiam urbani quaestores, quarum negotiosa plenāq;
 sollicitudinis administratio fuit diu. & arariq; & vestigalia
 populi, Roma curam gerebant. Quorum similitudinem habere
 Thesaurarium, quem vocamus, de cuius munere hoc capite,
 fortassis non inferri dici posse, crediderim. Videri tamen Budaū,
 qui censet, pro urbanis quaestoribus praefectos rationum, ho-
 die nos habere, quos magistratū compotum appellamus. Sed
 quoniam Thesaurarius dicimus, praefecti sibi nuncupari pos-
 se, idem Budaus in annota Pandectarū existimavit. Nec. Auto.
 Gravatus;

LIBER

De Auditore curiæ caussarum camera Apostolicæ,
cuiusque auditorio & ditione.

CAP. IIII.

S V M M A R I V M .

- 1 *Auditor Camera super quibus notionem habeat, & num. 10.*
- 2 *Obligatio secundum formam camera Apostolica idcirco sic vulgè appellatur, quia ab ipsa camera ortum habuit, & de eius materia, num. 4. cum sequenti.*
- 3 *Praevenire actorem, an & quando reus possit cupiens viam censurarum evadere.*
- 4 *Fori Privilegio, quando forenses capitolini renunciare possint.*
- 5 *Obligatio secundum formam camera comprehendit debitorem, etiam si in Romana Curia non apprehendatur.*
- 6 *Auditor Camera, in quibus casibus ingerit se contra episcopos ceterosque prelatos.*
- 7 *Auditoris Camera multiplex est procedendi formula.*
- 8 *Excommunicationis in causa, quomodo procedatur.*
- 9 *Auditor Camera per duos vicarios iurisdictionem exercet.*
- 11 *Excommunicatio an sit latinum verbum.*
- 12 *Excommunicatio non est Christianorum inventum.*

Secun-

- 1 **S**ecundus * est ratione officii cui gladium, vt vocant, Ecclesię spirituales tradidit camera apostolica.
- 2 * is est omnium censurarum alter Vulcanus, & fulminator, sunt enim censurę fulmina Ecclesię, vnde & omnium, qui ex aliquo capite sunt censurarum rei, concessa sibi est à camera ad partem, qua si foras audientis, vtpote eorum, qui in constitutionem, aliasque litteras apostolicas censuratas commiserint, eisdemque parere neglexerint. Quamobrem vbi quis velit eos, qui se effectui litterarum apostolicarum super collationibus beneficiorum, solutione pensionum, aliisque rebus opponant, vel alias parere negligent, ad parendum per censuras litteris adiectas compellere, huius audientiam adit. Idem si quis ipse conuentionales subiuerit censuras consentiens se pro obseruatione premissorum posse excommunicari, quę
- 3 * obligationis formula ab ipsa camera initium habuit, vt debitores suo strictiore vinculo haberet obligatos, quare & formula camerę apostolicę vulgò vocatur, quę postmodum ad priuatos quoque tractata est. Solent enim duriores creditores, similes promissiones censuratas à debitoribus suis stipulari. Quare ipse se litterarum apostolicarum, & similium obligationum in forma camerę generalem exequutorem, cui nos in obligationibus in forma camerę hoc indiscretè non concedimus, sed vbi actor viam censurarum eligeret, velletq. reum per ipsas censuras compellere ad parendum, vel aliat faciendum, facis obligationi suę, vt premittitur censuratz, effectusque hæc ad proprium munus suum fulminandi censuras accessio quedam potius, quàm noua ditionis species, scilicet autem vbi actor viâ ordinarij iudicii, aliasue citra, censuras mallet procedere, tunc enim posset, & coram quouis alio iudice causam suam agere, alias diceremus contra istę obligationis Formulam, qua promissor solet se iurisdictioni, & compulsionis cuiuscumq. iudicis ecclesiastici, vel secularis supponere, imò si actor exoptet hic ad executionem suę obligationis agere, posset à cepto iudicio contra iuris regulas recedere, & aliud alibi institurare iudicium per specialem clausulam obligationis huiusmodi, quę sibi hæc facultas concedi solet. Verocoramen,

men, an impunè id sibi liceret, & ut opinor, non nisi re-
fectis expensis, quibus res priore iudicio grauasset, quòd
casus iste ex solita extensione videatur omittus, & proin-
de in dispositione iuris communis remaneat: hanc tamen
iudicis prauentionem electione, de qua supra diximus, ere-
derem actori tantum ex obligationis formula concessam.

- 3 Vnde* si reus cupiens euadere viam con iurarum actorem
præueniret, prout plerunq. solent rei alios iudices aduen-
do, etiam eius, cuius ipse proprius esset forensis, vt pote si
Romanus eius Prætorē vrbānum, quem Senatorem vo-
cant, vel si clericus vicarium Papæ adiret, non gauderet
reus ista prauentione, alias esset in facultate sua excludere
actorem a facultatibus in obligationis formula ab ipso
reo stipulatis, nempe compellendi ipsum coram quibuscū
que iudicibus, amplius & euadere censurariam copulsi-
onem, ex quo isti alii iudices nō possunt fulminare similes
censuras quā rem hand facile admittunt capitolini iudi-
ces. Solentq. pro viribus istas prauentiones cum actorū
iniuria defendere, nec alias causam remittere, nisi doce-
retur alibi fuisse prauentum, adque minus libenti animo,
quā de iure suo cedant, ea ratione, quòd statutorum vr-
bis libro primo, de fo. competen. cap. 34. cautum esse di-
cant, ne forenses * capitolini priuilegio fori surualeant
etiam iureiurando renunciare, cum priuilegium sit con-
cessum populo, & nō singularibus personis, prout solemus
dicere de priuilegio fori Ecclesiastici, quæ licet vera sint,
nō tamen inferunt in proposita specie, ita vt hac ratio-
ne possit forēsis capitolinus, qui se in forma cameræ obli-
gasset, compulsionem & censuras Auditoris cameræ eu-
dere. Quandoquidem is, qui se in ampliori forma cameræ
obligat, nō priuilegio fori, quod iuris publici est, & statu-
tū, vt supra prohibet, sed defensionis suæ, quæ iuris est pri-
uati renunciare videtur, & veluti confessus, conuictus, &
omni defensione destitutus, non ad alium forum transit,
sed animam suam pro re, vel quātitate promissa Ecclesia-
sticæ censuræ supponit, quæ fori secularis non est, & cum
anima coercenda sit, non cadit declinatoria fori, & veluti
in casu excepto ab ipso statuto, dum se limitat per hæc
verba, videlicet, Dum tamen fuerit talis causa, quæ in cu-

ria capitolij sue fore seculari de iure tractari possit, quā-
doquidem iudices capitolini, utpote laici, animæ coercitio-
nem non habent. Amplius huic quoque demandata est
extra centurarum causas, cum simili decidendi facultate
aliarum causarum ad partem audientia, quæ propriæ sunt
causæ ipsius curiæ cameralis, à quibus omnibus nomē au-
ditoris curiæ causarum cameræ apostolicæ sibi vendica-
uit, utpote omnium, qui ex uniuerso statu Ecclesiæ tempo-
rali, ac etiam à iudicibus Urbis, præterquam à Guberna-
tore, Vicario, & Senatore grauati, Pont. appellant, & ad
cameralem tanquam supremam, & propriam Pont. audiē-
tiam via appellationis recurrere solent, quos omnes, & si-
miles eorum causas, tanquam ordinarius à Papa substitu-
tus sine alio rescripto audire, & pro iustitia diffinire so-
let, cōtra decil. cccxxvi. si à iudice, de appel. in no. secun-
dum quam nō potest in huiusmodi causis appellationum
se intromittere, & quicquid facit hodie est ex speciali fa-
cultate sibi nouissime data, præterquam in appellatione
à iudice Marescalli aliis curiæ Sabellorum, quarum est
ordinarius, prout si capicula iurisdictionum urbis Sixti 4.
lib. statut. inserta legeris, liquere poteris: procedit tamen
in similibus datis dilationibus, seu seruatis (ut aiunt) ter-
minis substantialibus in causis beneficialibus rotalibus
dari, seu seruari solitis, item causarū quoq. omnium exē-
ptorum, quas Pont. suæ camerali audientie reseruauerat.
Is contra eosdem si criminaliter quauis via etiam inquisi-
tionis procedendum sit, iuxta formam iuris, poenas omnes
Ecclesiasticas infligit, ac etiam pecuniarias, non tamen
corporis animaduersiones, quas si in causis suis nouerit
omnino infligendas, solet veluti Ecclesiasticus index reos
ad Gubernatorem urbis, tanquam ad exequutorem bra-
chii secularis, & gladii Ecclesiæ temporalis, de quo inferius
dicemus, remittere. Idem si ciuilitè inter ipsos, vel eorū
alterum ad cuiusvis instantiam procedendum sit, inter
quos veluti eorū ordinarius via monitorij, vel summarie
petitionis, difformi tamen procedendi formula, nempe, si
hodie de minori summa centum agatur, absque dilationi-
bus, & terminorum substantialium obseruatione. Si verò
de maiori sūma ageretur, datis dilationibus, & rotalibus

D termi-

terminis in beneficalibus causis dari, seu seruari solitis.
 Quo exemplo etiam infer non curiales, & extra Roma-
 nam curiam degentes ordinaria auctoritate ius dicit, ubi
 contrahentes ratione initi contractus, aut destinare solu-
 tionis in Ro. cu. ac eorum suppositionis camere apostoli-
 5 ce eiusdem Ro. cu. forum sortiri fuissent. Quod tamen
 Aegi. de fo. compet. in causa mea Ianuensi conclu. cccv. &
 Inno. in c. licet ratione, in principio de for. comp. & in c.
 dilecti filii, circa medium ver. & intelligo hoc si ibi inue-
 niatur, restringunt ad casum, ubi debitor in Ro. cu. appre-
 henderetur, quam restrictionem auditor non seruat, imò
 etiam in obligationibus extra Romanam curiam factis, &
 in quibus solutio fuit alibi destinata, dum tamen forma
 camere adiecta sit, se ingerit etiam contra absentes ut in
 6 fradicemus Et generaliter etiam extra istas personas,
 & casus, ubi de pensionis super fructibus ecclesiasticis
 vel de ipsi fructibus inter quoscunque ageretur, qua ge-
 neralitate utitur ipse in suis casibus sine discrimine con-
 tra quoscunque prelatos etiam episcopos, & nititur etiam
 illam ad Cardinales extendere, tamen in generali dispo-
 sitione non venit, nec vlla ratione auditor id comprober,
 nisi certis, vel potius incertis exēplis quibus ostēdit apud
 suæ curiæ notarios, aliquos Cardinales ordinarium iudi-
 ciū eorū forsan incertis passos quādoq. fuisse quod et si cō-
 cederemus, non tamen præiudicat ordini, adeoq. à certis
 annis suam iurisdictionē iure, vel iniuria auxit, ut quocun-
 que vult spiraret, licet quādoq. audierim apud diuū Pau-
 lū in auditorio gratiæ de iurisdictione sua disputatū, & cō-
 tra ipsum de pluribus vocatū, in eo præsertim capite de-
 cernendi monitorii extra curiā cōtra nō curiales, nec ra-
 tione debiti vel criminis in curia cōtracti, cuius partis
 acerrimus fuit defensor Thomas Cortesius, dū viveret epi-
 scopus Vasionen. nemini in auditorio secūsus, à quo hæc
 omnia accepi. Crediderim tamen iurisdictionē auditoris
 in hoc posse defēdi, ubi reus diu in solutione cessasset, vel
 in crimine insonderet ad eō, ut ratione peccati hoc fa-
 cti auditori, veluti ecclesiæ denūciaretur ut propterea ad
 eximēdū reū a peccato eundē ad solutionē debiti, vel cri-
 minis expurgationem, quasi via denunciationis per cen-
 suras

fas ecclesiasticas, & moneret, & cōpelleret. Fateor tamen auditorem non debere hac via vires suas omnibus petentibus passim, sed cum maiori cognitione causæ, ac personarum discrimine concedere. In alio quoq. opinor auditorem iurisdictionem sibi vsurpare, vbi cōtra non curiales, & in Ro. cur. non deprehensos vigore obligationis in forma cameræ, extra Ro. cur. initæ in qua non esset solutio in eadem curia destinata per audientiam contradiçta rum nulla præcedente citatione, sed iurata dumtaxat absentia procedit, in qua specie etiam vbi solutio fuisset in curia destinata, fuit alias tempore Aegypti sacri. palatii in voto, vt auditor non posse similem obligatum in Ro. cur. non deprehensum coram ipso ad iudicium euocare. Aegy. de fo. comp. in causa mea Ianuen. concl. 305. Apud

- 7 Titum auditorem multiplex est procedendi formula tecū dum tuos casus, si via monitorii, vel summarie petitionis in casibus sibi concessis agatur, & lis cōcedetur. Diximus autem multiplicem esse quia si hodie de minori summa centum non alias seruatis terminis substantialibus, si verò de maiori eiusdem terminis substantialibus, prout in beneficalibus seruatis ad diffinitiuam, & quando via monitorii veniret monitus condemnandus ad reintegrationem eiusdem monitorii per litis contestationem, & comparisonem rei ad viam simplicis citationis redacti procederetur, si actor viam censurarum eligeret, & habita reintegratione, reus præiis citationibus prima ad videndum se excommunicari, quia nō paruit monitorio, nisi pareat excommunicatur, nisi ad primam cum inimatione. Qua
- 8 Intimatione facta citato reo ad videndum se declarari, & literas decerni, declaratur, & similiter literæ decernuntur decretæ relaxantur parti relaxata publicantur, & pro publicatione in acie campi flore adfiguntur. Reus postmodum per decem dies expectatur, quibus lapsis in tertia citatione ad videndum se aggrauari, reaggruari, & brachium seculare decerni, aggrauatur, reaggrauatur, & brachium seculare decernitur. Quod si lis non contestetur & monitorium sit executum in curia præiis similibus citationibus proceditur, vt supra vsque ad brachium seculare. Si verò monitorium fuerit extra curiam exe-
- D a quantum

quorum, tunc prænitis quatuor dilationibus siue citationibus, ad docendum se paruisse monitorio pro prima, secunda, tertia, & quarta dilationibus, tandem reus ob non paritionem excommunicatur, & exinde usque ad brachium seculare, ut in superiore casu procedit. Non absimilis est procedendi formula, ubi ap paritionem literarum apostolicarum cuiusvis generis etiam exequutorialium, & illarum exequutionem procederetur, prænitis scilicet quatuor similibus dilationibus, seu citationibus, ad docendum se paruisse literis apostolicis, vel exequutorialibus reus excommunicatur, & successus, prout supra declaratur, & brachium seculare decernitur. Quod si ad exequutionem literarum apostolicarum contra aliquem ex alio capite procedendum est, & non quia negligat parere, sed quia commiserit in eas, tunc citato reo, productis literis, & probato, quod reus contrafecerit, declaratur incurrisse poenas in literis contentas. Idem si reus canonibus penalis, & censuris contravenisset, & propterea poenae canonis adiectae infligendae essent, probato facto contra eam nonem ad poenas iuxta dispositionem canonis procedi solent, quod si ad exequutionem obligationis in forma camerarum, & conventionales censuras procederetur, habet haec formula a debitore constitutos procuratores irrevocabiles, etiam iurjurando ad confitendum iudicialiter debitum iuxta rei promissionem, ut etiam invito reo possit creditor per organum dictorum procuratorum ad relevandum se a via ordinarii iudicii reum habere confessum, & tanquam contra confessum a iudice exequutionem, & ipsius rei compulsionem, etiam per censuras ecclesiasticas, iuxta obligationis formulam. Qua re prænita citatione ad confitendum debitum, & videndum se excommunicari, nisi reus per se ipsum fateatur debitum, obtinet actor per alterum ex procuratoribus nominatis illud iudicialiter confiteri, & notarius actarius, permittente stylo, absque alia praesentia, verbo vel scientia dicti procuratoris nominati confessionem huiusmodi extendit, sub ipsius nomine, & index sub eadem citatione decretum excommunicationis concedit, cum, dilatione, nisi infra tres dies, non alias ipsi reo intimanda lapso, triduo, citato reo ad videndum se declarari, & lite-

ras decerni, declaratur, publicatur, & prout supra in alii⁹ diximus, usque ad brachium seculare proceditur. Hinc auditorio hodie præest Ioan Baptista Cicada nobilis sa-
 9 quensis, exercet * is iurisdictione per duos vicarios suos, quorū unus priuatis, alter vero publicis præfuit iudiciis, habetque auditorium ad causarum vñs nouem notarios actuarios, omnes maxima causarum congerie occupatos, intra quorum sodalitiū sistit collegiū solent semper ad esse pleriq. in arte notariatus celebres viri, ad quorū col-
 legiū solent indices huius auditorii nonnunquam litiga-
 tores remittere, vbi de his, quæ ad artem notariatus spe-
 ctant, controuertetur, & in pluribus etiam extra artem de his, quæ suis temporibus viderint ipsi in auditorio ex-
 certa obseruatione, in nonnullis casibus seruatum, & eo-
 rum responsis confluuerunt litigatores acquiescere, vel iuxta illorum sententiam indices decernere.

ANNOTATIONES.

- a ¶ Est.) *Auditorum* Camera inter curiales antiquius ius di-
 10 cere consueuisse, in quibusdā memoria præpūaris scriptum inueniri. Aegidius testatur de cessione 1. c. meminit & Rosa de cessione antiqua 718. de iuris quod dem auditoris potestate idem Aegid. non vno in loco in mentionem incidit. An liquet de cef. 190. 301. & 108. vbi ait, extra Romanam curiam iurisdic-
 tionem haud quaquā habere. Ceterū multis ab hinc annis, de-
 ditoris laxior est potestas, atque magnifica, ut ad magnā iurif-
 dictionis culmen sit eius manus euellam. Hic inter alia gladiū
 habet spirituum, fulmina in contumaces dirigit, precationes
 mandas, excommunicationem scilicet, (ita enim sacri scripto-
 11 res vocant) quod verbum est aliis apud nostros non lega-
 tur, ut posteriori literatura viri barbarum esse censuit. & pro
 excommunicatione, interdictionem ducunt, nihil sacius verbū
 communito, apud plures legere est, quædam C. Hieronis ianuam
 omnium principis testimonium afferunt ex Graec. pro C. Bal-
 bo est enim in populum Romanum præce, non posse rem seque
 excellenti virtute prædicta, velint tam periculis nolitis sua
 communitat. Quid enim aliud fieri communito, quam par-
 ticipes, & quod priuatum est, aut esse potest vniuersi forum faciat?

Inde (ut augur) excommunico, id est, extra communionem hominum ponere, eorumque consuetudine rerumque usu interdico. Cyprianus vero excommunicator elegit hoc vocabulo abstinere ut
 21. cauit. Sed cum excommunicationis sermo incidit, sciendum est haud quaquam Christianorum fuisse inuentum, ut Theologi, Pontificique iuris interpretes autumant. Nam Diuides, & Carceres Galliarum populos sacrificiis impiorum interdixisse, Caesar libro septimo Commentariorum, de illorum moribus, ac ritibus scribens, demonstrat, qui vitam excommunicationis, qua vitam, imaginem in hac verba exprimere videtur, si quis aut publicus, aut priuatus eorum decreta non statit, sacrificiis interdici, hac pena apud eos est grauissima. Quibus ita est interdictum, hi numero impiorum ac sceleratorum habentur, his omnes decedunt adiutorq. sermonemq. defugiant, ne quid ex eo tagione incommodi accipiant, neq. his penitentibus ius redditur, neque honor illis communicatur. Hac Caf. Lincius etiam libro sexto Decadis ii. excommunicationis similitudinem innuere videtur his verbis: qui vultus acie excogisset, eum ne quis vrbe, testis, mensa lares recipere: diuinam execrationem in Populares, obestrationemq. quam sanctissimam putauerunt aduersus hospites composuerunt. Et libro 16. Decadis iii. Plinius atrocitas facinoris noua veluti flammam Regis inuidie adiecit, ut vulgo ipsum liberisque eius execrarenturque dire breui ab emittit Deus exaudire, ut sentiret ipse in suum sanguinem effecterunt. Testatur etiam Aemilius Probus in vita Alcibiadis, Fumospidas sacerdotem à populo Atheniensis coactum fuisse, ut Alcibiadem deuoceret, eiusque deuotionis quo testatior esset memoria, excemplum in pila lapidea incisum, positum fuisse in publico. Qua de re, & Plinius, in eadem Alcibiade, ac Iustinus libro quinto ut e terra in presentia amittam, quae in annotationibus suis in Probam attulit Hieronymus Magnus Anglerensis. Unde Christiani notam ab Euangelio, Diuinae Pauli instituta, sed ab ethnicis scriptoribus excommunicationem etiam sciendam esse discant cum Ecclesia ipsosque praefusa in canumaces, tumidas, inobedientesque spirituales gladium vibrans, Nicolaus Antonius Grauanias.

De Gubernatore Urbis, eiusq. auditorio, & ditione.
Cap. V.

S V M M A R I V M .

- 1 *Gubernator urbis intra quadragesimum dumtaxat lapidem iurisdictionem habet.*
- 2 *Curia Sabellorum, qua sic appellatur, est Marefcallus urbis, & de eius potestate.*
- 3 *Praeventio locum habet, inter curiam Sabellorum & Senatorem urbis.*
- 4 *Gubernator urbis excommunicare non valet etiā in causis vigore obligationis in forma Cam.*
- 5 *Gubernatoris officium in quo consistat.*
- 6 *Gubernator duos vicarios habet.*
- 7 *Iudicandi ratio multiplex fuit olim Roma in capitalibus iudicijs.*
- 8 *Parricidium antiquitus non solum parentis, sed cuiusque hominis cedes appellabatur.*
- 9 *Gubernator Urbis aequiparatur Quaestori, & Praefecto Urbis.*

1 **H**ic vic proximos est alius a Camera Apostolicæ minister, cui camera alterum Ecclesiæ gladium, scilicet temporalem tradidit. Is ratione proprii officii inferior est auditore. Verum a certis annis consueverunt Reuerendissim. pro tempore S. R. E. camerarii, vt se ab ordinariis cameralibus audientijs reuocarent, vices suas ei subdelegare, idque a tanto tempore, vt iure quasi præter pro hâc sibi delegationem vindicare posset, quasi munus proprio eius officio vnitum, qua ratione solet is velut vicecancellarius auditorem, ac etiam patres ipsos clericos in camera, & alibi omnes prælatos precedere, non autem

D + ratione

ratione proprii officii, quod proximo ex omni capite infe-
rius est, si quidem si gladium Ecclesie cuique traditam re-
spiciamus, dignior & grandior est spiritualis auditori da-
tus, quo animaduertit in animas, si * territorium iste vrbe
dumtaxat & distinctum habet nec in vrbe vniuersas populi
species: Auditor vero vsque ad exterarum & finitimas re-
giones. Quod si species populi vrbs cuique datas auditor
eas habet, quas Pont. velut digniores suarum propriarum & ca-
merali reseruauerat audientiarum, nempe, familiarium suorum
ac Sanctae Rom. Ecclesiae Cardinalium, & aliorum eadem
ratione a iurisdictione aliorum iudicum exemptorum Ro-
manam curiam sequentium, utpote Oratorum Principum
& Civitatum officialium Romanae Curiae, & insignium,
mercatorum, reliquis inferioribus Romanam curiam se-
quentibus Marescallus * vrbis ius dicit, quem hodie Cu-
riae Sabellorum iudicem vocamus, & vbi grauentur, Au-
ditorem appellant, prout si capitula distinctionis iurisdic-
tionum vrbes per Sixtum quartum, & bullam per Iulium
secundum editam, libro statutorum vrbis compilata leges
facile discernere poteris. Is igitur ratione proprii officii
gladio temporali Ecclesiae ferit eos, & brachii secularis
est exequutor, causas quoque brigodorum, treguarum, se-
curitatum, aut pacis ruptarum, querelas etiam vassallorum
aduersus barones suos infra fines sui territorii quadrage-
sinum scilicet lapidem, etiam capitales, causas etiam,
mercedum omnes sine tribunali, & sine scriptura, summa-
riè & manu regia audire & decidere debet, iuxta formam
statutorum vrbis, vel iuris communis ubi statuta desint:
& in omnibus * etiam praedictis inter ipsum, & Senatorem
vrbis locus est praesentationi, & si concurrant, omnibus Se-
nator praefertur. Non * potest tamen Gubernator in causis
suis etiam, si vigore obligationis in forma camerarum coram
ipso ageretur, excommunicare & censuras ecclesiasticas
alias fulminare, quod munus hoc proprium sit Auditoris,
de quo supra loquuti sumus. Is * deniq. ratione vicecamer-
ariatus, & tanquam vicecamerarius omnibus insipientibus,
& officialibus vrbis seu superintendens praesit, & iure praes-
identiae huiusmodi solet in primis paci Civitatis, & Ro-

manu Curia studere, & aliis officialibus vrbis, & Rom Curia in concurrentibus pacem, & quietem Civitatis, & Curia Ro. assistere, cuiusque manum & auxilium prestare, Amplius & litigatores omnes ad ipsum venientes, extra premaratas causas ad eius notitiam pertinentes ad suos iudices remittere, reducelque facere: & in quibus a suis fortè iudicibus apud ipsum conqueruntur se gravatos, causas ipsorum non inter litigatores, sed inter eum, qui de iudice conqueritur, & ipsum iudicem audire, & ubi no verit iustas fuisse querelas, providere, ut in quantum iustum est à patris gravaminibus releveretur, & quod iudices debitas dilationes ac terminos non depergerent, & quos no verit iudices aliosve iusticie officiales contravenisse, eadem facultate coercere poterit, vel honestius agendo omnia Pont. referre. Tu si capitula Sixti 4. bullamq. Iulii 2. superius citatam legeris, sere hæc omnia de officiis Gubernatoris, & Vicecamerarii comprobare poteris: Consueverunt tamen a certis annis pleriq. Gubernatores, cognitionem causarum, & ex illis promeritis adflectantes, litigatores a iudicibus suis gravatos apud ipsos reclamantes, non alias prout tenentur controversiam inter reclamantem & iudicem audire, & litigatores denum ad suos iudices remittere, sed omnes quotquot veniunt, & eorum causas, quantumcumque alibi ceptas audire, & decidere, & plerumque etiam rei calumniantibus significationes privatas facere, ne vigore mandati alterius cuiusque iudicis molestari possint, & ministerium iusticie impedire. Quod si contra formam sacra significationum tamen à iustitia abhorrenti, in aliquo cõtra hanc executionem pro vrbibus retractare, & plerumq. cum iudicibus pugnare, quorum exequutores quandoq. solèt dare poenas. Quamobrem nostris temporibus videmus Gubernatores ubi prohibiti sunt nullum habere tribunal, plusquam tribunal sibi constituere, ubi causas manu regia, & sine scriptura expedire tenerentur, Scribarum copias habent, qui ingentem actorum congeriem quotidie sibi congerunt, & de vno quoq. minimo litigatorum actu notando, contra communem morem notariorum aliarum curiarum, idque etiam si causa commissaria sit, in qua postmodum registra cum graui

gravi litigatorum dispendio compilare solent, prouentus faciunt, & ut vides in commissariis causis bis exigunt. So-
 6 letque * Gubernator pro commodiori forensium expedi-
 tione duos in audientia sua vicarios habere, vnum in pu-
 blicis iudiciis, is solus in hac Alma vrbe, & si semper tyro
 causas, vbi de summa rerum agitur, audit, & iudicat. Res
 certè à tantis patribus prætermittenda, de qua pluries apud
 multos conquisitus tui, nec cessabo, donec videro tantæ
 rei aliam præscriptam esse formam, maximè nostra ætate,
 qua ob iudicium cunctantem, vel modicam pietatem,
 non valent rei fisco resistere, imò iudices ipsi solent reos
 ex suo præscripto more, quasi hostiliter insectari. Quid
 si aliquis virorum ordo publicis iudiciis cõstitueretur,
 vel saltem quatuor latrunculatores vrbis locum haberet,
 vbi bis in hebdomada conuenirent, & non nisi ex omniũ
 voto possent reum torquere, vel iudicare, cessarent hæc
 omnia, apud istos raro, vel numquam causas, defendo,
 quod ut semper facias, rebus sic stantibus plurimum tua
 deo. Alterum habet Gubernator suæ curiæ vicarium, qui
 priuatis præest iudiciis, apud quem minus versatur sum,
 nulla tamen certa adest apud ipsum procedendi formula,
 quare nec monitiones indiges. Tu quanto minus hoc
 in foro versaberis, tuæ magis prospicies conditioni. So-
 lent autem hic versari tantum causidici (causidicos autè
 auctoritate Fab. Quintilian. eos voco, qui nobiliore foro
 inutiles extitissent) ac huiusce fori veluti canes laniantii
 esse adscripticii.

ANNOTATIONES.

- ^a Alius Cameræ.) Cum vtrunque gladium à Deo Pontifex
 habeat, spirituales scilicet, de quo docemur, & tempera-
 tis de quo in præsentia loquimur, hunc Gubernatori Vrbs ex-
 ercendum tradidit. Hinc enim dilectorum est animaduersor & ca-
 ptegor. Verum id quam antiquorum magistratuum similitudi-
 nem constitutus fuerit, certum non habeo. Nam * ratio iudican-
 tis Romæ cum Republ. florente, cum Imperatorum atate varia
 fuit, & multiplex. & in eandem liberum suis potenti, leges
 suas sunt potestas. Limes enim apud Regē fuisse hoc munus im-
 dica-

dicare videtur, dum de Superbo rege in tant sententiam loquitur. Necnon ut incuteret, cognitionem capitalium rerum sine consilio, per se solus exercebat: propriam causam occidere in excusum agere, bene multare poterat. Et Suetonius etiam in *Caig.* gula eodem offensus, quod Imperator ipse causas cognoscebat. Duommitras etiam indicandi rationem in iudicio tamen perduelliones habuisse, ex *Linio* si quis libro primo, ab urbe condita, qui *Horatianum* iudiciū agere, se memoria prodidit duommitras perduellionem iudicans. Et Duommitras pronuntiaverit, pronuntiatione certare: si vincant, caput obvolvitur, soliti arbori, resse suspēditur, verberatur, vel intra pomerium, vel extra pomerium. *Hallenus Linus*. Cōsules hanc deinde in perduellionis reor potestatem habuisse, idem *Linus* de *Bruto* loquens enarrat, qui primus Consul *Iunior, Vitellius*, & *Aquilius* supplicio affecti. Et si de his, quæ capitalia erant, alibi sapē nō iudicasse legatur, ut *Linus* libro secundo. *Populo* etiam iudiciorum potestas permissa fuit. Et primum iudiciū de *Coriolano* fuit, qui in excusū pulsus est, & *Linus*. Et *Dionysio* credimus, sed ex *Ciceronis* sententia primum iudiciū illud fuisse videtur *M. Horatius*, de quo meminemus, ait enim ipse in *Gratiore* pro *Milone*, Romana Civitas primum iudiciū de capite vidit *M. Horatius*, qui nondum libera civitate, tamen *populo* Romani comitibus liberatus est, cum sua manu sororē interfecisset, fatetur. Et hoc primum, quod Rome fuit de capite iudiciū parricidij fuit. Nam cum *M. Horatius* sorore interfecisset in iudiciū est adductus, illam lege *Numa* de parricidio interrogatum aient *Festus, Dionysius*, & *Plutarchus*. Unde Parricidium non parentis, sed cuiusque necessarij eadem appellabant. Lege enim *Numa* Pompilijs ita cautabatur. Si quis liberum hominem morti sciant dedit, parricida esto. At *Marcellus* in *I. prima ad legem Pompeianam de Parricidio*, alij huius criminis non pareri, nisi qui patrem, matrem, fratrem, sororem, aliosque propinquos occiderit. Verum illum etiam Parricidij tenari excusum, qui in patriam machinatur, quod communis omnium parens est. Hinc *Cicero* lib. primo *Officij* Porro enim, de immortales, cuiquam esse utile, facillimū & deterrimum parricidium patrie, quamvis it, qui se eo oblitus xeris, ab appressis civibus parens nominatur. Sed reddemus unde digressi sumus. Tribum *Plēb* diem capitis quoque dicebant, ut de *Virgilio* Tribuni legunt, *Dracores* insuper, *Quæstiones*

*Stores capitalibus iudicijs præerant, quorum officium primo Di-
gestorum libro ab Vlpiano enarrauit. Varrone de lingua Lati-
na, multisque alijs. Cum ergo plerique fuerint, qui capitalibus
questionibus præerant, cui magistratus Gubernator magis im-
men- * totius Quæstoris, quàm alterius instar habere, cum ille
ceteris laxiorem in supradictis puniendisque malefactorum potesta-
tem habuerit. Hinc Quæstor à querendo, & quæstus vocatur,
Virgilius.*

- 79 Quæstor Minos vnam mouet.
- 80 Et Claud. Quæstor in alto
- 82 Conspicuis solis pertinet crimina Minos.

*Quamuis Præfetto Urbis, Gubernatorem æquari etiam posse,
auguror. Et licet his iura quadragessimam lapidem iurisdictione
nō exerceat, alio vero ad censuram usq; cognitionem animad-
uersionemq; habuerit ut in Pandectis legitur, de officio Præse-
tis Urbis, nimirum videri iamen debeat. Nam Princeps Ro-
mæ valde propagatum, tunc imperium habebant. Et huic opi-
nioni maiorem in modum concinit, quod dest. ssumus præcipitur
mox D. Heligneus scribis in rubr. de off. eius n. 17. ubi de ma-
gistratibus Neapolitanis loquens, Magnum iustitiarum Præse-
tis Urbis æquiparatur. Qui nempe magistratus cum Urbis Guber-
natore æquiuocum habet. Quamquam dicitur Purpuratus in l.
prima n. 96. ff. de off. eius, quod Præfetti Urbis simulachrum a-
pud nos nequaquam videtur, cuius iurisdictionem ad Prætorē
translatam esse, auctor est Feneffella seu prius Papius Floren-
tinus eius libelli auctor, qui falso Feneffella, videri auctori ad-
scribitur. Nicol. Ant. Grauanus.*

De Præsidente Camera Apostolicæ. Cap. VI.

SUMMARIUM.

- 1 Officium Præsidentis Camera Apost. quale sit.
- 2 Præsidentis Camera Apostolicæ habetur ad instar
Quæstoris Urbani.

Hunc

- 2 Hunc sequitur alter, quem Camere Apostolicæ præ-
 1 sidentem vocamus, cuius * manus est rationibus va-
 nuerit ærarii præesse, & rationes cuiusque alterius, qui
 præfuit camere Apostolicæ administrasset in vrbe, vel
 in prouinciis & veluti eam censor videri, ac in audito-
 rio Camere recenseri.

A N N O T A T I O N E S.

- 2 PRæsidentem.) Hic (si Budæ credimus) Quæstoris * Verba-
 2 na locum vendicat, de qua supra cap. 3. nonnulli assignamus.
 Nic. Ant. Grauarus.

De aduocato priuatorum seu pauperum.

Cap. VII.

S V M M A R I V M.

- 1 Aduocati pauperum officium.
 2 Pauperum cura habenda est.
 3 Paupertas obique contempta.
 4 Aduocati publici decem ab Atheniensibus singu-
 lis annis constituebantur, qui delatos criminis
 defenderent.

- Verum cum supra diximus priuatorum causas inter
 ipsos, & fiscum hac in audientia tractari, iure in-
 titutum est, vt in eadem audientia habeant priuati ære pu-
 2 blico & aduocatum, qui * apud Patres, priuatorum partes
 1 maximè pauperum contra fiscalis aduocatos tueatur, &
 defendat.

AN.

LIBER
ANNOTATIONES.

- 2 **A** Duocatum.] Curam *pauperu esse habendam, cum Sal-
 2 mator noster non uno in loco praedicauerit, consentiens cum
 Pontificibus visum fuit. sic Advocati pauperum officium a re
 publico constituerent: sic, ut pauperes, quibus parum est pecu-
 nia, advocatorum cupidini satisfacere non valentes, indesculi
 ne pereant. Quod quidem quum pauperibus expediens, Deoq.
 proutum sit, nemo est, qui non videat. Nam quae pauperibus
 facimus, Christo facimus. Matih 25. Et suaverat Domino, qui
 miseretur pauperis, ut Sapientia in Proverbia 19. Idcirco Prin-
 cipis huius sancto necessariq. muneri ac rem summam curam im-
 pendere deberent, hoc praesertim tempestate, qua frigere chari-
 tas adeo videtur, ut vix unus reperiri possit, qui gra-
 tis (veluti iure obstringitur) patrocinium inopi praestare velit,
 3 ubique * iam contempta est paupertas. Et ut Salic. titato loco
 scribit, Praeter hominis pauperis odorum cum, in super & ami-
 ci procul recesserant ab eo. Non immerito conquerabatur. Quid,
 lib. 1. de Arie.
 11 Curia pauperibus clausa est, dat census honores.
 Et idem in primo Passorum.
 12 In pretio precium nunc est, dat census honores,
 13 Census amicitias, pauper ubique facit.
 Ampliusendum est ergo a cunctis principibus munus hoc possi-
 bium ut eorum in civitatibus illud pro pauperum defensione
 4 constituant ad quod * Athenicorum institutum illud pertinere
 videtur, ab Aristotele monumentis traditum. Qui singulis an-
 nis advocatos publicos decem sortis constituere consueverant, qui
 delatos criminis defenderent. Nic. Ans. Gravari.

De Advocato fiscali. Cap. VIII.

SUMMARIVM.

- 1 *Advocati fiscalis officium.*
 2 *Advocatus sive primo annalis erat.*

Adoc-

- 3 *Aduocatus fisci comes appellari potest, & quoscunque precedit aduocatos.*
 4 *Procuratoris fisci munus nobile est, & simplices Aduocatos precedit.*

2 **S**equitur alter aduocatus a qui * partes fisci tueri solet, cum ipsa audientia, tum etiam extra apud alios Rom. Curie iudices, ad quos ubi opus est pro parte fisci de iure respondet, is utique est eiusdem consistorialis ordinis.

ANNOTATIONES.

- 1 **Q**ui partes fisci] *Aduocatum * fisci ab Adriano Imperatore primum institutum fuisse tradidit Eudius in Annotationibus in Pandectas, tit. de off. Quaestoris, & meminit Vesterius sequenti capite. Et hac* patrocinij fisci munus olim an nobile erat, cum aduocato, C. de aduoc. diuersi iudi. Quod deinde ad biennium prorogatum fuit, l. sanctum, §. ad. titul. Verum hodie perpetuum est. Et hoc quidem officium magno auctoritatis dignitasque est, adeo, quod * illud exerceat, ut comes appellari quatur: l. i. eo, quem citauimus titulo. Et quoscunque ob eius nominis excellentiam aduocatos etiam antiquiores precedit. Nā ex titulo claritate facile primus quisque tenetis si Ioanni Imoleysi, Angelos credimus in l. qui saluando, ff. de hered. institut. Necnon & Archidiacono in c. quoniam, 16. dist. 20. in loco, cum de synodo loquitur Quinimo* Procurator fisci aduocatus (si modo aliam non haberent dignitatem) precedit, cum ipse appellari aduocatus possit, ut pulchrè Glossator tradidit in l. non intel. ligitur, §. nolim, in verbo rest. iungitur, ff. de iure fisci. Cuius officium nobile est, & si procuratorum secundum regulam tale sit munus, ut latius ab Iasone explicatur in rub. C. de procur. Ioanne Platen in l. vniuersos, C. de decurionibus, lib. 10. Rebuffo in l. si quis, procuracionem, eo tit. atque Denis Cartile in tract. Nobilitatis, in 3. parte num. 142. Nicol. Aut. Grauat.*

De Procuratore fisci, ac eius officio.

Cap. I X.

S V M M A R I V M.

- 1 *Confiscari quid sit.*
- 2 *Advocati fisciæ munus.*
- 3 *Procuratoris fisci officium.*

- 2 **P**ost advocatum locum habet in audientia & procura-
tor fisci, qui fiscales causas in ipsa camerale audien-
tia & apud alios Rom. Cur. iudices ex facto instituit, agit-
que vel defendit. Fiscales autem causæ sunt, ubi de pu-
blica pecunia, vel vindicta ageretur. Hinc * confiscari di-
cimus, in publicum ius aram aliquid redigere, ut Suet.
in Augusto testatur, dum inquit: deiectis his, & con-
fiscatis, præmissa veteranis præmia solvantur. Adstipu-
lantur nostrates iure con. in pandectis, ac tractatu de iu-
re fisci. Hoc * fiscalis patrocinii munus, à superioribus
prætermissum legitur, ab Hadriano Imperatore primum
institutum, ante cuius tempora non curarunt principes fi-
scalibus causis patronum, vel Advocatum dare, quibus
arridet Plinius Panegyrico. inquit: Quæ præcipua tibi
gloria est, sæpius vincitur fiscus cuius mala causa est
nonquam, nisi sub bono principe. Tantaq. eorum fuit in
dulgentia, ut crescente propterea hominū malitia, ac in
omni malorum genere peccandi facilitas instituta fuerit
3 fisci patronus, vel advocatus, * qui adversus reos fisci
causam pro publica vindicta ageret, estque munus hoc
nostra ætate ad malos mores cohibendos admodum neces-
sarium, & ad pacem, ac quietem Ecclesiasticæ reipubl.
plurimam conducit. ac in Rom. cur. non mediocris est os-
gotis, atque auctoritatis, plurimūque, & Principis, & pri-
uatorum interest, ut non nisi à viro probò, erudito, ac in
Rom. foro versato exerceatur. Is enim in camerale au-
dien-

dientia partibus, ac aliis extra audientiam iudicibus in fiscalibus causis assistit, causarum secreta noscit, ac pro libito intuetur, & in omnibus vorum, saltem consilii gratia præstat, non tamen iudicat. Idem denique publicis consistoriis interesse consuevit, ac pro publico eius officio petere ac curare, ut de rebus sic publice peractis, quarum testimonium perpetuo habere reip. interfit (utpote de alicuius principis obedientia Pontifici præstata, ac similibus) per aliquem ex Protonotariis Apostolicis ad perpetuam rei sic gestæ memoriam publicum fiat documentum. Reliqua, quæ ad hoc munus spectant, facile poteris in foro versans à te ipso dignoscere. Hæc tibi pro breui demonstratione nostra satis erunt.

A N N O T A T I O N E S.

- 2 **P**ROCURATOR FISCII J51 antiqua monumenta legamus, illum fisci procuratorem appellatum fuisse dignoscimus, cui omnis res fisci commissæ erat; quæ Iul. Capitolinus in Maximino rationale appellat cum ait: Erat fisci procurator in Libia qui omnes Maximini studio spoliaverat; hic per rusticanam plebem interemptus est. sed cum per eos, qui rationalem in honorem, Maximini defendebant, viderent auctores cadis, &c. & huic sententiæ Lampridius in Alexandro accedere videtur. Quæ fuit Alciati quoq. sententia tit. de fund. reip. prius lib. 11. quæq. testimonio Imp. comprobari potest in l. curator, C. de modo mul. tarum, ubi Legisla appellatur, idest, rationalis. Et differt procurator fisci à procuratore Caesaris, quicquid Alciat eo loco dixerit. Nam Caesaris procurator dignitate superior fisci procuratore erat, l. ad fisci, & l. sequ. C. ubi causa fiscales. & quod sit discrimen, nuncupatum dicitur Paul. Castren. in l. 2. C. si aduer. fisci; quia officium procuratoris Caesaris in iudicando consistit, d. l. 2. Procuratoris autem fisci in agendo atque procurando qui quandoque curator reipub. appellatur, d. l. curator, Nicol. Ant. Gravæsius.

De Commissario cameræ Apostolicæ
eiusque officio.

Cap. X.

Post procuratorem fiscalem sedet quoque & commissarius eiusdem cameræ Apostolicæ, qui eiusdem cameræ negotia tractare, gerere & exequi solet, quæ ad iudicia non attingunt. Is exactionibus publicisq; functionibus, & vectigalibus, ac etiam annonæ & eundem pecuniæ, aliisque cameralibus negotiis præest. Hicque hoc munus ex sui natura non vulgare, cuius auctoritatem ostendit suo tempore Ioannes Baptistæ Broccius Imolen. maior auunculus meus, qui auctoritate sui officii ad plenum annus ad eum exiit, ut totam urbem, ac vniuersam Rom. Cur. machinam regere cunctis videretur, sed nostra ætate humilioris vestre conditionis, & omnia ferè, quæ ad hoc munus spectant, Gubernator, Thesaurarius, Præfatus & Procurator fiscalis gestant.

ANNOTATIONES.

Commissarius.) Non modicum ætate superiore Commissarius Camerae munus fuit. Nam Aedilis officio. Montatium, denique Quaestoris sagabatur. Cæterum nostra ætate, his muneribus varius est. Cum Urbis Gubernator, Thesaurarius, Præfatus, Fisci que procurator illa velut, quæ ad eos pertinerent, exerceant Sic, ut Commissario Camera illud, euenisse videtur, quod, æmulo, quæ ambus præstare gloriabatur, sed cum illa penarum repeterent, tunc inuenta est, facit tamen dicitur, si quis enim, graues hinc muneris vires præstare quibus beneficium nec in presentia, desit potestas. Nicolaus Antonius Granatius.

De Clerico sacri Senatus, seu collegio Reuerendiss. Card. in camera apostolica residente. Cap. XI.

Vltimus, & post omnes residet is, qui in camera apostolica iura, & prouentus Cardinalibus designat, & alia si quæ tractantur ipsos Cardinales tangentia cunctur, & defendit.

De eadem Camerali audientia, deq. vtriusque ripæ forancis iudicibus.

Cap. XII.

S V M M A R I V M.

- 1 *Audientia cameralis tertia hebdomada in palatio apostolico conuenire solet, & quid sit eius munus.*
- 2 *Causæ ripales ad cameralem audientiã spectant, & cur causæ ripales dicantur: & de vtraque ripa.*
- 3 *Notarii decem sunt in camerali audientia, & eorum quid sit munus.*

Sed postquam de membris cameræ apostolicæ satis diximus, ad corpus ipsum cameralis audientiæ redeamus. Consuevit enim hæc audientia ter in hebdomada conuenire in Palatio apostolico, & loco suo quem, propterea cameram vocamus apostolicam, in qua publica, quæ diximus negotia tractantur, & audiuntur causæ, si quæ species sunt præter eas, quas supra diximus ministris ad partem demandatis, utpote si de maiâ diplomatum expeditione per ipsam Cameram facta si de

E 2 publicis

publicis functionibus, vestigalibus, & aliis publicis proutibus, cum ecclesiasticis ex vniuerso orbe, tum temporalibus ex statu Ecclesie temporalis, siue inter officiales Romanae Curiae, quibus pro maiori parte designata sunt, siue inter ipsos publicanos exactores, & collectores, vel eosdem, & priuatos, seu vniuersitates, ac etiam inter ipsos priuatos & suas vniuersitates, vel denique si inter quemlibet ex praedictis, & fisci sint controuersae. Amplius * & causae quoque omnium mercium, quae ad hanc Urbem, & ripam Tyberis ex mari, vel a montibus vectae sunt nauibus, quas ripales vocant causas. Idque siue iudicium inter ipsos mercatores, siue inter eosdem, & nautas, & alterum ipsorum priuatum agatur, quas causas suae audientiae Camera reseruauit, si uoce eorum, quorum opera vehuntur merces, ne (ut opinor) cogereantur in eorum controuersias exactionibusque iudices adire, & ordinaria subire iudicia, quibus etiam pro commodiori eorum expeditione, per certos vicarios substitutos apud ipsos, & super ripa fluminis residentes ius dicit, quorum vnus maritimus, & inferioris ripae mercibus praestit, quem Camerarium Ripae vocant. Is est saepe Romanus ciuis, quod eius electio, & totius quasi foraneae audientiae suae regimine Populo Romano, cui mercium frequentia praecipue expedit, antiquitus demandata sunt. Alter vero motanis, & superioris Ripae mercibus, quam in discrimine alterius ripetae vulgo nominant. Quod si litigatores, vel pro gravitate causae, vel in omnibus appellantes velint in Camera audiri, eorum similiter audientia, ac suarum causarum decisio pro commodiori ipsorum expeditione, vni ex Patribus ad partem demandatae sunt, qui se propterea non dum Camerae apostolicae Clericum, sed & Ripae, & Ripetae, & Praesidentem vocant: quod munus consequitur alias vni, & lentiori omnium Decano perpetuo dari, hodie vnicuique ad tempus per turnum (ut aiunt) conceditur. Solentque similiter alias causas, sed audiendas tantum, & auditorio referendas ad petitionem partis iauicem distribuere, & sedentes in loco publico omnes litigatorum petitiones, seu (ut aiunt) instantias audire, quas alter ex Patribus clericis certo libro, quem Decretorum nominant, ad partis suggestionem recipit, & conscribit: quibus receptis solent Patres se in

secre-

secretiori loco renocare, ubi singulæ petitiones, & cõtra-
dictiones huiusmodi in libro receptæ leguntur. Aliæ verb
disputantur inter patres, & re digesta, solet is, qui scribit
ex plurium voto in margine libri, & fronte petitionis hu-
ius audientie, responsa, seu decreta adscribere. Soli tamẽ
clerici dant vota, cæteri omnes ad consilium suam profe-
runt sententiam. Is verb ex patribus, qui scribit, (quod
munus menstruum cuique ex patribus ipso ex turno con-
tingere solet) librum decretorum interim apud se, & in
domo sua retinet, ad quẽ, & litigatores, & notarii aditum
habent, decreta in suis causis videtur, & apud acta actu-
ri notant sub citationibus partium, quarum cedulæ eius-
dem notariis causarum actuariis, ante audientiam per
litigatores dari solent. Notarii * autem numero sunt de-
cem, quorum munera fuerit acta causarum cameralium,
cũ ipsarum actuarii summa fide conscribere, consensus
contrahentium in beneficialibus dispositionibus recipere,
ac secum supplicationes, summarium, & datam, denum
omnia in libris publicis. Camere apostolicæ per exten-
sum adnotare. Qui libri omnes in publico loco, & archi-
dio servari solent, ad quem notarii omnes pro libito adi-
tum habent. Ipsique sunt huius loci custodes, ac literas
apostolicas, quæ per Cameram expediuntur in aliis libris
archiuii ad hunc usum destinatis de verbo ad verbum re-
gistrare, prout supra. ubi de expeditione literarũ per Ca-
meram fusius loquuti fuimus.

De camerali carcerum visitatione

CAP. XIII.

S V M M A R I V M.

- 1 Carceres singulis mensibus visitantur.
- 2 Iudicium visitatium carceratos quale sit munus.

VErum, cũ ingens tot iudicium Romanæ Curie
numerus ingentem quoque, præ populi multitu-
dine, habeat semper carcerum copiam, & quisque
ad partem suos audiat, & iudicet, plerumque euenit,

B 3 vt

- vt reorum causæ ob iudicum occupationes, nonnunquam etiam ob culpam longius producantur, quàm causæ ipsæ, & mala carcerum mansio desiderent. More e intro-
- 2 dum est, vt Patres * ipsi tanquam supremi iudices, vt supra omnes, vices ipsius Principis regias gerentes pro pietate suæ sapient in anno, vtpote singulis mensibus carceres omnes visitent. Non tamen omnes, qui in camerali audientia locum habent pro simili carcerum visitatione conueniunt, sed loco Reuerendiss. Camerarii is, qui vices suæ gerit, ac semper alter ex septem patribus clericis, & secū quoque omnes alii, quos supra diximus cameræ ministros Thesaurario, & Præsidente exceptis, ac cuiusque ipsorum
- 2 Vicarii Latrunculatores. Hi * omnes in dicta die apud singulos carceres Urbis per spatium temporis publico in loco sedent, & coram ipsis singuli rei suo ordine vocati audiuntur si volunt, & Patres audito reo, ac meritis suæ causæ intellectis etiam a iudice suæ causæ, qui patribus ferè omnem pro suo officio recensere solet, pro natura facti, pro qualitate rei, pro statu causæ, pro tempore suæ carcerationis, solent pro ipsius liberatione, vel alias pro eius expeditione decernere, & plerunque etiam ubi omnino poena indigenda sit reo, illam pro pietate suâ mitigare. Si autem aliquis pro civili debito diu fuerit carceris mancipium, vel alias suæ paupertatis testimonium habeat in fronte, vel in ipsa audientia, solent patres pro simili pietate suâ, pro liberatione carcerati decernere & pro illius facultate creditori quoque consulere, vtpote quod reus certa gaudeat dilatione, ac solutiois diuisione sub cautionibus tamen, & quandoque etiam pro non caute valentibus sub eorum obligatione & retinendum poena, nonnunquam etiam si paupertas debitoris sit in aperto, & ipse desperans posse soluere, malit cedere bonis, solent Patres sola professione reum ad beneficium simplicis cessionis bonorum admittere, & facta per ipsum fida tamen bonorum indicatione pro sua liberatione decernere. Quapropter vigilanti creditores, ad quorum instantiam detinentur, & in visitationibus huiusmodi interesse solent ac reorum obligationibus pro ritibus se opponere. Estque illorum patrum officium maxime pium, quibus nonnulli etiam

etiam extra cameram, & Pont. indulto adiuncti sunt, præcipue Vicarius ipsius Pont. in vrbe, & sua dioceſi, de quo inferius dicemus. Vnum tamẽ huius audientiæ factum improbo, quod Gubernator, & Vicarius in cauſis, in quibus ſunt iudices habeant pro eorũ ſuorũ liberatione, vel retentione in hac audientia votandi licentiam, in quibus ſi merita cauſæ dũtaxat recẽſerẽtur, & aliis patribus iudicandi munus relinquerent, quippe honeſtius agerent.

A N N O T A T I O N E S.

M Ore introductum eſt.] Hæc inſtituta quodammodo Iu-
riſconſultus arripe-^{re} debetur in l. ſi quis uxori ſ. ſi ſu-
gitium, de ſurtis. Triumviri enim capitalibus qualiſcunq;
præ erant, & carceris rerum capitalium cuſtodiam agebant.
Nicolauſ Antoniuſ Grauatant.

De Iudice Mareſcalli Urbis, quem hodie curiæ
Sabellorum, ac iudice ſoldani Rom Cur.
quem hodie turris Nonæ Iudicem
vocamus. Cap. XLIII.

S V M M A R I V M.

- 1 Iudices pedanei vnde dicti, & nu. 4.
- 2 Iudex curiæ Sabellorum, eſt iudex ordinarius ru-
ralium inferiorum ordinis.
- 3 Meretrices iudici curiæ Sabellorum tributum præ-
dunt. Et quiſ primum fuit, qui viſtigal à lup-
narijs exigendum ſtatuit, nu. 6.
- 3 Diſtictio de plano, quid ſignificet.

A Pod duas ultimas carceris cuſtodias, videlicet Turris
nonæ, & curiæ Sabellorum reſident iudices quidam a
pedanei, qui a loco nomẽ habuerũt. Vnus n. Turris nonæ.
E + Alter

Alter verò curiæ Sabellorum iudices vocantur, quorum
 originē, ac propriā ditionem inuestigare nūquam animus
 meus passus fuit. Hoc cācūm scio, quod veluti humilioris
 b ordinis Iudices, quasi & in plano ius dicunt, etiam vbi de
 leuioribus criminibus ageretur, & causæ à primo Turris
 nonq̃ ad curiā Gubernatoris, & ab altero scilicet Curiz
 Sabellorum ad Auditorem cameræ per appellationem,
 deuolui solent, qui veluti istarum appellationum ordi-
 narii iudices sua ordinaria facultate causas huiusmodi
 respectiue, vt supra, audire, & decidere solēt, licet Guber-
 nator etiam in appellationibus à iudice Marescalli se in-
 trominat, de facto tamen, quia ad Auditore spectant, tan-
 a quam à iudice curialium inferiore ad superiore. Est * enim
 iste iudex curialium inferioris ordinis iudex ordinarius,
 qui apud Curiam Sabellorū residet, qui omnibus Roma-
 Cur. sequentibus non exemptis, sed humilioris conditio-
 nis ius dicit, etiam vbi de crimine ageretur, & eorum iu-
 dex est ordinarius, prout indicāt nobis capitula Sixti iiii.
 f superius per nos citata. Huic * etiam omnes & meretrices
 c Urbis certum annum solvunt censum, quem vocant tri-
 butum, idq; à tanto tempore citra, vt nullo apparente ti-
 tulo, iure iam diu prescripto, exigat etiā ab inuitis, cuius
 solationis nulla certior ratio, nisi fortē ex antiqua esset
 conuentione inter iudicem & meretrices ipsas, quæ non
 habētes à lege actionem, qua possunt pro mercede sue ar-
 tis, ob turpem causam agere, iudicem sibi hoc annuo cen-
 su conduxerunt, qui deficiente actione, quasi in subsidium
 suam impartiretur officium. Quamobrē videmus omnes
 meretrices ad hunc iudicem confluere, qui officio suo, me-
 retricias mercedes, pro qualitate mulieris arbitratur, &
 passim de illis aduersus iuris regulas, iure sibi prescripto
 ius dicit.

ANNOTATIONES.

a **P**edanei, qui à loco.) *Qui sint * Pedanei iudices, aut Pe-
 darij. Gellius libro tertio cap. 18 egregie declarat sit, ut
 Accursij aliorumq. consensu eorum error demonstratur. Vt-
 tussas nōpe pedaneos iudices vocant, quod pedibus incedebāt.
 sine*

Aut aliqui boues. Nam qui maiori erant in magistratu, sententia curule per verbum, & in curiam honoris grana utebantur: Vnde curules dicti sunt. Hinc Iuuenalis.

33 Vis ne salutari, sicut Scianus habere.

34 Tantundem atque illis sellas donare curules.

In curia enim quadam sella erat, supra quam confidebant, ut Gell. narrat, quæ teste Hieronio lib. 1. Epistolarum, eburnea erat.

35 Cui libet hic falces dabit eripietq. curule.

36 Cui volet importunus ebur.

Pedarii etiam erant, (qui in hac sententiam ab antea Gell.) qui non voce suffragabantur, sed in aliorum sententiam pedibus ibant; quod præsertim contingebat, cum de rebus modici momenti Senatusconsultum habebatur, tunc enim singulorum suffragia non rogabantur, sed aliorum sententia per discessionem illi adharebant, locum, in quo senatum ingressi considerant, deserentes, & ad loca eorum, quarum sententia adharebant, accedentes & sic pedibus in sententiam ibant. Harq. contingebat cum Senatusconsultum per discessionem fiebat, non autem per rogationem. Nam tunc rogabatur unusquisque, sedq. sententiam verbis assererat. Marcus autem Varro, equites quosdam esse ait, quibus amplioribus magistratibus sanctis, nondum tamen à Conscrib. in Senatores lectis, non esset ius dicende in senatu sententiæ, cum tamen in Senatum venire liceret, sed quam sententiam principes dixerant, in eam descendebant. Næ. Ant. Gratianus.

37 Quasi in plano.) De placito ius dicitur, quando non tribunali edicte loco quid à Prætoris litatur, sed in planitie paucissimi ut animaduertunt, & hinc Accursius in l. Necquicquam. ff. de plano, ff. de off. præconsul. & Bar in constitutione, ad Reprimendum, in verbo de plano. Quod quidem eveniebat, cum de modicis causis ageretur, in magnis autem maiorum moris fuit, ut pro tribunali sedens ius diceret prætor, neq. in subsellis, aut aliibi. Nec omnibus magistratib. tribunalis fastigio vel de ius fuit, sed maioribus tantum, veluti Romæ Consulib. Prætorib. & Præfectis urbis, & in provinciis Proconsulib. Præsidibus, & Imperatoribus: minores vero magistratus in subsellijs ius reddebant, ut auctor est Pedianus. Nam inter magistratus, discriminē erat in sedendo, cum maiores in sellis altioribus confidebant, minores in subsellijs. Quid & Vlpianus consideravit in l. 1. de iudicijs, dum ait, qui pro tribunali præstet, vel aliam iurisdic-

tionem

Etiam habet. Quia non omnis qui iurisdictioni præest, tribunal ascendit. Et de magistratibus maioribus Gellium consulas lib. 14. cap. 14. Nō. Ant. Grauanus.

- 4 *Mores tices. Qui novam vestigal ex lapidariis primam*
 6 *exigendum Flavii, Caligula sui, et in ipsius vita Tranquil-*
la, etque alii literis prodiderunt. Nō. Ant. Grauanus.

De Senatore Urbis. Cap. XV.

SUMMARIVM.

- 1 *Senatoris siue Pratoris Urbani officium.*
- 2 *Senator tres habet substitutos vicarios.*
- 3 *Iudex capitolinus appellationum ordinarius est,*
quæ senatoris curia fieri contingunt.
- 4 *Iurisdictionem capitolinam multi Pontifices con-*
firmarunt.
- 5 *Senatores cur dicti, & cur patres conscripti.*
- 6 *Pratorum duplex iurisdictiono, urbana scilicet, &*
peregrina.

Sed cum supra dixerimus in delegatione regiminis Urbis Governatori facta certas populi species fuisse, exceptas ultra curiales, quorum audientiam diximus Auditori cameræ demandatam. Alia * species Romanorum
 1 *ciuium, quibus Pont. prætorem dedit urbanum, & quem*
 2 *etiam Senatorem. Is in ciuitate resider. capitolino, &*
 3 *Romanis ciuibus ordinaria facultate ius dicit. Tres **
habet vicarios substitutos suos, quorum duos, qui pri-
us præstant iudiciis, collaterales vocant. Hi gradu
offerunt. Vnus enim vocatur crimus. Alter verò se-
 4 *culatus. Tertius est laticulator. Quod si ab altero*
 5 *appelleretur, iudex * attet ad partem Capitolinus, qui*
omnium appellationum ordinarius est, & cuius senten-
tia si prior sit conformis lege municipali prohibente ab
 6 *appel-*

appellatur. Adfunt quoque ceteræ sedes, ubi singula artifice-
cum societas, quæ apud tabellam sub porticu parieti adfi-
tam legere licebit. Quos sibi deligunt consules artifices,
qui sociatibus hæc artis quasi in piano ius dicunt, a quorū
sententia gravari Concrutorumque verbis ibidem residentes
appellant. Hanc capitolinam iurisdictionem suis referri-
tis confirmant, & ampliant Iulius II. Leo X. & novissi-
mè D. Paulus III. Post. Max. Apud istos ego nemquam fui
veritatus hoc tantum tæto, quod capitolini suis statutis licen-
tiores, & easdas in compedibus pōnere. Tu si legeris
facile capitolinus eris.

A N N O T A T I O N E S.

O Vem vocamus senatorem. J. Senatores ex primoribus
patrum centum numero à Romulo fuisse institutos, nemo
est, qui ambigat. Quos ab honorem Patres, ab ætatem Sena-
tores à sentia appellant, ab his vero gentilibus patribus dicti sūt.
Deinde Tarquinius Priscus alios centum equestris ordinis ad-
scribi in senatores operam dedit, patresque conscripti tunc pri-
mum capiti nominari, veluti in novum senatum lecti atque co-
scripti. Et nō quod in Imperatoris diademate conscripti fuisset
et seminavit Accursius in. 5. filius familias, Institutionibus,
quibus modo ius patr. potest sol. Quamquam postremo usus obti-
nuerit, ut omnes senatores uno patrum conscriptorum nomine
vocarentur, veluti Plutarchus his pene verbis demonstrat.
Hoc nostræ sæculi senatores à Romanis patres conscripti, ab
exterior principes vocantur. Quod, & Sallustii ætate receptum
fuisse, ex ipsius historia in Catil. liquet, cum ait, Dialecti in
quibus corpus annis infirmum ingenium sapientia validum
erat, resipub. consulabant hi vel ætate, vel cura similitudine pa-
tres appellabantur. Vnde precedentibus temporibus patres
enim conscripti nuncupati, qui in novum senatum erant le-
cti, quamquam postremo usus obtinuerit, ut omnes senatores
uno patrum conscriptorum nomine vocarentur. Hinc apud Ci-
ceronem in orationibus in Senatu habitis inuentionem patres
conscriptores appellatos legimus: De Senatoribus plura scribit
Dionys. lib. 1. Livius: & Plutarchus in vita Romuli. Sed quo-
niā hic dicendi nō est, locus silentio ea præterire vixim fuisse.

Sena-

LIBER

Senator, de quo in praesenti capite mentio habetur, & si Sena-
 toris nomen habeat, officio tamen Praetoris urbani iungitur, ut
 7 Velleius hic etiam autumat. Praetorum autem duplex fuit iuris-
 dictio, Urbana una, Peregrina altera, sicque duo erant Praetores,
 sed qui inter urbanos ius dicebat, Praetor urbanus appellatus
 est, & magna penes hunc magistratū publici, privatiq. iuris po-
 testas fuit, ut novum ius condere, & vetera abrogare facili-
 tatem habuerit, & usq. adeo Praetoris postmodum auctoritas
 aucta fuit, ut quod Praetor edixisset, ius honorarium appellare-
 tur, ut Lilius lib. 3. & Iustinianus in Instit. de iure nato §.
 Praetorum: Et praetori regia insignia, sella curulis, trabea, iūto-
 res sex, & consulares apparatus dabantur, auctoribus Festo,
 Flasio, atque Lilio. Sed cum in Urbem undique peregrinorum
 turba postmodum conflueret, & Praetor causis non sufficeret,
 creatus est alius Praetor, qui Peregrinus fuit appellatus. Sed
 Urbanus inter cives, Peregrinus vero inter cives & peregrinos
 ius dicebat, ut Lilius lib. 22. in hac verba scribit: Roma iu-
 ris dicendi urbana fore Pomponio, inter cives Rom. & peregrinos,
 P. Porio cunctis: & lib. 23. praetores provincias sortiti L. A-
 pullius Pulse urbanam iurisdictionem, M. Atilius Glabrio
 inter cives & peregrinos. Hae ille. Et uterq. praetor iuris Qui-
 ritium vindex erat. Et quanquam sunt, qui putent, urbanū ius
 suū apud quem lege agere liceret, ut filios emancipare,
 servus manumittere, bonorum possessionem, & iactorem ex lege
 Atilia postulare, & cetera obire, quae iure Quiritium consue-
 rentur, tamen publicam privatamque iuris dicendi potestatem
 habuisse, magis exploratum video, veluti ad hunc usque diem
 inter cives auctoritate Pontificis accedente praetor ipse urba-
 nus habet, qui hodie, nescio quo pacto, Senator vocatur. Nicol.
 Anton. Grauanus.

De Vicario Urbis, eiusque ditione & officio.

Cap. XVI.

SUMMARIVM.

- 1 Vicarij urbis iurisdictione & officium & nu. 8.
- 2 Vicarius urbis beneficia baudquaquam confert.
- 3 Vica-

- 3 *Vicarius urbis summarè procedit, infrà tamen
lex ducatorum summam, & nu. 8.*
- 4 *Appellatio quavis etiam non frivola, à sententia
vicarij urbis prohibetur, infrà tamen summā
ducatorum quinque itidem, & nullitas.*
- 5 *Episcopi, caterique ordinarij, absque sedis Aposto-
lice indulto, suis vicarijs pontificalia deman-
dare nequeunt.*
- 6 *Pœna pecuniaria à præsulibus in pios usus ero-
ganda sunt.*
- 7 *Iudices ecclesiastici, ubi pœna corpori infligenda
est, reos ad seculares iudices remittant.*
- 8 *Vicarius urbis an Camera Auditori præferendus.*

2 **T**ertia species excepta est clericorum, cui Pont. velu-
ti suo peculiari populo a Vicarium suum dedit, at-
que constituit. Is iure constitutionis huiusmodi, omnia
in facultatibus habet, tam in vrbe quàm sua diocesi, quæ
Pont. ipse, cuius vices gerit veluti ordinarius in sua ha-
bet diocesi, lege iurisdictionis vel diocesana, utpote le-
ges iurisdictionis canonicam habet obedientiam, &
subiectionem clericorum, & aliorum in omnibus, quæ
ad Ecclesiam attinent notionem causarum omnium, quæ
ad forum Ecclesiasticum ordinarium spectant, quarum
appellatione beneficiales urbis, & diocesi non excipio,
licet rarò vel nunquam, aliquorum forsitan insectia, apud
ipsum tractentur. poenitentibus quoque signum poeniten-
tiæ imponit, Ecclesiis sacramenta confert: Lege verò
diocesana synodum convocat. Ecclesiis ac Monasteriis
etiam regularia, nisi iure speciali essent exempta, vi-
sitat: nonnulla tamen sunt ipsius ordinarii munera, .
quæ in generali deputatione huiusmodi venire non solent
utpote, inquisitio, correctio, punitio, à beneficiis amoti-
o ac ipsorum beneficiorum collatio. Quamobrem * Iosep.
Pont. hæc idem Vicario, præterquam beneficiorum con-
latio.

lationem indulto suæ facultatis in specie concedere: Licet legerim Pont. quandoque solitos fuisse præsertim Eugenum iiii vicario suo concedere facultatem conferendi capellas seu parochias Urbis, idq. ea ut opinor ratione, quòd Pont. illi de cura animarum studiosi rebus vniuersalis Ecclesiæ dissentiri, saltim, per vicarium suum in Urb. & propria diocesi magis possent eas idoneis conferre personis quæ curæ animarum haud passim committenda præfesse possint. Eodem indulto iurisdictione Vicarii ad omnes laicos, & forenses; qui ratione alicuius inire cõfraternitatis, vel habitationis, vel seruitii in hospitalibus, monasteriis, & aliis locis piis religionem sequi videntur extenditur, quasi propterea videantur eius forum velle sortiri, nec nõ ad Hebræos omnes Urbis, viduas, etiam pupillos, & alias miserabiles personas Christianas, quasi hæc sint de gremio Ecclesiæ, & inter istas species veluti ordinarius index Ecclesiæ, Urbis, & diocesis vsque ad quamcumq. summam ius dicis, ordinaria facultate. Ad alios verò omnes extra istas species eodem extenditur indulto in causis, in quibus nõ de proprietate rei, sed locationibus, enacuationibus, pensionibus ipsarum locationum, responsione, & deuolutione casuum, prædiorum, domorum, vinearum, & mercædum ageretur, vsque ad quamcumque summam. In aliis verò rebus vbi de proprietate rei ageretur ad limitatum sexaginta ducatorum auri de camera ac in omnibus suis casibus, quod supra diximus etiam extra urbem, & diocesim vsq. ad quadragenum lapidem. Quibus omnibus suis casibus ius dicit ordinaria facultate, & intra summam lx. ducatorum limitatam. Formula * processus summaria est, & regia, præiuxta verbali petitione vel monitorio, sola facti veritate inspecta, subiq. vlla terminorum substantialiũ obseruatione, registri cõfessione, & vbi * nõ ageretur de maiori summa quinq. ducatorum similis eodem indulto, prohibetur litigatoribus quouis etiam non fraudis appellatio, & ius dicendi de nullitate processus. Huic quoq. Pont. omnia demandant pontificalia, quæ ordinarius in sua exercet diocesi, quæ in generali non veniunt Vicarii deputatione. immò * sine sedis indulto nequeunt ordinarii suis Vicariis delegare, vt pote, profana loca

- loca consecrandi, & polura reconciliandi, ad ficto ordi-
 nes promouendi, etiam per alium Episcopum per ipsum eli-
 gendum temporibus tamen a iure indictis, ac etiam punien-
 di omnes extra clerum ratione criminis ad Ecclesiam spe-
 ctantis, utpote, blasphemiz, usurarie prauitatis, peruriz, in-
 cesti, & similia, adque etiam si significationibus, ut vocant,
 cuiusvis alterius Ro. Cur. iudicis possent se tueri, nec non
 6 de pecuniariis poenis, quæ in sua curia reis infliguntur, ad
 librum suum disponendi in usus tamen infrascriptos, ut vi-
 delicet officii vicariatus, vasibus, vestibus, tunicellis, pla-
 netis, aliisque ad ministerium dicti officii necessariis reb.
 instruat, ut notariis, & aliis ministris de illis possit condi-
 gnam dare mercedem. Ceterum, & cum aliis visitato-
 ribus carcerum quoque visitandi, & pro carcerum libe-
 ratione vel retentione votum dandi. Quod si coram eo de
 crimine agatur, & poena corpori omnino sit infligen-
 7 da, solet * is veluti Ecclesiasticus iudex reos ad Guberna-
 torem vel alios iudices seculares remittere. Pro quorum
 omnium ac ipsorum forensium expeditione, habet is tres
 notarios seu scribas publica deputatione deputatos nec-
 nos duos vicarios substitutos, vñ qui priuatis seu civilibus
 8 iudiciis, alterum verò qui publicis seu criminalibus preest iu-
 dicis, apud * quos infra summam limitatam xl. ducatorum
 summarius est processu via verbalis & summarie petiti-
 onis seu monitorii absque vlla terminorum substantialium
 prout supra diximus, obseruatione. Quod si de maiore
 ageretur summa, ordinarius est processus iuxta naturam
 causæ, & termini substantiales obseruari solent, de quibus
 inferius suo dicemus loco.

ANNOTATIONES.

- 2 **V**icarium.) Vicaria * dignitas, quæ sit ipso nomine de-
 4 monstratur principis enim solet representare reuerentiam
 dei de officio Vicarij, Valentinus, Valens Gratianus AAA di-
 cere. Hinc Cit. 6 Ver succedat ego vicarius tuo moneri. Et de vi-
 carij officio in iuris Pont. Liber peculiari titulo etiam habetur
 9 C. de officio eius, qui vic. ali. iud. Sed Vicarius * Vrbis quæ
 camera Auditorem præstat controuersiarum, totum Annot. de
 Re in tract. de iurisd. episcop. cap. 6 licet substitutus vicarij non
 præcedere solet, ea quippe ratione, quia vicarius est iudex,
 P. 1.

LIBER

*Pontificemq. representant. De cuius quidem Vicarij potestate et
nihil apud Pausanum videbis in tract. de offi. & potest sed. var.
in fac. Nic. Ant. Graualius.*

De Cappellanis Summi Pontif. & Sacri Pala- tij causarum Auditoribus.

CAP. XVII.

SUMMARIVM.

- 1 *Cappellani summi Pontificis hodie duodecim sūt.*
- 2 *Auditores sacri palatij hodie appellantur, qui
prius cappellani summi Pontificis dicebantur,
de eorum munere.*
- 3 *Rota auditorium cur sic appelletur.*

- 2 **R**ebus & Ecclesie auctis, ex vniuerso Orbe ad Pontif. confluebant, cum de beneficiis Ecclesiasticis, tum etiam de alijs rebus, litigatores sedum priuati, verum etiam Principes, & Reges, quorum causæ ad Romanam Curiam, vel iuris dispositione, & natura causarum, vel Principum remissione, vel denique de ipsorum litigatorum consensu, deuoluiebantur. Adeo enim antiqua nostrorum Patrum deuotio traxit populos, vt vniuersus orbis, etiam finitimæ regiones huc venirent, sua sponte accepturi, sedum peccatorum veniam, sed in eorum controuersis sacrosancta certè ipsorum responsa: has causas dummodo consistoriales non essent, quas sacri palatii vocant, audiebat Pont. per seipsum seorsum a senatu in capella sua, ad quam pro istarum causarum audientia, & expeditione non nisi Iuris peritos adscribebat. vnde, & Pont. cappellani hodie quoque vocantur, & in capella diuinis interuient. H. * sunt nostra ætate numero duodecim, licet alias plures, intra quem ordinem hodie habes Ioannem Paulum Prolemæum decanum Ferrariensem, Petrum Vorstium episcopum Aquensem Flandrum, Ioan-

Ioannem Mohedanum episcopum Ravennensem Hispanū,
Hieronymum Verrallum archiepiscopum Romanensem,
Romanum, Thomam Tanonem Pistoriensem, Iacobum
Puteum Nutientem, Fabium Accorombonum Engubinum,
Prosperum sanctę crucis nobilem Romanum, Peregrinum
Fabium Bononiensem, Sebastianum Pighinum Regiensem,
Ioannem Romanum Gallum, Antonium Augustinum Hi-
spanum, viros doctissimos ac sanctos. Huic ordini Pontif.
paulatim ab hoc munere se renocantes primò audiēciam
tantum litigatorum, causarum ad partes concesserant,
quare & auditores causarum sacri palatii nō voca-
ti sunt nomine, ad quorum relatione Pontif. in causis iu-
dicabant; hæc sunt innumera Pontif. decreta, quę de
inferioribus quoque beneficiis vides libro decretorum,
compilata. Hanc audiendi, & cognoscendi facultatem ha-
bent omnes ex generali illa, & p̄sca delegatione, cū pri-
mum in eum ordinem sunt adsciri. Quamobrem solemus
dicere hanc ordinariam esse, quòd illam quasi à nativita-
te habeant, & cum ea nasci videantur, eisdem coeperunt
Pont. causarum quoque decisioem suo rescripto conce-
dere, & tractu temporis more introductum est, ut serè in
omnibus speciali rescripto decidendi facultas eis delege-
tur huic scriptorum sacri palatii frequentior usus, & iudi-
ciorū ipsius sacri palatii peculiare mores, quibus te in-
struere oportet, postquam hæc obiter dixerimus præter
ipsum opus, ubi tamen opere precium esset, haud enim po-
tuisses Romanam atque praxim ac iudiciorum mores, si
hęc ignorasses, quę corpus loci ac singula ei a capite mē-
bra tibi demonstrat. Nunc ad ipsa iudicia descendamus,
sed prius aliqua de militibus huius iudicialis militię, eor-
umque Romano vñ dicemus, sine quibus supra diximus
iudicium consistere, verum si adhiberentur, faciliorem re-
derent iudiciorum exitum, nempe Aduocatis, Procurato-
ribus, Sollicitatoribus, & Notariis.

ANNOTATIONS.

Rebus.] Quoniam de Rele Auditorio multa litteris mandavit Gomefus in Proximo Regularum Cancellaria, id-

pietas de hac re aliquid attingere, satis esse existimaui. In hoc
igitur Auditorio duodecim praestanti prudentia viri, & iuris
amplissimi pro controversis decidendis praesunt. Quosmetrem na-
moro plures antiquitus praefuisse constat, sed ad duodecim
3 Sixtus 4. reduxit. Hi Rota^a auditores vulgò appellantur pro-
prieque. (ut auguror) quid in orbem sedentes controversas re-
stant atque examinant. In hoc enim auditorio cuncta ad doctri-
nam, prudentiam, integritatem, ac sanctitatem attinentia ius-
se mihi videntur, ut virtutis quoddam monumentum vocari
sine possit. Ab his Auditoribus ob summam eorum iuris periti-
tiam, insignis iudicium, publicam auctoritatem, incredibilemque
gravitatem, quod in controversis deciditur, tanquam ex arculo
dictum in omne aevum creditur, ut in rebus indicatis eorum
sententia (quae decisionis Rota vocatur) demonstrant. Quare
quantum sit auctoritas, nemo nescius est, unde non iniuria dici po-
test, quid tanta est Auditorum Rota opinio, quanta Pythagorae
apud Pythagoricos fuit, ut nullus non satis esse putet dicere.
Sic Rota definitur. Hos auditores Praefecti Praetorio iussu esse
Marius Salomonius censuit in l. 1. de offi. praefecti praetoria.
Verum ex his, quae in superioris libri capite primo diximus,
an recte arbitratu fuerit, aperte constat. Nic. Aut. Gravatus.

De Aduocatis consistorialibus. Cap. XVIII.

SVMMARIUM.

- 1 Aduocati consistoriales decem, & eorum munus
qual. sit.
- 2 Aduocatorum consistorialium privilegia.
- 3 Aduocati qui dicantur, & qui patroni procura-
tores, & cognitores.

Verum

Vtrum cum electionibus, quæ ad Ecclesias in consistorio quotidie fiebant, plerumque apparerent oppositores, & res in controuersiam iret causæ a aduocatorum opera indigebant. Quamobrem ne unicuique passim liceret hoc munus apud sacrum hunc senatum obire, constituerunt Pontif. ordinem decem virorum, qui egregii essent iurisperiti, quique non nisi solenni eorum publico periculo intra hunc ordinem admitterentur.

Huic ordini innumera per summos Pontific. & Imperatores concessa sunt privilegia, præsentim laurea doctorica, in utroque iure, cæsareo scilicet & pontificio doctorum iuuenes ornandi. Amplius, & locum parentis in ipso ordine ad filium iuris peritum, & alias idoneum transmittendi, quod ad nepotes etiã ex filio iure traduceretur, imò nostris temporibus ad fratrem benignitate tamen principis, pro ea dumtaxat vice, extendum fuit. Horum virorum proprium munus in foro erat, in consistorio sacroque seu in electionum, aliasue etiam grauiores causas pro altera parte tueri, quas consistoriales vocant, a quibus etiam ipsi consistoriales dicti sunt aduocati. Hodie tamen de ere scentibus negotiis, & eligendi facultate, usurpatione quædam in principes translata, in hac specie ferè otiosi sunt, & in publicis dumtaxat consistoriis non minus, quam potius causas sibi contingant, ac passim conducti apud omnes Romanæ Curie Iudices de iure respondent.

A N N O T A T I O N E S.

Aduocatorum.) Verustissimum fuisse aduocatorum munus, quandoquidem necessarium aduersus iniurias patre etiam semper fuit ex Iurisconsultis, ceterisque auctoribus manifestum est. Nam superiores nostri multum Republ. aduocatos prodesse, illos tamen, qui non tantum prudentia, lingua, acque facundia, sed meritis religione, vitæque sanctitate nimis quæ præstabilis sunt, conseruant, ad pro Deum immortale per paucos videt nostra ætas qui sincere fideliterq. hoc iradent munus, sed adeo ardenti pietiq. amant auaritia inculant

ut non absque difficultate quissiam, qui solum suam clientibus non potat reperiri, que aliquibus maxima profectio observata est postquam ipsi tanta cum fide, & caput, & fortunas suarum advocatorum manibus committunt. Iure igitur Patristicus idem, apud sacrum Senatum duodecim constituere advocatos, & tres quidem in curia prudentia, atque omni virtutum genere praestitissimos, qui non primam curiam, sed sanguinem (ut ita dicam) & medullam iurium eruerre valeant. Et ut Festus Pompei docet, advocatus nomen est tam accusatori, quam defensori commune, qui si olim fuerat fore inutilis, vulgo causidicus dicebatur, auctor Quintiliano. At Asconius Pedianus in Diomedem describens faciens inter Patronum Advocatum, Procuratorem & Cognitorem, in hac sententiam loquitur: Qui defendit alterum in iudiciis Patronus dicitur, si orator est, aut Advocatus, si aut ius suggerit, aut praesentiam comodat, amicus aut Procurator, si adiens negotia suscipiat, Cognitor, si praesentis causam movet, & sic tenetur ut suam. Sed hac de re Valla legendus est lib. Elegantiæ cap. 2. Et advocatus esse dignitas est. I. vii. C. de postul. & l. laudabile. C. de advoc. divers. iudi. Sunt enim advocati utiles atque necessarij: nam publicis in rebus ac privatis lapsa erigunt, fatigata reparant, sic ut non minus militare dicantur, quam qui gladiis, clypeis, & thoracibus militant. Advocatus C. eodem tit. Est etiam primum hoc officium. Nam Salvator noster Christus multumies in hoc mundo advocati munus exercuit, & ut cetera omittam, Magdalena advocatus fuit, vulgo super illud Lucæ 10. Marika Marika sollicita, et Augustinus in hac verba demonstrat Dominus pro Maria respondit Marika, & factus est unus advocatus, qui iudex fuerat interpellatus. Insuper mulieris deprehensa in adulterio advocatus fuit ut Ioann. cap. 8. Allegant enim tunc Christus accusatores haudquaquam idoneos esse dicit: Qui sine peccato est vestrum, primus in eam lapidem iungat. Quod quidem advocati munus postquam humani generis redemptor ipse ad patrem ascendit, pro nobis continuo exercet Ioannes sic anaphorice in priore epistola cap. 2. Sed & si quis peccaverit, advocatum habemus apud patrem, Iesum Christum iustum: & ipse est propitiatus pro peccatis nostris. Nic. Ant. Grammaticus.

De Procuratoribus causarum Sacri Palatii.

CAP. XIX.

S Y M M A R I V M.

- 1 Doctores Roma procuratorū munere funguntur,
verū illi oratores sunt, et nō procuratores. n. 3.
- 2 Procuratoris officium vile est.

Hic proximus est alius virorum ordo, quorum munus est, consistoriales & sacri palatii, quis rotales dicimus, aliasue causas ex facto instruere & orare, a quos
 3 procuratores causarū Ro. Curiz, & sacri palatii vocamus. Intra quē ordinē non nisi graves viri toga, ac laurea doctorea candidati, solenni etiam eorum publico admitti solent, quorum certus nunquam fuit constitutus numerus. Huius ordinis tamen proximo inferioris, semper aliqui Romæ floruerunt viri adeo celebres, ut nemini ex superiore ordine fuerint suis temporibus ex communi reputatione, secundi. Intra hunc ordinem ego proximis annis, dum, hic Romæ vellem mihi ociofus, esse, ut priusquam in aliquam messem manum admouerem, quid magis expediret maturius deliberarem, præter omnem mentem meam, ac pedibus potius suis, & necessitate, & amatorū precibus impulsus, in quo animus meus adeo conquiescit, ut nihil est, quod amplius ambiam. Vno tantum confuevit stomachus meus fastidire, quod liceat hic Romæ vnicuique docto & imperio plerumque etiam infami viro extra istum ordinem, non dico artem exercere, sed nomen hoc procuratoris causarum Romanæ Curiz (apud veteres nō vulgare) sibi arrogare, ac profiteri, etiam apud acta causarum cum dedecore grauiorum causarū nominis virorum, cumque causarum & linguarum periculo. Quod nuper intelligens Pont. Motu proprio ad Rotæ Decanum rescripsit, ut omnibus extra istum ordinem artem exercentibus illius exercitium auctoritate sua interdiceret. Decanus autem interdixit, sed interdixit on-

F 3 hars.

huiusmodi ad preces molendi suspensa, remanet res in pē-
denti Ego si mea sententia accederet æqui pollens aucto-
ritas, nemini artis exercitium interdicerem, sed vñ dū-
taxat huius nominis, statuerē q; vt aliquo diuerso & humi-
liori nomine, vt pote, sollicitatores causarum & palam &
apud astra nunciantur, ita vt qui temere hoc nomine
vteretur poena falsi veniret plectendus. Huius nominis pri-
uatio detraheret quoq; huius conditionis hominibus om-
nia, quæ in sequelam istius nominis sibi accesserunt, famā
primum deinceps litigatores & causas simulque remane-
rent ociosi, & interdictio exercitii absque nostro facto se-
queretur, & veluti homines inferioris ordinis procedere
mus ipsos in audientis apud auditores & signature prefe-
ctos, vel fortē melius causarum exercitium, in sacris dū-
taxat confistorio ac palatio . eis interdicerem ac reliqua
omnis Rom. Cu. & vrbis pro publico eis demitterem pa-
lestra, ex qua optimis lictatoribus ad hunc grauiorum
virovum ordinem solito eorum periculo daretur aditus.

ANNOTATIONES.

- ¶ Vos procuratores) Hoc munus verē non procuratorum
est, quorum tale est officium, Insti. de except. §. vltim. Sed
3 Oratorum, * aut patronorum . Quod quanta apud antiquos
fuerit ex estimatione, ex Demosthenis, Ciceronisque maximē
libris certissimam accipere possumus argumentum. Et hi, quos
procuratores sacri palatii vocitamus, curis periti sunt; nec in-
tra hunc ordinem solenni absque periculo admittuntur, ita, ut
legali in philosophia, qui minimē illustres fuerint pro ul ar-
ceantur. Hinc est, ordinem hunc præstantissimos semper iuris-
consultos habuisse. Quorum proprium est offic. ut causas tra-
ce, iudicesque in facto instruere, quamvis et oratores, aut
patroni propriē appellentur . Est me non iaceat, patronum
pro advocato & defensore inueniri, & pro re & impetra poli-
tioris litteraturæ non leuibus auctoribus ita obseruatum, Nā-
que Vlpianus in l. 1. §. ait prator ff. de postul. in ha. verba in-
quirit: aut Prator, si non habebimus advocatum ego dabo. Et pan-
de p. §. vel metu patronum nō inuenietur. Et Cetero libro secundo

*ad M. Caelium: Nemo ego vos magnas patrum, Iamintem occi-
dat aperiet, qui vestra operantur velit. Et idem in Bru. Iam in
patronorum numerum pervenerat. Ceterum extra Urbem no-
men Advocati, omnes usurpant modo legulci facti, quorum ma-
gna est turba, ita ut plerisque Terentianum illud convenire vi-
deatur. Huic opus est patrone, quem defensores paro. Idcirco
nimirum, si huius farinae advocatos à causidicis mediocribus
proclinatoribus, aut rabulis sapissime separatis videmus.
Nihil. Anna. Gratias.*

De sollicitatoribus expeditionum, & caus-
larum Romanæ Curie
Cap. X X.

S Equior est proximo sollicitatorum ordo, quorum
in Rom. Cur. duæ sunt species, alii qui supplicibus
in eorum impetrationibus, & diplomatum expeditioni
desuper necessariz operam præstat, quorum aliqui pu-
blica permutatione recipiuntur, quos sollicitatores li-
terarum apostolicarum, seu lannizeros vocant. Aliqui
prinati, quos sollicitatores expeditionum vocamus, quo-
rum plerique semper fuerunt & sunt in Romana Curia
insignes viri, qui non mediocres opes sibi hac arte com-
pararunt, soletque Datarius & alii Romanæ Curie ta-
xarum receptores certum quid de summa taxata sollici-
tatori remittere, idque eius intuitu, & eo animo, ut non
supplici, sed sollicitatori remittant, qua de re iste sollici-
tatores faciunt, ut supplices hoc etiam remissum veluti
expensum ferant, utque totum lucro cedit tuo, sed pau-
ci sunt hac obventione contenti, nec desunt, qui sibi plus
luculentur, quam erogent. Tu si huic rei operam debis tan-
tum accipies, quantum pro timorata conscientia labori tuo
condignè arbitraberis. Alii verò sunt causlarum sollicitato-
res quorum aliqui sunt procuratoribus quasi adscriptitii, ali-
qui sui iuris: omnes solent sibi aliquem ex procuratoribus
deligere, & hoc tantum inter utraq; partem interest quod pri-
mi à procuratoribus causas accipiunt, & procuratores

eorum opera in sollicitandis causis vtuntur. Alii verò potius a seipsis causas habent, & procuratores conducunt, qui ab eis ex diuerso causas accipiunt. Estq; similium sollicitatorum in Romana Curia satis ingens numerus. & ipsi ferè omnes causas sibi occupant. Qui de re conquesti pluries fuerunt procuratores nostri, non tamen omnes sed alii exliores, quos sollicitatores; veluti cœues viros in causis suis non consulunt, & à liminibus suis abstinent. Quamobrem procuratores isti faciliè in hanc luerunt sententiam, vt crederent hoc genus hominum causas etiam suo Marte in plurimorū damnum regere, ea ratione, quod veluti homines alicuius eruditionis sepius procuratores, quos sibi deligunt, domi consulant, quam conducant, sola monstracione nostra contenti, acerrimi sunt causarum defensores. Hispani præsertim, quorum aliqui apud me diu versati fuerunt, & versantur, nimirum si contra illos querulos semper causam ipsorum sollicitatorum, vtpotè iustam acerrimè defendi.

De Notarijs actuarijs causarum Sacri Palatii.

Cap. VLT.

SUMMARIVM.

- 1 *Notarios quadraginta octo sacrum palatium habet, & de eorum manere, atque privilegijs.*
- 2 *Cancellaria apostolica Regem causas inter auditores aqua lance distribuit.*
- 3 *Notarij cur sic dicti.*
- 4 *Notariorum ordo antiquitus honestus fuit, sed postea vitis.*
- 5 *Notarij serui publici erant.*
- 6 *Accursii opinio refellitur, quod ideo Notarij serui publici dicuntur, quia publice seruiunt.*

- V** Sa quoque comprobatum est, vt persona a Notariis
tamen abique ea iudicium constet, per quam sit ne
cessaria, quamobrem, * habet sacrum Palatium notarios
causarum suarum actuarios quadraginta octo, singuli scilicet
Auditores quatuor, apud quos omnia, quæ in iudicio
sibi vtilia, vel necessaria litigatores putant, veluti
apud personas publica fide probatas recipiuntur, adno-
tanturque. Nec solet intra hunc ordinem admitti, nisi sine
viri probæ fidei, quamvis non nisi publica permutatio-
ne. Habet quoque certum vniuersitatis, seu sodalitati cor-
pus, cui summi Pontif. innumera concesserunt privile-
gia, ac certis legibus eorum artem exercent, quarum ali-
quas libro constitutionum apostolicarum quas totales di-
cimus, aliquas verò ab ipso sodalitate, siue collegio legere
licet, soletque * Cancellarius apostolicæ Regens officio
suo causas inter Auditores æqua lance distribuere, & in-
ter quatuor notarios cuiusvis auditoris. Alter solet singu-
lis mensibus extrahi, quem proinde Mensarium dicunt,
qui inter connotarios auditoris sui causas suo audi-
tori in maiori turno contingentes diuidit, & vnicuique
æquam portionem designat. Quod si inter ipsos de re offi-
cium concernente, aliqua exoriatur controuerfia, solet
generalis omnium mensarius, & eo non valente, Deca-
nus auditorum eam audire, & definire. Reliqua si quæ su-
perint ad notarios pertinentia, à te ipso secum versan-
tibus edictes, quàm velis, non recensco omnia: satis enim
mihi visum fuit, eos breui ac nostra monstracione silentio
non prætermisisse.

A N N O T A T I O N E S.

- N**otarij.] Dicebantur * olim Notarij, quia votis scriba-
bant, id est, compendioso scribendi genere sic, ut miranda
quandam solertia atq. celeritate eorum dicta notis exciperet.
Erant enim notæ quondam literæ, quibus singulis singula verba
significabant, vtpote, Q. D. E. R. F. P. D. E. R. V. I. C. hoc est,
Quod de ea re fieri placeret, de ea re vniuersi ita censuerunt,
E. hæc V. E. C. P. D. L. id est, Quæ eius causa parata, do-
cto. Et similis, ut quæ quidam singulares antiquorum literarum.

Valerius

- Valerius probus* & *Petrus Diaconus* interpretamenta adiecerunt, qui in tam difficili obfuroq; feribendi genere non modicum beneficium posteris praeftitit. Antiqui enim ex communi confenfu primis literis, celeritatis cauffa, verba notabant, ut apud auctores & in veterum etiam monumentis, non raro in loco comprehendere licet. Hinc Suetonius de Tico verba faciens, sic fcriptum reliquit: E pluribus compere, notis quoque excipere velociffimi folium, & cum amanuencilibus per ludum totumq; certantem, imitari chirographa quacunq; vidiffet. Et *Martialis* lib. x.
- 33 Nec calculator, nec notarius velox.
- 33 Maiore quisquam circulo coronetur.
- Et *Maestlinus* in l. inter eos ex quibus cau. maie. Eos qui notis feribunt aila praefidum. Reipublica cauffa non abefle certum est. Iulius autē *Cafer* notas tranfpofito literarum ordine viforpare confuevit, praefertim in epiftolis ad familiares, ut auctor est *Tranquillus* in quibus fi qua occulta perferenda erāt, pernotas fcripti, id est, sic ftricta literarum ordine, ut nullum verbum effice poffet, qua fi quis infigare, & persequi vellet, quantum elementorum literarum, id est, d. pro a, & perinde reliquas commutet, veluti apud *Gellium*, est quoque legere li. 17. cap. 9. Sic pleriq; hodie feribere etiam animaduertimus, cum nullis aut paucis eorū litera communicari velint, quas vixit *Zofras* appellat. Et *Notarium* siue feribarum ordinem honestum, fuisse, ex *Cicerone* in v. in *Verrē* conieciari poffumus, quid eorum hominum fidei tabula publica periculaq; magiftratu committantur. Et pro dāma; *Scriba*, qui nobiscum in rationibus mimentiq; publicis verfantur, non obfcure de meis in *Rempub.* beneficij suum radicium decretumq; esse valuerunt. Et si feribarum munus apud *Græcos* multū honorificētus fuisse, quā apud *Romanos* fcriptum reliqueris *Probus* in *Eumene*. Ceterū temporum progressu vile apud *Romanos* neglektumq; hoc officium fuit, ut *Serui*, & publici illud exerceret, veluti a *Iurifca* fulto demonstratur in l. 2. ff. rem pupilli saluam fore, in l. non aliter de adop. & in l. 1. §. exigere de maiftr. conuen. Hinc illud *Accurfianum*, quod communis noftrorum fcola fclatatur in §. cum antea. *Istis* de adop. haudquaquam auctor esse verum, fclilicet *Notarium* idē *Seruum* publicum dici, quod publici *Serui* in publicis priuatisq; negotijs, aila & rationes cōfertendo

*Idem Nō morē ferat erāt, qui ad illud munus adhibebatur. Sed
postea Arcadius & Honorius A.A. in l. Generali de Tabul. C.
lib. 10. sancierunt liberos homines esse, qui ad hoc munus adhibē
screntur, nec ferat amplius illud exercendi potestatem, ut
ad uicere prorsumq. morē restituisse videatur. Nō. An. Grat.*

LIBER TERTIVS.

DE IVDICIIS.

Indicium plurifariam accipi, & quale sit in nostra
specie. Cap. 1.

SVMMARIVM.

- 1 *Indicium quindecim modis accipitur, & nu. 3.*
- 2 *Indicium quid sit, & num. 9.*
- 3 *Indicium unde dicatur.*
- 4 *Indicia qua de causa instituta fuere & n. 6. 10.*
- 7 *Iudex secundum allegata & probata ius dicere
debet.*
- 8 *Iudicium quomodo intelligatur.*
- 11 *Iudicis officium quale esse debeat.*
- 12 *Iudex in re dubia, ad arbitros eligendum, par-
tes cogere potest.*
- 13 *Lites & contentiones male sunt.*

*Indicium 4° iure nostro plurifariam ac-
cipi solet, nempe quindecim modis,
quos docet gloss. instit. quibus non est
permi. face. testam. §. preterea verbo
iudicium. Sed nostro casu pro hu-
mano contentioso accipiemus, quod
homo inter homines, contententes*

exercet, de quo nobis negotium erit. Quod sic diffinies-
b nus. *Indicium* est causæ discussio cum cunctarum per-
a sonarum interpositione: vel alias est actus legitimus iudicis
personarum. Iudicis, Actoris, & Rei, super eadem quæstio-
ne. *Forus* extra de verb. sig. vbi gl. arg. ca. 1.4 q. 4. Di-
3 citur autem iudicium quasi ius dictum, quod veteres in-
quisitionem vocarunt, vnde, & auctores, iudiciorum præpo-
sitos, quæstiores, vel quæsitores vocant. d. c. forus, quod no-
men inquisitionis etiam vsque ad nostra tempora tradu-
ctum seruiamus in altera specie criminalis iudicii, in qua
e via inquisitionis procedi solet. & sic institutum est iudi-
4 cium pro bono pacis, ne homines in eorum controversiis ad
d arma conuolarent. Estq. & officium maxime pium tum iu-
dicis, eum ipsorum, qui litigatoribus pat. rocinantur, & iu-
dices, & causarum patroni, quorū officium potius esset pii
mediatoris piæ acque christiane agerentis, sed omnia ad vi-
tium, vbi enim pietatis officium erat vt proximos inuicem
contouertentes ad concordiam christianamque pacem
quasi pii moderatores conduceremus, nunc est. vtilitatis
arg. auaritiæ, vt nobis ipsis bonas paremus opes iure vel
iniuria. Itq. in hac arte magis celebratur, qui non calliditate
rebat edulio. & inuenerit conscientia lites sibi nutrit, citius-
que ditatur De omnibus non loquor, sed hæc timoræ co-
scientiæ tuæ relinquentis, ac rem nostram prosequemur.

ANNOTATIONES.

- 1 **I**udicium *Iudicium nostrat apud Iuristenſulas varijs ma-
dis dici in conſeſſo eſt quod Spec de iude. §. a. & i. & Inter-
pretes in Decretalibus & Iuſtiniana Codice in rub. eo. tit. bene
cumulateſce recentent. Sed iudicium illud quidem in primis ac-
cipitur, quod eorum iudice pro ordinatione cauſa diſſenſionis
in iure ſit Et eſt actus iudicis perſonarum, ſciliſcet iudicis actoris
& rei. ſicq. Ceſarē in iure aique Pōm. ſicō in ius de iud.
capitur, & in cap. forus de ver. ſign. Et iud. tua iſte Cic. in
arano pro A. ſtici & primo de Cratore, Aus diſtributā-
rum controuerſiarum aut pūmūarum malefactorum cauſa.
ſeparia ſunt. Vnde iur. etiam iudicium (& ſi noſtrates hic omiſ-
ſerint) ducunt illa, cum de conſtituendo accuſatore quaeritur.*
iudi-

iudiciumq. super ea redditur, cui nā potissimum ex duobus plurimum accusatio, subscribitur in reum permittitur: tunc enim, qui nam magis ad accusanda idoneus sit, quasi diuinare iudicem oportet, ut Cell. uisatur lib. 2. cap. 4. Cui rei officio illud esse uidetur, quando iudex ex consuetudine, per suspensionibusq. sua facta sententia iuxta tradita in c. afferre, de presump. namque ad iudicandum & quodammodo diuinandum, nec iudex conuincitur, quāquam veteres deficientibus testibus, ex probabilitatibus etiam signis iudicabant, idq. erat, quod dicebant Suffragio optimo, ut Aristoteles refert lib. 8. huius primo. Nos uero hoc genere probationis aliis inuari, nō autem consiliis, cui putamus: quod quidem intelligendum erit, nisi iudex suam sententia ex prescriptis, lege edicto senatusconsulto, aut testimonij reddere conetur, necnon secundum leges, nec aliter tunc diuinare necessum erit, illarūq. normam seruare obstringitur, seu hinc absoluitur, patris uel ipsam in eodem, prohibentur aut permittit neque latum regnem ab eis discordare fas erit. Hinc * est quid secundum allegata & probata (ita enim dici solet) iudices littere diuinae tenentur, & illicitas & veritas, ff. de offi. praesid. ubi Bar. ceteriq. hoc autumant & Fel. qui late scribit in c. pastoralis, §. quoniam de off. de leg. Et respondens hoc verum est, ut si particulari sententia aliud iudex perceperit, nihil secius secundum probationes suam proferre sententiam debet. Quam quidem opinionem inter interpretes receptam esse testatur Cuenarra, lib. 4. vari. resol. primo num. 6. ubi affirmat rem hanc explicari, necnon Hieronymus Magius Iuriscoſultus Anglarenſis, §. 4. per contrarietates suas commentariarum ad L. cū uir uerbis. C. ad l. l. de adul. Quia etiam inter Theologos celebriori calculo hanc opinionem receptam esse ex diſſis D. Thome omnium praecipui ueritatisq. indagatoris diligentissimi patet. 1. 2. q. 67. art. 2. & Caiet. ibi atque Sylueſt. Prius in summa in uerbo iudex 1. q. 1. iterum * quomodo intelligatur iudicium, à multis dubitatum est, tamen enim pleriq. post litem confessam iudicium esse iudicium, auctoritate Iſidori relata in d. cap. foris. Aliter tamen hanc improbat sententiam in diſſ. 2. c. 24. ubi Iſidorem arguit uobementenque etiam maledixit eum aggrēditur. At ipse crediderim, non ad uocabuli eymalogiam Iſidorem cuiusque consuetudines respexisse, sed ad causas, diſcrepantiaque perfectum examen, nam tunc erit ipsaque litem confessa.

- 2^a ita generaliter iudicium dicitur & cum fundus ubi Inf. n. 4. ff. si certi per. c. cum ecclesia. ibiq. Dec. nu. 4. de appell. & tradunt Parp. in rubr. c. de eden n. 17. & doctissimi præceptor meus D. Ioan. Bolognietus in l. edicta nu. 19. r. tit. Sicq. Ista- rum ipsiusque consuetudines defendi posse arbitror, aliis iure à doctissimo Alciato per ea, quæ in medium affert reprehensas fuisse, facile quisque existimabit. Nic. Ant. Grauat.
- b Quod sic.) Quid * sit iudicium, quorū modis definiatur. De- 9 beret legas in Pandectis, Iustiniano Codice & decretalibus in rub. de iudic. atque Robert. Agram in præxi in 2. p. in princip. ubi late d. xerit.
- c Et institutum.) Iudicium * nempe ex necessitate inventum 10 fuisse neminem latet, ne quis propria auctoritate ius fiat dicere aut violationem sumere auderet, l. nullus, c. de iuda cap. nisi bel- la, ubi Glossator 23. q. 1. cap. ad hoc, 16. q. 1. & tradit Sper. tit. de off. iud. §. potest, in principio. Homo certe dum securus viveret, si iudicia instituta eorumq. magistratus non fuissent. Quinimo parum nobis leges præfuisse, iuxta Iuriscōsultū seu sententiam in l. 2. §. post originem, ff. de orig. iur. Essent quidem le- ges absque magistratibus tanquam nautis sine gubernatore, & sine dūcē ipse phalaux, ac veluti si ex thora ipsū thoryphum auferre velis. Magistratus namque lex est loquens, ut Cicerō tertio de legib. probat & in oratione pro Cluēno Idarco non in- merita voce Pindarus institutam absque interprete mutam esse aiunt. Index certe quasi animarum ius est, Nā græce δίκαστα ius & δικαστής iud. x. dicitur Nic. Ant. Grauat. us.
- d Alique officium.) Verissimè * iudicis officium est lites com- 11 pectere, pacemq. omni cura ipsa ne turbeatur Restat inter om- nes querere, iuxta pollicitum Vlpiani præceptam in l. cūgruit, ff. de off. præf. ubi Bart. ceteriq. adnotant & in l. 1. §. & post. ff. de re iud. nunc. l. equissimum, de iur. iur. & c. finem liti- bus ff. de dolo & cont. Inf. in l. quidam existimauerunt, nu. 3. ff. si cer. per. & Afflicti dotil. 13 in fin. & decis. 149. nu. 6. Hinc 12 est, ut ipsi literis prodiderunt, quid * in re dubia, aliquibus iū- cili casibus index pro componenda lite controuersanter ad cō- munem amicū arbitrumq. eligendam compellere possit. Quæ de re cum hic nostri non sit instituta eam pertrahere: quia lon- gus esset habendus sermo: Velimū consulare poteris in rub. de iureq. & pace, Lanfran. in tract. de arbit. quest. 43. Cassiani trad.

grati de transf. quæst. 10. Barb. consil. 1. col. per lib. 3. Is. præci-
tato loco, & Politus qui eleganter loquitur in tract. subit. in
materia pupill. q. 2. col. 3. Sed quod ad nostram attinet propo-
sitam materiam, satis est ab eis illud assequi, optimis iudicis mu-
nus esse licet componere. Et iure quidem, ut et dirimantur, ini-
13 micie, consentientes, æque diffida, quæ " florentes etiam ver-
bes evertere, solumque æquare possunt. Idcirco in iudicio (maxi-
mè pio Christiano) nō contendere canon. 1. 1. Saluator noster
ait, Mat. 5. Ego autem dico vobis non resistere malo, sed si quis
te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alie-
ram: & tu, qui vult tecum in iudicio contendere & victricem
tuam tollere, dimitte ei & pallium, & quicunq. te arguerit
ut mille passus, unde tu illo alia dux. Et de Receptis noster.
Letis enim controversas æque contentiones maximum nobis
dammum afferre, ex D. Paulo docemur ad Rom. 2. & 1. Thessa.
4. & Corint. 6. Non ergo iniuria inter eos in præceptis iuris-
consultus monumentis prædicit in L. item si res 3. ubi ff. de alie-
nat. iud. mut. cau. fac. Quod veracunda cogitatio eius, qui licet
excecratur non est vituperanda, magne ceriè expensa labores
atq. molestie litigantes sequantur, etiam si viles cunferant,
ut sanctus si semel vinci, quā sapius vincere & dicitur singu-
re. Nam Cui lib. 2. eff. admonet a libris querens licent, & ne-
scit an paulo plus etiam, quam licet abhorrere, esseq. non mo-
do liberare nunquam de iure suo decedere, sed etiam fru-
strum. & in hanc sententiam multa addidit Luc. 2. Pen. in
L. libris, C. de agric. & cons. lib. 1. 1. Agant ergo iudices quod
debent, iustitiam colant licet ne foueāt, ut et immortales quo-
dammodo fiant: Sed sincere, ut iura faciant, sui suum cuique
tribuant, illudq. pro oculis semper habenti, Loci. 1. 9. & 24.
Non facies quid iniquum est, nec iniuste iudicabis: non consi-
deres personam pauperis, nec honores vultum potentis, æquum
iudicium sit inter vos, siue peregrinus, siue cuius peccaveris.
Nicol. Ani. Gravatus.

**Iudicium nostrum multiplex in specie, & plures
eius divisiones. Cap. 11.
S V M M A R I V M.**

1 Iudicium multiplex est, & num. 13.

2 Iudicium

- 2 *Iudicium aliud civile, aliud criminale, aliud mixtum.*
- 3 *Iudicium spirituale quid sit. quid ecclesiasticum, & temporale.*
- 4 *Ius patronatus de re spirituali atque temporali participat.*
- 5 *Iudiciū aliud ordinariū, aliud extra ordinariū.*
- 6 *Princeps expressum rescribere debet, ut summarie in causa procedatur, alias summarius processus negatus censetur. etiam si rescriberet, fiat, ut petitur, de quo vide num. 18.*
- 7 *Princeps, & si multa iudicii substantialia tollere possit, non tamen citationem, & nu. 23.*
- 8 *Contumax in sui odium habetur pro presente, & num. 14.*
- 9 *Iudicium uniuersale, generale, commune, & speciale.*
- 16 *Princeps soli causas summarie decidendas rescripto imperant.*
- 17 *Legatus de latere, an summarie causas decidendas committere possit.*
- 19 *Rescriptum & principis gratia ad libellum refertur.*
- 20 *Privilegium à principe concessum ex forma sup-
plicis libelli declaratur.*
- 21 *Verbum, fiat, concessionem gratie ipso facto denotat.*
- 22 *Citatio est de iure naturali, idcirco nullus defensas in iudicio potentior est, quam citationis.*
- 24 *Contumax multas patitur penas, & quas.*
- 25 *Contumax privilegij forum allegare non potest.*
Idem

1. **I**dem iudicium *multiplex ratione diuersorum. Ab.
in rub. extra de iudi. si quidem, si finem respiciamus
2. triplex est. Civile, * quod ad priuatum commodum tendit, gloss. l. prator. ff. de sepulch. viol. vtpote, si de feudo, de mutuo, & similibus ageretur, vt in cap. exterum, & cap. dilecti, & cap. causam. de iud. Criminale, quod ad publicam tendit vindictam, & utilitatem, vtpote, quum de crimine ad publicam vindictam agitur, vt in cap. et si clerici, & in c. cum non ab homine, de iud. Idque si corporalis sit, siue pecuniaria ipsa poena, gloss. d. l. prator. Diciturq. publicum. l. 2. §. capitalia. ff. de pub. iud. de quo modica, vel potius nihil dicemus. Mixtum, quod participat de natura vtriusq. gloss. verbo summa in §. primo, insit. de actio. vbi Doct. & precipue Iason, vtpote, si de crimine ciuilliter ageretur e. ruz. de procur. c. suum per h. de accu. Ciuilliter autē de crimine agi solet. cū de crimine ageretur ad priuati dumtaxat commodum, gloss. & Bart. in l. quarta. ff. de sepulch. viol. Inno. cap. qualiter de accus. Bar. in rubr. de iudic. & not. in §. summa, & in §.
3. poena insitit. de actio. Quid * si recipiamus materiam, vtique triplex est. Spirituale, vbi de re spiritali seu Ecclesiastica ageretur, vtpote de beneficio Ecclesiastico, de matrimonio, de decimis, de vsuris, aliisque similibus. in quibus versatur periculum animæ, de quibus in Clem. dispendiosam. de iud. & in c. exhibita. eo. titu. Temporale seu profanum, vbi de re mero temporali, & profana. id est remotæ a fano, & ecclesia. de quibus in capit. venerabilis. de iudi. Mixtum, vbi de re quæ participaret de vtroque extremorum, nec præcisè de altero est, vtpote si de iure patronatus, de pensione Ecclesiastica, de beneficio
4. vito ageretur. Ius * patronatus enim de spiritali participat, quia, circa rem ecclesiasticam, & præambulum ad institutionem præb. t. quæ iuris est spiritalis, ad not. per Abb. in rub. & in capit. quanto. de iudic. amplius, & de tēporali quoque participat, quia laico competit, & ad hæc des. transi. vt cap. filiis lvi. quæ ff. vi. §. * verò respiciamus formam, vtique triplex. Ordinarium, in quo ordine plenè seruato procedimus. cap. examinata. de iud. extra ordinariam in quo extra ordinem cap. nouiter. de iud. Quid